

VÍTR NA VĚČNOST

Lubomír Jaroš

Vítr na věčnost

**Historický příběh o Miliduchovi,
knížeti Lužických Srbů**

RENECO

2009

© Lubomír Jaroš 2009

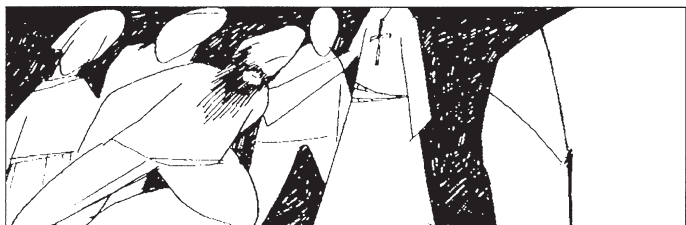
© Illustrations Petra Šnokhausová 2009

ISBN 80-86563-19-7

Motto:

Osud je i to, jestli ho pochopíme.

VOLBA VOJVODY

„Co s nimi máme udělat?“ zeptal se vladyky jeden z jeho družiníků. Miliduch trhl rameny a zvolna odvrátil oči od hořící glomačské vesnice. Před ním stál hlouček zbrojnošů mocného vladaře Karla, kteří při tažení proti jižním kmenům vypálili několik vsí. Jednalo se o poslední skupiny, opozdilé podobně jako srbská hotovost. Jízda jeden z těchto oddílů zajala.

„Svažte je po dvou k sobě, ať nám neutečou. Kupci z východu za ně dobře zaplatí.“

„Tenhle zabil několik našich lidí, i ženy a dítě, viděl jsem to,“ vzrušeně hlásil uprchlík ze spálené vesnice a ukázal na vysokého, zrupně hledícího Franka, zarostlého rudým vousem.

„Je to tak?“ obrátil se na obviněného vojáka vladyka. Ten jen nechápavě zavrtěl hlavou, pak cosi řekl a ukázal do hloučku.

„Kdo z vás mluví po našem?“ křikl Miliduch, ale jeho otázka zprvu nenašla adresáta. Pak hloučku vystoupil mladý muž.

„Já.“

„Tedy překládej.“ Zatímco voják promlouval k rudovousovi, využil vladyka chvílky, aby si mládence prohlédl. Od ostatních se lišil zevnějškem – místo vojenské zbroje

měl na sobě splývavou hnědou kutnu, opatřenou kapucí a přepásanou provazem. Nohy kryly vysoko vázané střevíce, jaké nosili prostí lidé. Jeho pohled byl bystrý i přemýšlivý, pohyby uvážlivé, ladné. Na hrudi se mu leskl kříž. Nepochybně další z kazatelů, kteří putovali zemí. Dále se Miliduch v pozorování nedostal, neboť řeč tlumočnicka přerušil hrubý křik. I bez znalosti jazyka bylo jasné, co rudovous říká – jeho výraz byl plný pohrdání. Přitom máchal pravicí, jako by na vladykovu družinu něco házel. Jednu chvíli se dokonce zdálo, že se na ni chce vrhnout. Zabránil mu v tom úder obuškem od poblíž stojícího strážce.

„Říká, že se ti nebude zpovídat, protože jsi pohan,“ přeložil opatrně mnich a stočil oči k zemi.

„Tak on námi pohrdá, že jsme pohani,“ zvolna zopakoval Miliduch. „A zabíjení, loupení a pálení,“ podíval se zostra na tlumočnicka, „to je snad chvályhodné? Víím, že vyznáváte novou víru. Ale co je to za boha, který potřebuje pít krev dětí a žen?“ Po vladykových slovech nastalo ticho.

„Přesto tě prosím,“ s malých zaváháním odpověděl mnich, „abys jeho život ušetřil.“ Miliduch udiveně zvedl obočí.

„Proč? Protože je křesťan?“ Muž chvíli mlčel.

„Také,“ řekl nakonec. Vladyka si dal ruku v bok a udiveně se zeptal.

„Tak pro tebe jsou lidé jenom křesťané, ať jsou jací chtějí?“

„Dovol...“

„Stačilo. Každ si svým. Těm je třeba,“ zarazil ho rázně Miliduch a otočil se ke své družině.

„S vousáčem učňte, jak zaslouží a ostatní, jak už jsem řekl, svažte. Na noc zůstaneme tady, rozbijte ležení.“ Za ním se ozval další příval nadávek rudovouse, který pochopil, že propadl hrdlem.

Miliduch tomu nevěnoval pozornost. Přemýšlel o mnichových slovech. Za Franka se přimlouvá, protože ho s ním spojuje křesťanská víra, to je jasné. Avšak ten hlavní důvod neřekl. Ano, má pravdu, tohle zabíjení nikam nevede. Jedna krev volá druhou, msta stíhá mstu. Na druhou stranu zločin nesmí zůstat nepotrestaný. To snad platí i u nich. Jediné řešení je vyhnout se válkám, které takové zlo plodí. Smluvit se všemi sousedy mír. Na to je však potřeba hodně času, vůle, jasné hlavy a také pevné ruky. Silného vládce, jakého mají Frankové. Snad takového jednou najdeme... Nechal si předvést kazatele a bez okolků se ho zeptal:

„Jak to, že mluvíš tak dobře po našem?“ Mnich upřel na Miliducha hluboce posazené oči a odhrnul si vlasy z čela.

„Sloužím Bohu,“ odpověděl mírně, „a pro jeho Slovo hledám úrodnou půdu.“

„Na to jsem se tě neptal.“ Mnich se odmlčel a pak řekl.

„Naší řeči rozumím proto, že mě ji naučila matka.“

„Zvěď!“ „Odrodilec!“ ozvalo se vzápětí z několika úst najednou.

„Pověš ho, vладыko, vedle té proklaté lišky!“ připojovali se další.

Miliduch se zhluboka nadechl. Věděl, jak často se mezi cizími vojsky nacházeli lidé jeho krve. Nejedna vlastní ruka se zdvihla proti jiné. Nebyla nouze ani o zrady.

„Jak se jmenuješ?“

„Venedus. Pod tím jménem jsem zaslíbený Bohu.“

„A po našem?“

„Nemám jiné jméno.“

„Dobrá. Tak jak ti říkali doma?“ Ve vладыkově hlasu se mihl stín posměchu. Mladík neodpověděl, sevřel v dlani kříž a vzhlédl k nebi. Miliduch si prohrábl kovově černé vlasy. Okolnosti se vyvíjely jinak, než chtěl. Nejvyšší čas rozmluvu ukončit.

„Mnicha pusťte na svobodu. Jinak vše při starém.“ Odmítl poslední pokus mnicha o přímlovu a vydal se k zemanovi, který na něj zavolal.

Nastal večer. Planinu ozářily ohně, u kterých usedala zbrojná čeleď vladyků, lechů či županů. Krajinou zazněly první táhlé písně doprovázené zvuky píšťal. Miliduch šel nejprve ke svým ohňům, mezi věrnými prohodil povzbudivé slovo, pochválil odvážný čin nebo jen stiskl rameno některému z vojáků. Poté se vydal za ostatními předáky, kteří již zasedli k poradě. Poslední šarvátka nebyla vážná, proto nikdo, kromě Semila a Záhoráků, nechyběl. Jen tu a tam prosvítaly houstnoucí tmou bělavé kousky pláten skrývající narychlo převázané šrámy. Zítra po rozbřesku se všichni rozejdou do svých domovů, stejně jako dnes zmizeli za obzorem poslední Frankové. Jejich postup proti Lučanům, Pšovanům a dalším kmenům na jihu, jimž se přezdívalo Záhoráci, protože je od ostatních Srbů dělilo pohoří, se nepodařilo zastavit. Semilovi Glomači, kteří se Frankům postavili do cesty, se zajetím jeho synů nebo jak se říkalo „přijetím k utvrzení a upevnění míru za rukojmí“, stali franckými spojenci. Ostatní srbská hotovost se nesebrala včas a na glomačském území zastihla pouze několik roztroušených vojáků.

„Á, tady jsi, Milči!“ S úsměvem vítal druha lipský vladyka Žitník. „Hochu, s tebou se nám všechno daří. Přijít o chvíli dříve, tak se Frankové nestačili divit. To bylo chytré, vpadnout jim z rokle do týlu. Vůbec si nás ti hlupáci nevšimli!“ Hovorný společník se na okamžik odmlčel, aby si zavdal další doušek z koženého měchu. Miliduch se začal obírat pečení, kterou mu mezitím podali. Přítele Žitníka znal dopodrobna a věděl, že jeho řečnění teprve začíná.

„Nejezdi zítra domů, odpočiň si u mě v Lipsku,“ zářil opět sněhobílými zuby a bodře plácl Miliducha po zádech, až se zakuckal.

„U Peruna, Žitku, co se nepovedlo Frankovi, to se dnes povede tobě,“ smál se z protější strany Vojislav z rodu Kolediců a Žitníkův vzdálený příbuzný. Byl velitelem malého Semilova oddílu, který se Frankům vytrhl. Zrak měl už kalný jako přicházející noc a netrvalo dlouho, svalil se ze svého sedátka do trávy. Pískavý zvuk z pootevřených úst dosvědčoval, jak hluboko ho přepadl spánek.

„Odvážný voják a dobrý muž,“ s pousmáním kývnul Miliduch bradou ke spáči a poté přešel zraky po ostatních, „stejně jako všichni naši.“ Žitník rozpačitě kývl na souhlas. Jako Vojislav patřil i on ke glomačskému kmenovému svazu a vyčítal si, že nevytáhl Semilovi na pomoc dříve. I když měl vyrazit až na smlouvenou výzvu, pravá příčina jeho zpoždění byla, že čekal na Miliducha. Oba již překročili tříčítku a pojilo je pevné přátelství. Přitom se tak odlišovali – Žitník měl robustní postavu s rozložitými rameny a jeho stále lehce napjatá tvář svědčila o rázném duchu. Naproti tomu Miliduch byl vyššího vzrůstu a povahy spíše hloubavé. Byli jako býk a oř, jako řeka, která kámen stokrát obrátí a vodní zdrž, jež kámen uchová, zavře se nad ním. Běda však tomu, kdo by její hráz o zlé vůli porušil. Miliduch protivníka smetl jako záplavová vlna a vzápětí se vrátil ke svému klidu.

Muži se sprátelili na jedné válečné výpravě do Durynska. Žitník pozval druhá ve zbrani do svého dvorce, kde ho seznámil s Radmilou, jeho pozdější ženou.

„Také děkuji za pozvání, ale s návštěvou je teď řada na tobě. Věř, Žitku,“ dodal mírně, když viděl jeho odmítavý pohyb, „že se k tobě vypravím, jak jen to bude možné. I s celou rodinou, abys měl co živit. Ale teď musím domů; Radku a děti jsem viděl před posledním úplňkem a podívej,

už bude nový. Také musím s našimi dohlédnout na polní práce, posekat otavu na zimu..." V jeho slovech se objevil teskný tón. Žitník, s tváří obrácenou k ohni, zvolna žvýkal sousto a pokyvování dával najevo, že příteli rozumí.

„Co říkáte Semilovi?“ naklonil se k dvojici Divok, odvážný a nelítostný vůdce Nižanů. „Bez jeho lidí je nás polovina. Frankové mají dobrou posilu.“ Divokův hlas zněl ostře a jízlivě.

„Co měl podle tebe dělat?“ odpověděl klidně Žitník, „vzali mu oba syny. Dej Perun, ať se mu ve zdraví vrátí zpět.“

„Povídali, že mu hráli. Kdyby dal znamení včas, Frank se dnes koupe ve vlastní krvi. Ale to ne, vojvoda chtěl všechnu kořist pro sebe. Pravda, oheň zapálil – to když viděl, že na Franka nestačí. Zkazil, co mohl. Vzal si velké sousto a udávil se jím. Dobře mu tak.“

„Já bych ho tak přísně nesoudil.“

„Ty bys to, Milči, udělal také tak?“ utrl se Divok na vladyku. Planula v něm bojovná zášť, podpořená kvasem.

„Co já? To přece záleží na okolnostech. Semil se rány nebojí, z boje neutekl, ale tohle ho zasáhlo lépe než střela. V synech se viděl, to ví každý.“ Miliduch si přitáhl měch a zhluboka se napil. „Přišli jsme pozdě.“

„A obodritší psi vesele štěkali,“ protáhl Divok tvář. Všichni zvážněli. Nebylo to poprvé, co slovanští Obodrité podepřeli Franky proti vlastní krvi. „Kdo nás teď povede?“ dodal vladyka nakonec a jeho poslední slova padla jako prška studeného deště. Tím, že Frankové vážali Semila přes jeho syny, nemohl dále Srby vést. Vojvodské místo se nebezpečně uprázdnilo, bylo je potřeba znovu obsadit. Volba se však mohla protáhnout a znesvářit rody. To Srbové potřebovali v těchto zlých časech ze všeho nejméně. Hluboké mlčení prolomil Žitník.

„Co řekl Divok, je pravda. Potřebujeme v čele silného a chytrého muže, který by nás před Franky ochránil. O jednom takovém vím.“

„Neměli bychom počkat na sněm?“ ozval se lužičanský Javor.

„K čemu? Nejsme tady skoro všichni? Tedy kromě Záhoráků, Semila a Želena z Lagošanů, ten má horkou nemoc.“

„Nemůžu si pomoci,“ umíněně pokračoval Javor, „podle mého soudu by měli být u té volby i ostatní. Hlavně Záhoráci. Počítám, že u nich Frankové dlouho nepobudou. Poberou, na co přijdou, ale na hrady a do lesů se neodváží. Také se budou bát Semilových lidí, aby jim najednou nevpadli do zad...“ Javorův odpor přerušil Divok.

„Říkal jsi, Žitku, že máš nějaký návrh. Koho jsi myslel?“

„Sedí tu mezi námi,“ odpověděl tázaný, zatímco si uhla- zoval krátkou bradku.

„Tak se konečně vyslov! Nebo snad myslíš sebe?“ Koru- ny okolních stromů prořízl smích.

„Sebe ne. Miliducha!“ Kruh kolem ohně ztichl pozor- ným napětím. Oči předáků hledaly Miliduchovu tvář. Ten se na Žitnika překvapeně podíval a po chvilce mlče- ní řekl:

„Jak tě to mohlo napadnout? Jsou tu přece vhodnější než já. Třeba ty nebo tady Vlk. Či vzpomeňte na Golubače, jak si vedl se svými v boji. Nebo Číž...“

„Co říkáš, je pravda. Máme mezi sebou spoustu dobrých mužů,“ přerušil ho Žitnik, „ale vojvoda může být jenom jeden. Co vy na to, bratři?“

„Já myslím,“ odpověděl po krátkém zaváhání bělovlasý Lutogněv, „že Milíč je dobrá volba. Nikomu z nás neuško- dil, stáda neodehnal, úrodu nepobral, čeled nepobil. Krom toho má dobrou hlavu a v boji neuhýbá.“

„Tak je,“ pokyvoval hlavami sbor vladyků a nejživěji Vojslav, který se právě probudil. Bylo mu hloupé, že zaspal začátek tak důležitého jednání.

„Semil by tu volbu neschválil. Mimo to je pořád vojvodou on,“ ozval se znenadání Krut, vladyka Lověňů. Jeho území sousedilo s frankou říší a on sám byl známý cílymi styky s Duryňky a Bavorsy.

„Ale ten, jak vidíš, tu mezi námi nesedí a už asi ani nebude,“ dotčeně namítl Lutogněv. „Jsi proti?“

„Ano, jsem. Vojvodové vždycky pocházeli z Glomačů nebo ze Serbiště. Tam od nich, z východu, nás dosud nikdo nevedl. Ale to není to hlavní. Říká se, že Miliduch příliš nevěří na naše bohy.“

„Pokud jde o Glomače, tak za ty teď mluvím já. Když na to přijde, Semil i já jsme ze stejného rodu, a to staršího, než je ten tvůj. Co se Miliducha týče, má také výborné předky. Navíc má za manželku naši Radku. A že se zrovna ty zastáváš našich bohů, je věru k popukání. Jak jsem slyšel, není si u tebe pro křesťany kam sednout.“ Žitnikova slova sekala jako ostrý nůž. „A vůbec – divím se, že tu dřepíš s námi a nešlapeš cestu za koňským zadkem nějakého Franka.“ Krut sebou trhl, naklonil se k Žitnikovi a zabodl do něho pohled přetékáající záští. Plameny mu zbarvily tvář do ruda. Vypadalo to, že se na něj v nejbližším okamžiku vrhne. Ožily také jejich družiny.

„Dobře važ, co říkáš,“ procedil nenávistně mezi zuby.

„Nech těch hrozeb a navrhní lepšího, víš-li o nějakém. Tedy kromě tebe.“ Zjevný posměch vzal Krutovi slova z úst. Zvolna sjel pravicí k noži za opaskem. Ostatní předáci se napřímili a s napětím sledovali oba soupeře.

„No tak, bratři, nechte těch hádek,“ zažehnával hrozící roztržku Lutogněv. „Vyříkejte si to po volbě. Je ještě někdo proti Milčovi?“ tázal se neklidně. Všichni byli navzájem

v nějaké přízni a spor jednoho mohl přerůst v otevřený boj ostatních a tak vyvolat rozpad dosavadní srbské jednoty.

Předáci mlčeli, rty našpulené, jakoby se jich otázka netýkala. „Tedy ne...“, přelétl všechny zkoumavým pohledem a důstojně se vztyčil. „Miliduchu,“ pronesl slavnostně, „jsi zvolen do našeho čela, abys nás vedl a hájil náš majetek a životy. A to i za cenu života vlastního. Přijímáš?“ Oči přítomných se zvědavě zakously do vladykovy tváře. Miliduch se rozhlédl, pak pomalu vstal a řekl:

„Nikdy bych si nepomyslel, že za vojvodu zvolíte zrovna mě. Je to vaše přání a já je nemohu odmítnout. Děkuji. Budu se snažit, abych vaši důvěru a naděje nezklamal.“ Po jeho slovech vybuchlo nelíčené nadšení. Každý chtěl novému vojvodovi blahopřát, obejmout ho, potřást mu rukou nebo prohodit pár slov. Radost předáků nepramenila jen z dobré volby, ale hlavně z úlevy, že vyřešili ožehavou věc a vyhnuli se nebezpečnému rozkolu.

Zpráva se rozlétna k ostatním ohňům. Miliduchovi lidé se dmuli pýchou, že nový srbský vůdce povstal z jejich krve. Zcela právem. Vojvoda nebyl ledaskdo, měl právo svolávat sněm, soudit spory a především své lidi chránit a vést do boje. V době, kdy tlak francké říše stoupal, kdy nebylo roku, aby Karlovi lidé nevpadli do Srbska a neobraceli ho v úhor, význam vojvody vzrůstal, neboť znamenal životně důležitou veličinu. Někoho, kdo se dokáže franckému vládci postavit štítem i rozumem. To věděli všichni. Nové bylo, jak správně podotkl při volbě Krut, že se tak významného úřadu ujal někdo z východních žup Srbska či jak se také říkalo „svojby“.

Hovory a písňe neustávaly do dlouhé noci. Miliduch obcházel se Žitníkem a několika dalšími druhy tábořiště, rozmlouval s předáky i s obyčejnými lidmi, poptával se na zdraví, starosti a poměry a vše si vrýval do paměti. Tu a tam přislíbil urovnat svár, přijal pozvání k návštěvě,

k oslavě či k lovecké výpravě. Do svého ležení se vrátil až před svítáním. Prohodil několik slov s Božetěchem, hlavním žrcem Černého Boha a uleh ke krátkému spánku. Kněz však dále bděl.

Božetěch byl ctěn i obáván. Tmavé kadeře lemovaly uhrančivé, daleko od sebe posazené oči, které kolem sebe vše bystře pozorovaly. Opálenou tvář s červenavým nádechem rámovala ostrá vousatá brada. O jeho statečnosti se vyprávěly legendy, ale kvůli svému úřadu a odloučenosti svatyně zasahoval do života ostatních pouze při obětinách a válečných výpravách. K osamocení přispívala Božetěchova panovačná, prudká, rvavá a svárlivá povaha. Na druhé straně nebylo upřímnějšího obránce srbské země a jeho lidu, jeho starých zvyků, obyčejů a božstev, která před ním zastupoval. Nyní celou noc přemítal o Miliduchovi – o vyzvednutí do vojvodského sedla, o Krutových slovech, o propuštění franckého kazatele, o nastávajících časech. Božetěchova tvář se zasmušila a zraky z ní šlehaly, jakoby se blížila bouře. Nelíbilo se mu především propuštění kazatele. Také se obával Miliduchova odpadnutí od víry předků. Přinášel sice dary, ptal se na věštby, ale žrec v něm nenacházel hlubší zaujetí, zbožnou pokoru a bázeň před vyššími mocnostmi. Krut to vystihl přesně, třebaže sám měl nejméně co mluvit. U něho by byla na místě otázka, proč s tím vyrukoval zrovna teď. Jeho vazba na Franky je přece známá...

Božetěch se rozhlédl. Svítalo. Miliduch se chtěl vydat na cestu co nejdříve, čekala je dlouhá pouť. Oblohu podepíraly sloupky dýmů z uhasínajících ohnišť a spáči kolem nich připomínali padlé na bojišti. Nový vojvoda ležel pár kroků před ním, přikrytý kožesinou. Pod hlavou měl měkký drn. Pravidelně oddechoval, rty mírně pootevřené, takže to vypadalo, jako by se usmíval.

Žrec vzpomínal na jeho mládí. Svatyně Černoboha byla od Budyšína vzdálena sotva půl dne cesty a otec i děd Miliducha k ní často zajížděli. Božetěch se tehdy zaučoval do tajemství obřadů a věšteg a o něco mladší Milč, jak se mu podomácku říkalo, tam své předky doprovázel. Brzy se sblížili a jejich vztah přetrval do dospělosti.

Také jsem byl, jako kluk, u něho občas v Budyšíně, vzpomínal dále žrec. Naposledy, když pochovávali jeho děda, po němž lidé pojmenovali tvrz a osadu. Milč ztrátu těžce nesl; starý Budyš ho vychoval a mnohému naučil. Nahrazoval mu vlastně otce, protože ten trávil většinu času na lovech a vojenských výpravách a z jedné z nich se už nevrátil. Také povahou si byli podobní – s tím rozdílem, že zatímco děda si ostatní vážili pro jeho pronikavý úsudek a schopnost předvídat, u vnuka oceňovali spíše vlídný a citlivý vztah k lidem. Tento významný rys se promítl i do Miliduchova jména.

Když se pak ujal správy celé župy, vладыkovo jméno nosili nejen příslušníci rodu. K Milčanům se postupně začali hlásit i vzdálenější zemani, starostové a drobní vладыkové. Jestliže děda dal jméno Budyšínu, kolem jeho vnuka vyrůstal silný kmen.

„Co tu dřepíš? Hlídáš?“ Žitnikova bodrá slova vytrhla Božetěcha z rozjímání. Pootočil se k příchozímu a proti svému zvyku mírně odpověděl.

„Ale co, přemýšlím o Milčovi.“

„Copak, něco se ti nezdá?“ Žitnik se zahleděl do žrecovy tváře. Božetěch měl významné postavení nejen uvnitř svého kmene, ale též u celé svojby. Na radu se k Černobohovi sjížděli Srbové z široka daleka. Jeho věšteg si cenili více než od Mojby ze žitavských skal či blízkého Běloboha, jehož svatyně stála o něco jižněji, na blízkém chlumu. Nemít na své straně tohoto mocného muže, mohlo Milčovi značně uškodit.

„Zdá nezdá, všechno ukáže budoucnost,“ odtušil suše žrec a zvedl se. „Je čas k odjezdu.“

„Také půjdu chlapce probudit. Cesty máme kus společné, alespoň nám bude lépe ubíhat.“

Ležení zvolna ožívalo. Na rozlehlém tábořišti se rozhýbávaly kupy porůznu rozesetých balíků z kůží, z nichž vykuchovaly rozespalé hlavy zbrojné čeledi. Ti, co se probudili dřívě, oplachovali už tváře v potoku. Mezi nimi Miliduch. Rozcvičil chladem ztuhlé údy, dokud se v nich nerozproudila krev, hřebenem učesal mokré vlasy a vydal se ke své družině.

„Vstávat, mládenci. Rozdělte zásoby a dejte i zajatcům. Počasí nám přeje, ať jsme večer doma. Co ty zase chceš?“ Otázka platila Venedovi či Věňkovi, jak si jeho jméno družina pohotově upravila. Oči mu planuly zvláštním leskem.

„Rád bych pohřbil Arnulfa. Po křesťansku.“

„Aha, toho ryšavce,“ pohlédl vojvoda k rozložitému buku, na němž Frank ještě visel v kožené smyčce.

„Budíž,“ mávl rukou a pozdravil se s Vojislavem, jenž se v chůzi ještě opásával. Poté k Miliduchovi přicházeli ostatní a srdečně se s ním a jeho družinou loučili. Nakonec se mraveniště rozpadlo na jednotlivé proudy, jež se vydávaly do svých sídlišť. Vzduchem se neslo pobízení koňů, halekání posledních pozdravů, žertů a vzkazů. Prales, obklopující opolí, zvolna polykal jedno mužstvo za druhým.

Glomači a Milčané se pohnuli směrem východním. Jejich vladykové jeli vedle sebe na koních a během hovoru vydali tu a tam příkaz či pokyn pěšímu doprovodu.

„Jak už jsem řekl, měli bychom se více vídat. Utužovat rodinu. Doba je nejistá, Frank roztahuje pařáty a kdoví, kdy nás Morana semele. I ženy říkaly, že by tě s Radkou a dětmi rády uviděly.“

„Máš, Žitku, příčinlivé ženy. Té práce, co s čeledí zastanou - hospodářství ti roste před očima. Tolik skotu, prasat a obilí nemá snad nikdo. A chasy bezpočet.“

„Což o to, daří se nám dobře,“ polichoceně se usmál Žitník. „Moje Lipsko je bohaté. Však se zemani jezdí popptávat, jestli nečarují. Jim se prý tak nedaří. Nejvíc mi dělá starosti ten proklatý Karel!“ rozkatil se najednou. „Zrovna letos; pěkně se urodilo a místo, aby člověk žnul a vázal... Škoda mluvit.“

Miliduch neodpověděl. Oči měl nepřítomné, jakoby se obrátili do nitra. Žitník natáhl pravici k jeho rameni a lehce jím zatřásl.

„O čem dumáš?“

„O tvých slovech.“

„Nu a?“

„Já ti, Žitku, nevím. Hodně jsem o Karlovi přemýšlel. Pravda, leze nám všem krkem. Považuje se za pána světa, za boha, a přitom na nás pouští tu nejhorší sběř. A kam nemůže on, pošle své kazatele. Za chvíli jich bude plná země.“

„Tak proč jsi tomu, jak jen se jmenoval, dával svobodu?“ zavrtěl Žitník udiveně hlavou. Mohl's mít o jednoho otroka více. Alespoň v něčem by byl užitečný.“

„Na druhé straně,“ pokračoval rozvážně Miliduch, „mu nemůžeme upřít vtip a prozíravost. Jen se podívej na jeho zbraně, či jak zakládá kláštery a pevné hrady, na svém dvoře pěstuje hudbu, přepych...“

„Ty jsi u něho v Cáchách byl?“

„Nebyl, ale to není důležité. Slyšel jsem to od lidí, od kupců, a tak. Prostě,“ Miliduch se ztěžka nadechl, „máme se od něj také co učit.“

„To abychom mu postavili uvítací bránu a rozpráhli náruč - jen si ber, vládce, co se ti zlíbí. Ženy, otroky, obilí - vše je tvé. Teď nevím, jestli jsem neměl dát Krutovi za pravdu.“

Žitnikova slova zněla trpce, bolestně. Miliduch na přítele na okamžik pohlédl.

„Kdo mluví o slavobráně? Jde jen o to, převzít od Franků vše, co je nám k užitku – umět vyrobit dobrý meč, jemnou látku, číši, zbroj. Ne koupit, vyrobit! Abychom byli silní a Frankové nás nedostávali do úzkých. Abychom se bez nich obešli, když špatný čas zaklepe na naše dveře. Tomu cíli musíme obětovat mnohé – kromě jediného. Naší svobody.“

„Jak toho chceš dosáhnout?“ zeptal se udiveně Žitnik. Jakkoli znal přítele léta, vždycky ho uměl něčím překvapit.

„Mám určitou představu. Vlastně mě na tu myšlenku přivedl ten mladý mnich,“ usmál se spiklenecky Miliduch, celý červený od předchozího výkladu, a pak zvolna, důkladně a věcně vyložil Žitnikovi celý plán. Když skončil, zavrtěl přítel pochybovačně i obdivně hlavou.

„To se ti nemůže povést.“

„Možná, ale jiná cesta není. Chtěl jsem o tom promluvit s budoucím vojvodou a ani ve snu mě nenapadlo, že jím nakonec budu sám. No, už to nějak navléknou. Jako náhrdelník z kuliček; všechno chce svůj čas.“

Před družinami se rozprostřel hvozd, lemující východní okraj protaženého opolí. Vzrostlé buky postupně vstřebávaly sílu vojenského lidu, který se rozdělil na dva proudy – jeden mířil k Lipsku a druhý na budyšínskou stranu. Žitnik s Miliduchem se na chvíli zastavili a sesedli z koní.

„Nemám bližšího přítele nad tebe, Milči,“ s dojetím se loučil Žitnik. „Ve všem, co podnikneš, počítej s mojí podporou. Dej Perun, ať se ti vše zdaří.“ Pevně Miliducha objal, vyhoupl se na koně, zamával na pozdrav a zmizel za ostatními v zeleném šeru.

Také Miliduch pokračoval v cestě. Popojel do čela proudu, v němž postupoval houfec jízdých, složených z předních

mužů kmene. Průvod uzavíral silný oddíl pěších. Přesun probíhal svižným tempem. Když se před nimi zalesklo bílé ostří Labe, sluneční dráze chyběl k poledni ještě notný kus. Přejít přes řeku proběhl hladce – vory, narychlo sroubené při přesunu k bojišti, ležely stále na břehu. Jejich nosné síly využili pouze pěší; jízda přeplavala na koních. Miliduch zdolal řeku jako první a usedl do trávy. Se stéblem v ústech pozoroval práci svých lidí, z nichž každý přesně věděl, co má dělat. Náhle si uvědomil tu nevšední krásu dne – koňské hrudi bořily říční proud, urostlí muži posouvali dlouhými bidly vory a kolem dokola sytá zeleň pobřeží, zpěvní ptáci v korunách a čistě modrá obloha se žhnoucím sluncem nad hlavou.

Vojvoda pohlédl k protějšímu břehu. Měl pocit, že tam nechal svůj předchozí život. Tady nádhera dne, tam pobití lidé, plameny, oběšený Frank, mnich i volba na vojvodu – jakoby to do jeho života nepatřilo a vše se odehrálo kdysi dávno v jednom okamžiku. Čím to, že jsem si to tak dlouho nepřipouštěl, ptal se sám sebe – utrpení raněných, vypálené vesnice, vytřeštěné oči mrtvých, nářek žen a vyděšených dětí. K čemu? Pro pár slavných návratů s bohatou kořistí, pro pomíjivý obdiv lidí či proto, abych unikl stesku po těch, kteří štěstí v boji neměli? Ba ne, připustil si smutně Miliduch, cítil jsem to od počátku, celou marnost takového života, ale nechtěl jsem porozumět, proč se tak děje. Chtěl jsem být také slavný, bohatý, mocný, jako to chtěli ostatní. Jaký je zkrátka svět. A teď, když vím, že už to nechci, naopak musím, protože jsem vojvoda a závisí na mně osudy druhých.

Z druhého břehu se blížil vor se zajatci. V popředí stál Věněk či Ventus nebo jak ho jmenují. V ruce držel kříž, zavěšený na krku. Miliduch počkal, až plavidlo přirazí a pokynul mu, aby vystoupil.

„Nechci opustit své bratry v nouzi,“ odpověděl na nevyřčenou otázku. Miliduch se plácl rukou do zátylku a zabitého ováda hodil do vody.

„Budeš překládat,“ řekl zdrsnělým hlasem. Věňkovou tváří se mihl strach. Miliduch zvýšil hlas.

„Karlovci, dobře poslouchajte, co vám teď povím,“ rozkročil se proti jejich skupině, zatímco mnich poslušně překládal. „Udělují vám milost...“ Než jim to ohromený Věňek přetlumočil, srbští vojáci nechápavě poulili oči. Měli pocit, že se jim ta slova zdají. Za tolik dobře živených, urostlých, k boji vycvičených mužů by od kupců z východu dostali hromadu stříbra, pěkných zbraní, postrojů nebo šperků pro své ženy. A vojvoda je propouští! Pravda, vysvlékli je ze vší zbroje a nebylo to ledajaké jmění – přilbice, kopí, pěkné boty, kroužkové košile či nákolence – radost pohledět. „Kristus toho neměl na sobě víc!“ pošklebovali se, když se Frankové snažili zakrýt nahotu do prádla, co jim zbylo.

„Řekněte svému panovníkovi, že Srbové válčit nechtějí. Nestojíme o vaše majetky a životy, ale ztratit nechceme ani své. Vzkazte mu,“ počkal, až Věňek dopoví, „že jinak odejde z naší země tak, jako dnes vy.“

„V lepším případě,“ zahučel někdo z davu.

„Chceme žít s Karlem v míru, jako rovný s rovným. Jděte. A nenadávejte; buďte rádi, že jsme vám nechali uši a nosy.

„Co ty, ty s nimi nepůjdeš?“ pobaveně se obrátil na tlumočníka, jenž se díval hned k voru se zajatci, hned na vojvodu. Věňek mlčel. Trápilo ho zlobné vrčení souvěrců, které propuklo v otevřený hněv, zvláště, když on sám nebyl na vojvodův příkaz ani prohlédnutý. Mysleli si, že se proti nim smluvil.

„Z kterého jsi rodu?“ ptal se Miliduch dále, když se nedočkal odpovědi.

„Z Mojenů,“ utrousil neochotně Věňek a pohlédl za odjíždějícími. Jejich vor byl již za polovinou řeky a z paluby se nesly stále hlasitější hrozby a nadávky.

„Vladyky Trocha syn? Tvého otce znám, jednou jsme u vás na dvorci přespali, když jsme byli s dědou na cestách. Utíkej za ním, možná tě už doma oplakává.“

„Rád bych u tebe nějakou dobu zůstal.“ Miliduch se na mladíka ostražitě podíval.

„Proč?“

„Třeba mě budeš potřebovat.“ Vojvoda se zarazil. Plán, který prozradil Žitníkovi a na který pořád myslel, jakoby začínal žít. První kulička ho zastihla nepřipraveného. Projel jím dosud nepoznaný pocit bázně a úcty k čemusi vyššímu. Dojem se však vytratil stejně rychle, jak se objevil. Vojvodovi se vrátila obvyklá rovnováha.

„Dobrá, pomůžeš při žních, bude potřeba každé ruky.“ Ještě chvíli Věňka pozorně zkoumal, ale z výrazu tváře nevyčetl víc než naprostou pokoru.

„Vpřed!“ rozkázal a zároveň obhlížel, zda je vše v pořádku. Pěší i jízda se pohnuli. Vojvoda předjel do jejich čela a průvod zamířil k Budyšínu. Když se mu přiblížili na dohled – mohutný hrad, vypínající se na strmé skále, byl nepřehlédnutelný – připojil se k jeho pravému boku Božetěch.

„Dobře, že jsi tu,“ předešel jeho otázkám vojvoda. „Promluv, prosím tě, s muži o těch propuštěných Francích.“

„Ovšem nejdříve to musíš vysvětlit mně,“ odpověděl nevrle trochu zaskočený žrec a bez toho, že by uznal přítele hodna pohledu, natočil k němu ucho. Miliduch, zvyklý na nevládné chování společníka, pokojně odpověděl.

„Božku, ruku na srdce. Nemáme dost starostí s tím, aby byl na našem stole každý den chléb, aby nám škodná nepotrhala dobytek a vlastní krev nevpadla do týlu?“

„Máš pravdu, lépe bude, když nám do týlu, jak říkáš, vpadne Frank.“ Posměšná, nazlobená slova vytryskla jako vřelý pramen ze země.

„O svár méně znamená vždycky o jednu dobrou věc více. A to neplatí jen mezi námi a Karlem.“ Miliduch s uspokojením postřehl, že jeho slova našla cíl. „Uvažoval jsem takto: Kdybychom francké muže nechali odejít v plné zbroji, mohl by si to Karel vykládat, že se ho bojíme. Navíc by po cestě mohli napáchat další zlo. Ovšem tím, že jsme je propustili, třebas na lehko,“ ušklíbnul se vesele Miliduch, „jsme dali najevo nejen naši sílu, ale především vůli ke smíru. Karel si lehce spočítá, o kolik jsme přišli, když jsme je neprodali.“

„Ty si myslíš, že o mír stojí? Chce vládnout celému světu a...“

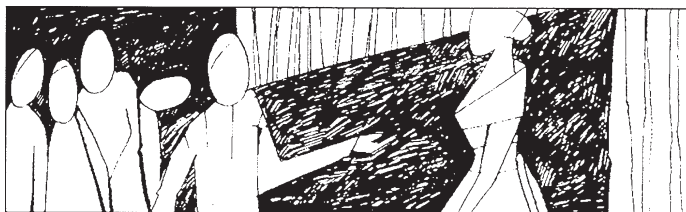
„...jde o to vzít mu každou záminku,“ vpadl Božetěchovi do řeči vojvoda. Žrec si pochybovačně mnul čelo a hleděl kamsi před koňskou hlavu.

„Myslím, že vojáci v košilích jsou záminka jako hrom.“

„Chystám se k tobě, Božku,“ pokračoval zčerstva Miliduch, „ještě se o tom poradíme, jedná se přece o nás o všechny.“

„Jsi kdykoli vítán,“ odpověděl žrec, který měl Miliducha upřímně rád. Současně vojvoda zachytil v jeho slovech spodní tón. Znal Božetěcha a věděl, co to znamená. Ale to již zaplavili cestu Budyšíňané všeho věku i pohlaví, kteří, zpraveni od poslů, nadšeně vítali nového vojvodu všech Srbů a vладыku Miliducha. Ten se srdečně usmíval, mával na pozdrav, sem tam zavolal na příbuzného nebo přítele a vlídně se ukláněl hned na tu, hned na onu stranu. Všem se památný den vrýval do paměti. Bez výjimky cítili, že v jejich i srbském čele dosud větší muž nestál.

MILIDUCHŮV ZÁMĚR

Přicházel čas vysoké oblohy a hlubokých nocí. Za dne slunko procešávaly závany lesního vzduchu a vůně zrána posekaných luk. Honáci vyháněli stáda na pastvu, děti chytaly ve Sprévě ryby a raky a úlovky hrdě ukazovaly ostatním. Země byla naplněna plodem, touhou předat potomstvu tento svět.

Miliduch se zastavil s několika muži na okraji pšeničného pole. Rozemnul klas v dlaních a několik zrn rozkousl.

„Obilí je zralé, můžeme žnout. Jestli nepřijdou kroupy, bude dobrá úroda.“

„Však máme také nejlepší pole,“ řekl pyšně Budyš, mladší vojvodův bratranec z otcovy strany, který nosil jméno po věhlasném dědovi. „A těch mláďat, co letos přibylo. Škoda jen té jalovičky, jak ji potrhala medvěd. Však si ho vyčihám, huňáče.“ Červeně lemovaná kazajka rámovala jeho vysokou, zmužilou postavu stejně nepatřičně jako dětský obličej, který jakoby k tělu nepatřil. Chlapec si hladil naznačený knírek, a aby dodal slovům větší vážnost, krabatil čelo a tlačil hlas do hloubky. Místo dojmu zkušeného muže vyvolal jen smích.

„Ty se cítíš,“ zubil se starý Kožnak na syna, „i když je pravda, že síly máš za tři. Přesto, hochu, s těmi, co jí rádi med, je lepší si nic nezačínat. Nejednoho našince

už sprovodili ze světa – Mrzenu, Mlynka, mladého Vrbku. Lepší je takové zvíře vůbec nejmenovat, aby si nás nenašlo dříve samo.

„Však si poradíme, vid’?“ zastal se chlapce Miliduch a plácl jej přátelsky po zádech. „Někdy se na něj vypravíme.“

„Podívejte, támhle jde Radka,“ obrátil pozornost jiným směrem Krch, další člen dosti rozrostlého vojvodova příbuzenstva. „A jestli mě zrak nešálí, nese něco v šátku.“

„Ty abys nemyslel pořád na jídlo,“ podotkl uštěpačně poslední ze skupiny Vorač, řečený Kozlík nebo také Kozí roh. „Vždyť už jsi vydutý jako hrnec z Torna. Jestli to takhle půjde dál, za chvíli praskneš.“ Vorač získal žertovnou přezdívku v dětství. Kozel jej nabral na rohy a hoch na nich zůstal viset za halenu.

„Ty mě, Kozlíku, neživíš,“ broukl uraženě břichopas, „žiji ze svého.“

„Přece jen by sis měl dát pozor,“ řekl na oko starostlivě Vorač. „Tuhle jsem koukal na tvoji Dražku a zdála se mi nějak pohublá. Bodejť ne, když jí všechno sníš. Takhle ji jednou zalehneš! To bych si na svědomí nevzal.“

„Starej se raději o tu svoji. Do mé Dražky by se vešla dvakrát.“

„To je z jiných důvodů,“ uchechtl se Vorač a ostatní se k němu přidali.

„Řekl jsem Radce, aby nám přinesla něco k snědku, že budeme dlouho venku,“ vložil se do hovoru Miliduch a šel své choti vstříc.

„Tak jsem tady,“ řekla zvesela a trochu udýchaně Radka. „Běda tomu, komu nebude chutnat.“ V její přítomnosti hovor uvízl na mělčině. Nejviditelněji Radčin příchod zasáhl Budyše, jenž celý zčervenal a sklopil oči. Ostatní se na Radku dívali s neskrývaným potěšením, tedy kromě Krcha, jemuž ženská krása podle vlastních slov už nic neříkala. Radka byla

opravdu krásná žena. Dvěma porody získala její štíhlá postava plnější tvary, takže ani ten největší škarohlíd by jí nemohl nic vytknout. Pozornost mužů přitahovala plná ňadra, klín, který obtékala pěkná sukně i měkký hlas, který se zdál jen jiným ztvárněním jejích půvabů. Obličej jí lemovaly světle hnědé vlasy, vzadu svázané do uzlu a na temeni rozčísnuté pěšinkou. Rovný nos s jemně vykrojeným chřípím a oči barvy ornice, nadzvednuté lehkou křivkou obočí, to vše dodávalo její tváři nezvykle oduševnělý výraz.

„Tedy, Milči, to je přímo hostina,“ polykal sliny jinak dojatý Krch, když viděl na rozbaleném šátku uzené maso, sýr, chléb a něco zeleniny.

„Jen se do toho dejte,“ zazpívala Radka a pohlédla na manžela. Téměř ho tím zaskočila – citem uvolněná tvář se ke svému obvyklému výrazu vracela jen zvolna. Třebaže žili spolu několik let, Miliduch u ní objevoval stále nové stránky její krásy. Nemohl se nasytit té pevné, plodné, milostným citem prostoupené Radky, stejně jako obdivu k její dovednosti, se kterou vedla domácnost a celé hospodářství. Zcela se probral, až když se ho zeptala:

„Ty si nevezmeš?“

„Ale ano, ovšem, díky.“ Roztržitě vsunul do úst kousek sýra a ulomil si k němu chléb. City, které jej poutaly k půvabné manželce, byly plně opětovány. Radka si často připomínala chvíli, kdy ho uviděla poprvé. Věděla okamžitě, že ten štíhlý, usměvavý a životem nabitý muž bude jejím osudem. Jako uhranutá hleděla do jeho přemýšlivých očí v mužně řezané tváři s širokým knírem. Nemusela s Miliduchem ztratit jediné slovo; cit i myšlenky z něho přímo sálaly. Zpočátku byla ochotná dokonce uvěřit, že má spojení s některým z bohů. Ani dnes si nebyla úplně jistá. Dokázal předvídat jako nějaký žrec. Ne nadarmo si ho lidé zvolili do čela. To, že se k nim choval i vlídně, volbu jenom

podtrhovalo. Málokteré jméno tak věrně vystihovalo svého nositele.

„Kde jsou děti?“ pokynul směrem ke Budyšínu a Radka zčervenala jako chycená při činu. Vzpomínkami byla právě u jejich prvního sblížení.

„Vzala si je Vladka. Ukazuje jim kořata.“

„Co dělá Věněk?“

„Ráno začal tesat nový žlab pro koně. Už je s ním z poloviny hotov.“

„Má se k dílu, jen co je pravda,“ utrousil při žvýkání Krch. Očka, zanořená do tukových polštářů, čile sklouzla po vojvodovi. „Byla by škoda ho ztratit.“

„I vaše Ludka se po něm otáčí, jak jsem si všimla,“ lehce popíchla Radka, „a není jediná.“

„Mně se také nezdá špatným člověkem,“ připojil se k hovorů Vorač. „Kdekoho si už získal. Dobře to umí s omladinou. Já bych se za něj přimlouval.“ Poslední slova patřila Miliduchovi.

„Zdá se dobrý,“ pronesl vojvoda pomalu a uvážlivě, jako by navlékal nit. „Na druhou stranu ho někteří rádi nevidí. Také Božetěch mě před ním varoval.“ Miliduch se dotkl řady výhrad, které proti příchozímu vzneslo pár příbuzných. Věněk měl podle nich hned několik nedostatků. Pocházel ze vzdáleného rodu, odkud zprávy přicházely jen zřídka. Chytli ho spolu s Franky. Co mu přitěžovalo nejvíce – byl vyslancem té prokleté víry, co už nadělala tolik zlé krve. Spíše by přijali Duryňka nebo Sasa než odrodilce, který je každému cizí. Miliduch sám tyto obavy nesdílel. Cítil ve Věňkovi ryzí strunu. Jako dobrý znalec lidí poznal, že mnichovi jde podobně jako jemu o obecný prospěch. Víra, kterou hlásal, byla jen hrotem šípů, pro jehož ratiště vybrali měkké dřevo.

„Asi se bojí, aby nám sem nepřítáhl toho jejich Krista,“ opatrně nadhodil Krch.

„Říkají, že chce získat důvěru a čas,“ vyhrkl mladý Budyš. Proti Věňkovi v podstatě nic neměl, ale nemohl přenést přes srdce jeho úspěch u žen. Děvčatům se hezký Věňek líbil a těch, co myslelo na vdavky, nebylo v Budyšíně víc než je prstů na rukách.

„Ale jdi. Proč by to dělal? Budyšín byl odjakživa otevřený všem. Jen kupců, co tu ročně projde.“

„Třeba chce najít slabá místa v opevnění,“ nedal se Budyš. Dotklo se ho, že ho ta pěkná Milčova žena nebere vážně. Radka pokrčila rameny a podívala se na manžela.

„Čas ukáže, co v něm je,“ uzavřel klidně Miliduch a jako první se zvedl k odchodu.

Příští ráno se nestačilo ani rozkoukat a v obci již panoval, jako každý den, čilý ruch. Pastevci vycházeli se zvířaty na louky, k vodám a do okolních lesů. Z Budyšína se ozývalo kejhání a štěbetání husí a kachen, prolamované kokrháním kohoutů a štěkotem psů. Ostatní dobytek a koně byly na pastvinách od jara a do ohrad jej pasácci sháněli jenom na noc, aby se netoulal nebo se nestal snadnou kořistí vlků, rysů či medvědů. Ranní píseň byla znamením, že je vše v náležitém pořádku. Starost o obživu protírala ospalé oči, rozhýbávala bolavé klouby, rozháněla krev v žilách. Každodenní shon držel za dveřmi nejhoršího nepřítele – hlad. Spojenců měl habaděj – války, neúrody, požáry, nemoci, dlouhé zimy a smrt. Když zemřel otec, rodina upadla zpravidla do bídy, ale která matka nesežene pro děti něco k snědku a občas je neobejme? Pokud zemřeli rodiče oba, bylo opravdu zle – děti se rozdělily po příbuzných a jestliže nebyli, pak po lidech v obci, kterým za starost o ně platily dřinou a jinými hořkostmi života. Podobně se vedlo nemocným a zmrzačeným. Tvrdost doby je vždycky nejlépe vidět na slabých.

Miliduch znal tyto příběhy. Jeho vnímavý duch a dobré srdce si hledaly cestu, jak utrpení lidí zmírnit. Nejednou v mládí vyprosil na dědovi pár mírek obilí ze zásob navíc, aby vypomohl tam, kde bylo nejvíce potřeba. Starý Budyš to neviděl rád; obec měla sice dostatek, ale stačil jeden neúrodný rok a hrozba bídy stála u prahu.

Nyní čekal Miliduch ve vratech a kývl na přicházejícího Věňka.

„Dobře, že jsi tady. Vezmi srpy, ať jsme na polích co nejdříve. Bude pěkné horko.“ Mládenec pohlédl na oblohu. Její světle modrou barvu pomalu žhavila sluneční výheň slovanského boha Svaroga. Ten nakonec zapálí i svěží raní vánek, který bude žencům dýchat do týlu spalující žár.

„Kam půjdeme?“

„Dnes sečeme u lubijské cesty. Zrno má nejvyšší čas. Co nevidět se bude sypat. – Radko,“ zavolal na ženu, „pošli pro čeledě, ať už jdeme a navaž vodu do džberů. Já zatím zapřáhnou.“

Zatímco Věňek i Radka se otočili za svými úkoly, Miliduch vytáhl z komory kromě obvyklého náčiní sekeru s dlouhým toporem, oštěp a za pás si zastrčil dlouhý nůž. Zanedlouho se vykodrcal po nerovné cestě k jihu vůz. Tažného volka vedl vojvoda za provaz, uvázaný kolem krku. Brzy jej dostihla Radka s Věňkem.

„To je kvůli zvěři,“ ukázal na zbraně vojvoda. „Kdyby se sem zatoulala nějaká škodná.“

„Jak se ti u nás líbí?“ obnovil hovor po chvilce mlčení. Při jeho otázce pozorněla i Radka.

„Jak by. Jako na otcově dvorci,“ zdvořile odpověděl Věňek a nakoukl trochu do strany. Zahlédl mezi kameny zvědavý čumák lasičky.

„Lasice jsou užitečné, hubí myši a hraboše. Jako kočky a káňata,“ poznamenal.

„I poštolky jsou dobré,“ souhlasil Miliduch.

„Asi tě zajímá, proč jsem tu, že?“ Vojvoda se usmál. Byl rád, že ho Věňek předešel. Za krátkou dobu svého pobytu udělal tento muž více dobrého než jiní za celá léta. Miliduch si vážil jeho bystrého úsudku a řemeslné zručnosti. Škoda jen, že patří jinam. Takoví lidé chybí v každé dědině a v Budyšině, kde se teď rozhoduje o tolika důležitých věcech, dvojnásob.

„Přišel jsem za tebou, vojvodo.“

„Za mnou?“ podivil se Miliduch.

„Otec biskup mě poslal, abych šířil evangelia v našich končinách. Mluvil také o tobě – jak zacházíš se svými lidmi, o tvých dobrých mravech. Děkuji Bohu, že moji cestu hned na počátku zkrátil.“

„Jak jsi se octl mezi vojáky?“

„Přidal jsem se k nim, když se ve Fuldě zastavili na mši. Šli na srbskou stranu. Odtud jsem chtěl jít sám.“ Věňkova slova zněla upřímně, hlasem nezakolísal. Nebyl důvod mu nevěřit.

„Riskoval jsi otroctví, ne každý vladyka svoje vězně propouští. Byl jsi zajat v boji.“

„Spoléhal jsem na Hospodina. A potom i na tebe.“

„Vyjádři se přesněji.“ Miliduch se zastavil.

„Už jsem to řekl, jsi přece známý. Jméno, které máš, nenosíš náhodou.“

„Co mi otec biskup chce?“ přešel Miliduch netrpělivě Věňkova slova. Nechtělo se mu zkoumat, do jaké míry jsou účelová.

„Poslal mě, abych tě obrátil na naši víru.“

„Proč jsi mi to neřekl hned?“

„Nebyla k tomu vhodná příležitost.“

„Tak?“ Vojvoda se suše zasmál. „Nu, nejsi prvním věro-zvěstem v našich končinách. Ale počkej – proč tě biskup

poslal přímo za mnou a ne za jiným vladykou? Třeba za Javorem nebo přímo k Semilovi?“

„To nevím. Neřekl mi to.“

Miliduch se dal opět do chůze, hlavu mírně skloněnou. Honily se mu v ní protichůdné myšlenky. Z Budyšina za jeho zády vykukovala toliko špička hradební věže. Cestu tvrdou jako mlat vystřídala pěšina, která se půvabným zákrutem stulila k obilným polím obcíny. Byli na místě.

Život v Budyšině se přes mnoho shodných rysů přece jen od ostatních obcí lišil. Příspívala k tomu výhodná poloha, využívaná kupci, kteří sem přišli za obchodem nebo hledali odpočinek a ochranu. Význam místa nemálo posilovalo i Miliduchovo vojvodství. Tomu však sláva do hlavy nestoupala. Jako prostý muž se vydával do budyšínského okolí a nezřídka přespal v některé chalupě či dvorci, když se hovor protáhl do noci. Bezpečnost ovšem nezanedbával. Do ozbrojené družiny si vybíral nejzdatnější mladíky, které cvičil v boji, vyjížděl s nimi na lovy a na důležitá jednání. Na obranu vladyky jich bylo potřeba málokdy – se sousedy žil Miliduch v míru, důmyslem a dobrým slovem si je dokázal naklonit více než zbraněmi. Totéž platilo o župě. Zemani, starostové, kmeti, lechové a další předáci neměli důvod si stěžovat. Dávky, které odváděli už za starého Budyše, Miliduch nezvýšil. Na obživu družiny stačily a sám měl víc než dost.

Zvláštní péči pak věnoval hradu. Žila v něm většina obyvatel a v nepokojných časech otevírala bránu také těm, co žili v jeho blízkosti. Hrad sloužil i k ochraně zásob potravin. V dobře zabezpečených prostorách ležely nádoby a měchy s obilím, s hrachem, čočkou a dalšími plodinami. Jako zdroj vody sloužila jímka, vysekaná do skály. Byla pečlivě udržovaná, opatřená pažením ze silných desek,

do které čeled' nosila vodu ze Sprévy a kde se zachytávala dešťová voda v době obležení.

Srub uprostřed sídliště sloužil většinou k poradám a hostinám, a také k uložení zásob obcíny, které byly pod vladykovým dohledem. Ostatní volně roztroušené domy svazovala do pěkné kytice cesta, vedoucí kolem náspu k hlavní bráně.

Obec spravoval Miliduch jako každý jiný. Pole obdělávali všichni dohromady, totéž se týkalo pastvin a luk. Vlastní bylo domácí zvířectvo a zahrady, kde pěstovali zeleninu a porůznu rostly jabloně, hrušně, ořešáky, švestky, třešně nebo lísky. Obilí pro běžnou potřebu se ukládalo do zásobnice, která se umísťovala se v nejsušší části obydlí.

Miliduch se rozhlédl po krajině. Ženci utínali první obilí v polovině délky stébla; za nimi těkaly šátky žen, vázající klasy do svazků a snopů. Vojvoda zapomněl na předchozí rozmluvu. Zahalekal pár veselých pozdravů na rolníky, kteří mu stejně odpovídali. S rozkoší vdechl vůni bohaté úrody, sklonil se a železným srpem odsekl první svazek pšenice. Potom již šlo všechno ráz na ráz. Věněk a domácí čeled' postupovali kousek za ním, Radka s ostatními ženami vázala a děti hledaly na zemi brouky a lesklé kamínky. Zatím se pláň zaplnila světlými oděvy ostatních Budyšíňanů.

„Dobře si vedeš,“ pochválil Věňkovu rovnou řadu vojvoda. Oslovený se napřímil. Miliduchova pochvala ho těšila.

„Půjdu se podívat po ostatních polích,“ řekl vojvoda poté, co si utáhl obuv. Věňkovi pokynul, aby zůstal s rodinou, která se již usadila pod rozložitým dubem a začala obědvat.

„To mi pověz,“ obrátil se Věněk udiveně k Radce, která pro něj trhala chléb, „proč vojvoda pracuje na poli

s ostatními? Vždyť má tolik lidí!“ Radka si upravila šátek, zahrnula pod něj vlasy a okřikla děti, které se o něco taha-ly. Pak jakoby mimochodem odpověděla:

„Má tu práci rád. Dříve byl na poli od rána do večera, ale teď, co Karel vystrkuje rohy, nemá už tolik času. Jezdí po ostatních a domlouvá, co je třeba. Od té doby, co ho zvolili za vojvodu, je skoro pořád pryč. Však víš sám.“ Věňkovi neušel skrytý povzdech, se kterým se podívala za manželem. Jeho postava se rýsovala na blízkém obzoru. S kýmsi hovořil. Radka napnula oči.

„Mluv s Kozlíkem. Voračem,“ opravila se a na vysvětlenou dodala: „Je z naší rodiny, bratranec, syn Milčova strýce. Rozumí polím jako málokdo. Milíč se radí jenom s ním a se starým Krchem. I na tobě je vidět,“ vzhlédla k Věňkovi krásnými očima, „že tě doma vedli k hospodářství.“

„My jsme taky jezdili na trhy,“ řekl Věňek, podmaněný Radčiným kouzlem. „Někdy až do Řezna, s dobytkem. Máme pěkný dvorec, spoustu polí, luk, pastvin... I když není tak velký jako Budyšín.“ Mladý muž hovořil se zápalem; jeho pohled prostupoval Radku do neviditelných končin.

„Ty jsi nechtěl převzít hospodářství po otci?“

„Mám starší bratry.“

„Kazatelem jsi se stal o vlastní vůli?“ Radka zvedla barevný křemínek, ležící u jejích nohou a ztišila hlas. Věňek vzal měch s vodou a dlouze se napil. Nato, skoro neochotně, odpověděl:

„Otec si přál. Abych uměl číst a psát. Říkal, že mám dobrou hlavu. Myslel to dobře.“ Radka sevřela ruce v malé pěsti a přiložila si je palci k ústům. Neunikla jí trpkost posledních slov. Ten sotva dospělý muž v sobě něco skrývá, něco, před čím utíká. Nebo hledá. K tomu citlivý Radčin sluch zachytil v jeho hlasu další, sotva znatelný odstín. Nestáčila mu však porozumět, protože přicházel Mileduch a volal

do díla. Vstala, smetla na zem drobty ze sukně a sehnula se pro povřísla.

Přiblížil se večer. Ženci se pomalu vraceli domů a stráž nad strništi přenechali snopům. Po cestě těžkopádně přešlapovaly vozy, tažené silnými voly. Vezly první část hojné úrody. Nazítří svezou zbytek. Zrní se pak vymlátí z klasů, smete na hromady, přebere a uloží.

Miliduch šel uprostřed lidí. Pot na tělech jim osychal v čerstvém vánku. Přinášel vůni borovic, rozkvetlých luk a vzdálená volání zvířat z pastvin. Do duší usedala chvějivá nálada, vlnící se jako vzduch nad zlatými poli. Kdosi zanotoval starou píseň, ostatní se zvolna přidávali, až se podvečerem nesl sbor hlasů, jímavých a čistých jako voda ve Sprévě.

Žalétla pěnice k hospodáři:

Nechal jsi dva snopky na souvrati.

Hospodář pěnici odpovídá:

Snopky jsou pro tebe, bude zima.

Několik vesničanů se chytlo za plece, srovnalo krok a po vzoru vozů se mírně kolébalo ze strany na stranu. Miliduch objal Radku kolem útlých ramen a také pohnutého Věňka. Podvečerem protékal nekonečný mír, hluboký a vlahý jak bezbřehá řeka. Věňek si otřel rukou oči. Cítil, jak do něho vrůstá nový cit, v mnišském řádu nepoznaný. Tam se modlili k velké Boží lásce, četli o ni v Bibli, poslouchali kázání, ale snad kvůli té její velikosti nezbývalo místa pro tu obyčejnou malou, lidskou. Tady kráčí po boku člověka, kterému Boží slovo možná ani dost málo neříká, drží se s ním kolem šíje a přitom pocítuje v sobě více lásky a sounáležitosti s druhými než kdykoli předtím. Nějak se mu

poslání vysmekává z rukou. Místo, aby vydával svědectví o Kristu, Vykupitelova láska na něho promluvila ze srdcí těchto bezvěrců a pohanů. Věňek cítil, že jeho víra dostává nový, pravdivý obsah. Nepochopitelným úralkem Božím mu ho předali ti, kterým ji měl dát on sám.

Vesničanům ani na mysl nepřišlo, jakými složitostmi života a víry se mnich obírá. Zdraví, bosí, téměř nazí, se bezstarostně těšili z krásy chvíle a z dostatku, který s sebou vezli. Nekladli si otázky o věčnosti, vychutnávali s požitkem, co jim přinášel dobrý osud. Nic je netížilo, únava z nich spadla. Jsou jako ptactvo nebeské, připomínal si Věňek Kristova slova, které však oře, seje a žne. Tu proud jeho myšlenek přerušil výrazný, citem prostoupený hlas:

*Sluníčko už není
nad našimi poli.
Den se uzavírá,
srdce z toho bolí.*

Ostatní se nepřipojili. Naslouchali zpěvákovi, mladíkovi sotva dospělému. Věňkovi znovu zatrnulo u srdce. Nebylo to jen z krásy písně, ale také z připomínky jeho vlastních, nedávno uplynulých let. Třebaže mládence věkem o moc nepřevyšoval, záviděl mu svobodu a mládí. Sám vlastně žádné neměl. Od rána do večera studoval, modlil se a zase studoval. Prokousával se Starým a Novým zákonem, trýznil se nařízenými půsty a odříkáním, umrtvoval tělo, aby zesílil duch. Když církevní mistři viděli, že spolu s dalšími novici pozbyl své přirozené bujnosti a poslušně plní jejich příkazy, začali je postupně připravovat na kněžskou a misionářskou službu. Učili je, jak přesvědčovat o víře druhé, jakým způsobem získávat lidi na svoji stranu.

Oč silněji prostupoval fuldským klášteřem duch zakladatele řádu svatého Benedikta z Nursie, o to méně jej bylo cítit mezi vojáky Kristovými, kteří se tu zastavovali při svých výbojích do Srbska. Již v ležení chladně a promyšleně vybíjeli svoji přirozenou mužskou útočnost, proměněnou do pohrdavé, bezcitné zášti k jinověrcům. Zde se tak dělo na slámou napěchovaných koších, ve vzájemném soupeření či v osobních soubojích. Mnozí z vojáků byli poznamenáni nepěkným šrámem, vyraženým okem, zubem nebo utátými prsty. Smrt pro ně nebyla ničím a ve shodě s ní se také před ničím nezastavili.

Ústřední heslo řádu Ora et labora, Modli se a pracuj, pomohlo Věňkovi vyrovnat se, zvláště v počátcích, s odloučením od blízkých. Rád pracoval v klášterní zahradě, protože mu připomínala práci doma nebo odcházel do ústraní, aby se zvláštním zápalem studoval knihy o dějinách, o řeckém dramatu, o lékařství či o filosofii. Pěkný rukopis mu zajistil přední místo mezi písaři – než odejel, významně se podílel na opisu Církevních dějin anglického lidu od Bedy Ctihodného. Věňkovy bystrosti, vzdělanosti a řečnického nadání si brzy všiml opat a mladého Srba jmenoval svým pomocníkem. Po vysvěcení na kněze přijal s novým jménem i osobní úkol – šířit víru mezi zálabskými Slovy. Poté, jak mu bylo opatem přislíbeno, nastoupí dráhu církevního hodnostáře, pro něhož neměl být žádný úřad nedosažitelný.

„Posílám tebe, protože máš dar jazyka a Slované spíše uvěří vlastní krvi než cizinci. Měj stále na mysli, že křtem se z tebe stal nový člověk. Nedej se odradit žádnými překážkami. Budeš-li mít pocit, že na svůj úkol nestačíš, pros Boha o posilu. Neseš evangelium jako první apoštolové!“ Poté dostal pokyny, kam se má vydat a jak při svém úkolu postupovat.

„Máš toho za dnešek dost, vid?“ přerušil Věnkovy vzpomínky Miliduch, který ho nenápadně pozoroval. „Tělo je zemdlené, ale duch se raduje.“ Mnich na vojvodu rychle pohlédl.

„To je z Bible...!“

„Ty si myslíš, že jsi u nás prvním kazatelem?“ řekl Miliduch shovívavě. „A co, nemáš pocit, že tady, na polích, jsou nám bozi nejbližší? Blíží než v tvých knihách? V nich se člověk lehký zaplete do sítí a pak neví, kudy kam.“ Věněk se ošil. Nebylo mu milé, jak hluboko do něj vojvoda nahlédl.

„Netvrdím,“ pokračoval Miliduch, „že je učení k ničemu. Musí však život podporovat a ne přemáhat. A to jak na vaší, tak na naší straně...“ Vojvoda náhle umlkl, jak když tne sekera do kmene a uvízne v něm. Řekl více, než chtěl. Za ten krátký čas stačil sice Věňka okoukat – do práce první, ke stolu poslední, jako správný hospodář. Někdy se ale právě úmysly projeví později, ve zlomu, při nenadálých potížích, nejmeně vhod. Miliduch byl rád, že se na obzoru objevil Budyšín s vysokými hradbami, před kterými ležela rozsáhlá plocha mezi dvěma skupinami chýší a březovým lesíkem na návrší. Sloužila za tržiště. Také dnes na ní stálo několik stanů s povozy; uvázaná zvířata se pásala poblíž. Kupci ukazovali své zboží – pro muže nože, sekyrky, drahé meče a pro ženy třpytivé spony do vlasů, jemně tepané náušnice či hezké prsteny. V zapadajícím slunci se blýsklo ostří zbraně nebo šperku až k Miliduchově skupině. Ta zrychlila krok stejně jako další družiny rolníků. Počet lidí na tržišti tak brzy několikanásobně vzrostl. Miliduch si zálibně prohlížel dlouhý meč, pružný a pevný. Ten se v boji hned tak nezlomí. Málo platné, takovou zbroj naši kováči zatím nesvedou. Žid prohodil několik uctivých poznámek a odstoupil, aby si vojvoda mohl nákup rozmyslet.

„Beru ho,“ kývl nakonec k trhovci, „co za něj chceš?“

„Co máš - kůže, plátno, monety, koně, zlato, sůl, med, vosk,“ vypočítával. Poté se k Miliduchovi naklonil a důvěrně mu sdělil. „Mám jich tam ještě několik, také pěkných.“

„Jeden mi stačí,“ zvedl oslovený meč do výše a pak s ním do strany švihl, jen to syklo.

„Jedna taková a člověk je ve dví,“ ocenil Žid vojvodovu pádnou ruku, „ale příště už žádné meče nebudou.“

„Proč ne?“ podivil se Miliduch.

„Karlův kapitulář zakázal vývoz zbraní na východ. Napříště musíme přes Erfurt a Magdeburg.“

„A tam vás budou prohledávat,“ pochopil vojvoda. Pohlédl na Žida, jako by ho viděl poprvé. Zřetelně cítil, jak ho navzdory horku zamrazilo. Předtucha? Možná další kulička...

„Stalo se něco?“ polekal se trhovec a rychle k němu přistoupil.

„Ne, ne, nic mi není,“ strásl vojvoda nepříjemný pocit.

„Přiď za mnou domů, vyrovnám se s tebou. Budeš spokojen.“

„Jen ten jeden?“ Miliduch na okamžik zapřemýšlel.

„Kolik jich máš? Pět? Vezmu všechny.“ Zatímco se Žid hluboce ukláněl, odcházel s vybraným mečem k budyšínské bráně.

„Co se přihodilo?“ opakovala kupcovu otázku znepokojená Radka. Chytla muže jemně za loket a starostlivě k němu pohlédla.

„Frank se na nás znova chystá,“ odpověděl jí manžel a sundal meč z ramene. „Karel zakázal vývoz zbraní na naši stranu.“

„Tak si vyrobíme vlastní!“ Miliduch se musel přes vážnost chvíle usmát.

„To přece není jen tak. Naše zbraně jsou sice dobré, ale na francké nestačí. Oni je mají z řádného kovu, dělají z něho i celou zbroj. Takovou, jakou jsem přinesl posledně.“

„Copak naši kováři,“ namítla Radka, „nedovedou vyrobit stejně? Třeba tady Všemír,“ ukázala na rozložitého chlapa, který právě vyšel ze dveří. Černý plnovous mu splýval na prsa, bujná, neupravená hříva dodávala jeho vzhledu divokosti.

„Jak se daří, Šemku?“ zastavil se u něho vojvoda. Radka se přidržovala mužovy paže a trochu se o něj opřela. „Máš dost železa?“

„Nestojí to za řeč. Včera mi něco dovezli, ale nestačí to ani na radlici.“

„Přeháníš,“ zhodnotil Miliduch kupku železných pecek, na kterou vousáč ukázal, „z takové hromady už musí něco být!“ Všemír místo odpovědi sáhl po jednom kusu a několikrát do něho udeřil kladivem. Zpod hustého obočí se na Miliducha zadíval. „Podívej, co je v něm strusky. Železa moc nemá.“ Z ruky odrolil na zem drsný hnědavý prach.

„Máš něco z dřívějšíka?“

„Málo,“ odpověděl těžkopádný kovář. „Proč se ptáš?“

„Karel zakázal vývoz zbraní. Přišel s tím tamten Žid.“

„Tak si je musíme od nich vzít sami. Alespoň to bude zadarmo.“ Miliduch se vtipné průpovídce zasmál a plácl Všemíra po zádech. Ten kývl dvojici na pozdrav a vrátil se k práci.

„Už tomu rozumíš?“ prohodil Miliduch k Radce, když pooděšli pár kroků. Tvář měl opět vážnou. „Není dost rudy. Navíc je špatná, zbraně se lámou. Nemáme ani dost řemeslníků. A takových, jako je Všemír, už vůbec ne. Potřebujeme

se od Franků ještě ledacos naučit. To nebude hned. Proto musíme dojednat mír, pozvat sem jejich lidi nebo tam na zkušenou poslat naše. Prostě získat od nich všechno, co se dá.“

„Jak to chceš dokázat? To ti jen tak, zničehonic, vyhoví?“

„Myslím, že vyhoví. S jednou podmínkou.“

„Jakou?“ zeptala se sevřeným hlasem Radka. Ruce si přiložila na hořící líce. Začínala mít o manžela strach.

„Že přijmeme jejich Boha.“

„To nemyslíš vážně!“ vyrazila ze sebe Radka prudce. „Copak jsi zapomněl, kolik nám už přinesl neštěstí? S takovou nemusíš jít ani do boje,“ dodala ponuře, „to tě dříve zabijí naši. Už teď se ozývají hlasy, že si málo ceníš našich bohů. A teď budeš pro ně zrádцем. Zvláště Božkovi by to přišlo vhod. Čeká na vhodnou příležitost.“ Po chvíli mlčení se ozvala znovu.

„Už jsi o tom s někým mluvil?“

„Jenom se Žitnikem.“

„Bratránek je spolehlivý, ten nic neřekne.“

„Radko,“ zastavil se prudce Miliduch. Meč zabodl hněvivě před sebe. „Vím stejně dobře jako ty, jaké můžou nastat potíže. Na druhou stranu nemáme na výběr. Karel si hledá záminky. Tou hlavní je obrátit nás na víru. Na víru v jediného Boha. Možná, že mu o to opravdu jde, ale hlavně chce vládnout světu, podrobit všechny kolem. Ale já nechci, abychom dopadli jako Sasové, aby nás honil francký pán po poli a do válek. Musíme podniknout potřebné kroky. Když je Karlova hlavní záminka naše pohanství, jedneje s ním o jeho Bohu! Mezitím budeme sklízet úrody a učit se od Franka všemu potřebnému.“

„Koho k němu chceš poslat?“ věcně se dotázala Radka.

„Toho, koho poslal on. Věňka.“ Radka se hluboce zamyslela a pak řekla stejně jako před nedávnem Žitnik.

„To se nemůže povést. Zapomeň na to.“ Miliduch si ztěžka povzdechl a skoro pro sebe řekl:

„Zkusit se to však musí.“

VĚŇKOVO POSLÁNÍ

Přišla doba výmlatů. Obilí, určené k jarnímu osevu, ukládali do vyhloubených jam. Zrno, určené k jídlu, se vysypalo z ošatek na stoly, kde je ženy vyčistily od slámy, úhrabků, plev, kamínků a dalších příměsí. Úroda byla skvělá, nádoby brzo nestačily a musely se narychlo sešívát plátěné měchy.

„Dobrý rok.“ pochvalovali si všichni. „Jen kdyby těch vojen nebylo. Člověk netouží po smrti, chce vydat užitek jako to zrno. K čemu by pak rostlo?“ Miliduch naslouchal lidským řečem jinak než dříve. Byl si vědom toho, že jsou mířeny na něho. S vojvodskou hodností stoupla i odpovědnost. Jeho úkolem sice bylo vést Srby do boje při ohrožení země, ale stejně tak se mělo za samozřejmé, že udělá všechno pro to, aby k tomu nemuselo dojít. Kdo vzdělává zemi a pase stáda, nechce měnit pluh za meč.

„Zbraněmi pole nepooráš,“ slychával často z úst svého děda. Ano, to je ono. Až bude mluvit s ostatními, začne odtud. Přesvědčit je o svém úmyslu by nemělo dát tak velikou práci. Potíž bude s Božetěchem. Ten jenom tak neustoupí. Černoboh proklatý, ulevil si Miliduch. Co kdybych, uvažoval, nejdříve promluvil s Věňkem? Je tu už delší čas, má bystrý rozum, vtip a je mazaný. Lidé ho mají rádi, důvěřují mu. Aby také ne, je z našeho a jazyk má ohebnější než ženská.

Je až divné, přemítal dále Miliduch, že se mu vlastně nedá nic vytknout. Aby ne, když mluví jen o míru a lásce. Hezky se to poslouchá; všem tím učaroval. Zvláště mladí za ním jdou. A ženy. Vlastně – copak mi tím nepřipravuje cestu? Miliduch vstal z lože a ohlédl se. Manželka a děti klidně oddechovali v půlnočním spánku. Pootevřel dveře. Proti němu vyvstal velký stín náspu. Nad ním se prostírala měsíční obloha s nezvykle jasnými hvězdami. Vypadalo to, že vystupuje jako dým z tmavých hradeb. Černý oheň. Pěkná myšlenka. Oheň, co dělá místo jisker hvězdy. Opravdu dobrý nápad. Kéž by to s Franky dopadlo také tak.

Miliduch se obrátil ke staršímu synovi. Houně se mu svezla k zemi. Noc byla chladná a dítě spalo jen v košilce. Vojvoda syna opatrně přikryl, přes ramena si přehodil vlněnou přikrývku a vyšel před srub.

Věnkova slova se líbí, protože jsou pravdivá. U Velesa, protáhl se Miliduch s rukama spojenýma v zátylku, bylo by to pěkné překovat meče v pluhy. Všechna bojová hrdinství nestojí za hrneček obilí. Co vlastně lidi žene proti sobě? Proč se dáví lesní zvěř a navzájem se přerůstají obilné klásky? Jako by tušily, že pro další setbu se vybírají jen ty největší. Všechno kamsi roste, ukazuje nějaký smysl. Ale dobrat se ho – to je nad síly člověka.

Za Miliduchem se vynořila tichá postava.

„Nemůžeš spát?“ přistoupil k němu Vorač. Na sobě měl teplou kazajku, přepásanou řemenem s bronzovým nákončím. Kov prozradily krátké záblesky, jak se v něm odrážel měsíc v úplňku.

„Nějak nemůžu. A co že ty bloudíš po nocích?“

„Obhlížel jsem hrad, strážce, a tak.“

„Je všechno v pořádku?“

„Celkem ano.“ Oba bratrance se odmlčeli. Vorač se leda byle rozhlížel, nohy kladl na zem celou plochou, špičkami ven, palce rukou strčené za opaskem. Miliduch, i když to na sobě nedával znát, chvatně přemýšlel, jak využít příležitosti. Tedy seznámit členy rodu se svými záměry. Přes Vorače by to šlo. Lepší, než svolat poradu. Je to přece jen choulostivá záležitost. Ano, bratránek bude tou nejvhodnější osobou. Skrytě na mě žárlí, touží po vladyckém stolci. I ty jeho obhlídky ukazují, jak rád by obul moje škorně.

Dvojice došla ke vstupní bráně. Z věže nad nimi vyhlédli dva ospalí strážníci. Miliduch mávl rukou, obrátil se a zvolna odtud obec prohlížel.

„Na této straně zvýšíme a zesílíme hradby. Také navezeme více kamení a smůly.“ Vorač jen mlčky přikyvoval. Čekal, co Miliduch ještě řekne. Byl zvyklý na jeho rázná rozhodnutí, která se navzdory prvotním pochybám ukázala

správná. Často nabýval dojmu, že se v Miliduchovi hromadí myšlenky jako voda ve džberu. Přibývají po kapkách, nepozorovaně a když je džber plný, najednou se celý vylije.

„Cože tak najednou? Čekáš snad nějaký útok?“

„Hned ne, ale za rok, za dvě léta určitě.“

„Jak jsi k tomu přišel? Pokud vím, žádný kupec ani našinec se o ničem nezmiňoval a Frank je daleko.“ Miliduch trochu odklonil hlavu.

„Musíme začít jednat s Karlem,“ řekl, jakoby otázku přeslechl. „Je nejvyšší čas. Jako prostředníka využijeme Věňka. Považ,“ dal se do vysvětlování, „Karlův kapitulář zakázal dovoz zbraní. To znamená, že nás Karel chce oslabit a...“

„...nebo chce naší zemi jen projít jako letos zjara,“ skočil mu nazlobeně do řeči Vorač. „Ale to se nás přece netýká. Co je nám do Záhoráků! Kolikrát jsem říkal, že kdybychom ho nechali být, nemusel Semil ztratit syny a my vojvodu. Tedy,“ podíval se omluvně na Miliducha, „jsem samozřejmě rád, že jsi teď naším vojvodou ty. Ale nač si přidělovat starosti? Nemáme vlastních dost?“

„Karel nás chce postupně ovládnout. Nejdříve toho, pak onoho. Porazil Avary, pak Sasy a má pocit, že mu svět leží u nohou. Že ho nic nemůže zastavit.“

„Už tomu rozumím. Ty se s ním chceš dohodnout o dani, abys měl od něho pokoj. Máš pravdu, dáme mu, co si řekne. Platí i Obodrité a Lutici. Jsme bohatí, můžeme si koupit mír i Karla.“

„O to přece Karel nestojí. Jak už jsem říkal, vládnout nám chce. Touží si podmanit celý svět, mít ještě větší moc a slávu.“

„Tak oč s ním chceš jednat?“ vybuchl Vorač a nepřátelsky si Miliducha změřil. „Nebo ti něco tajně vzkázal po Věňkovi?“ Podezíravý tón bratrancova hlasu Miliducha zneklidněl.

Jeho záměr se mohl zvrtnout na jinou stranu, než chtěl. Pospíšil si s odpovědí.

„Co je Karlovi hlavní záminkou, že na nás dotírá?“

„Hlavní záminkou,“ zabručel na ústup Vorač, „jak to mám vědět? Asi mu nedají spát naše výpravy k Durynkům... Počkej,“ zarazil se náhle uprostřed řeči a užasle na Miliducha pohlédl.

Rozšířené oči výmluvně svědčily o tom, že nedokáže myšlenku tak rychle strávit. „Ty si myslíš, že bychom se měli dát pokřtít!“ Vorač se smál, až se prohýbal. Miliduch uchoopil přerušenu nit hovoru. Měl bratrance tam, kde ho chtěl mít. Obratně navázal.

„Můžeme o tom nejdříve jednat. Tím se k ničemu nezačínáme. Chce-li, abychom byli křesťané jako on, dobrá, ať k nám pošle další kazatele, abychom se o nové víře dozvěděli víc. Pokud na to Karel přistoupí, získáme dost času k tomu, abychom se pevněji semkli. Buď proti nové nebo pod novou vírou. V podstatě nemáme jinou volbu. Tedy pokud chceme zůstat svobodní!“

„Na jednu jsi zapomněl - na boj!“

„Karel je přece mnohem silnější než my,“ vysvětloval Miliduch skoro otcovsky. „Má dost vojáků na to, aby rozvrátil a spálil celou naši zemi. Pár let se možná udržíme, ale co pak? Nejdříve spálí vesnice, pak si pro nás přijde do hradů a do lesů a co nezhubí mečem, pobije za něj hlad. Potíž je také v tom, že nejsme chráněni ze severu. Lutici by se mohli rozpomenout, jak jsme na ně před lety šli s Franky. Vím to od našich starců a lutičtí nemají o nic horší paměť. Z jihu je to lepší, a když bude nejhůře, pomohou Češi. Už jsem k nim poslal, však víš. - Koukni, pomalu svítá,“ zvolna obrátil vojvoda tok řeči. Bratrance řekl vše, co bylo zapotřebí. Ještě dodal, že je to samo sebou jen nápad, a že by se o něm ještě rád poradil s ostatními. Nato

se s Voračem rozloučil a odešel zpátky do srubu. Ulehl, přivinul ženu k sobě a vtiskl tvář do voňavých vlasů. Radka ho v polospánku objala. Miliduch ji něžně pohladil, zavřel oči a zanedlouho usnul.

Lesy již oschly od ranní rosy, když se Miliduch probudil. Pootevřel oči. Strop z přitesaných klád k němu zavoněl pryskyřicí. Pak jakoby se k němu snížil, to když v rohu místnosti zapraskal oheň. Miliduch se neklidně pohnul. Hlavou mu bleskl výjev, jak pohřbívali děda Budyše. Táž vůně borového dřeva a zvucící tětivy vzrůstajících se plamenů. Děd ležel na hranici s nepřirozeně bílou tváří, mlčenlivý, jako vytesán z bílého kamene. Vojvoda nepřijemný obraz rychle zaplašil a svižně vstal. Místo stínů noci se do dveří tlačil větrně chladný slunečný den. Radka připravovala snídani. Děti vyběhly kamsi ven.

„Jak jsi se vyspala?“ řekl spodním hlasem a zlehka ji ze zadu objal. Ruce přiložil na pevná ňadra.

„Teď ne!“ zarděla se Radka. „Každou chvíli tu mohou být děti nebo někdo druhý. Myslela jsem, že prospíš celý den,“ odvracela jeho pozornost, „ostatní jsou už dávno venku.“ Miliduch se poškrábal v týlu. Úplně zapomněl. Domluvili se, že vysbírají dřevo na žďaru za roklí. Lidí přibývalo, bylo potřeba založit nová pole. Vojvodovou tváří se mihl spokojený úsměv.

„Dej mi jíst, hned za nimi vyrazím. Bude tam nahoře pěkné pole, rovné a široké.“ Radka položila před manžela mísu s ovesnou kaší a Miliduch pomalu nabíral sousta dřevěnou lžící.

„Také tě tu hledal strýc Bržzan, ptal se, jestli už jsi vstal.“ Vojvoda přestal jíst. Bržzan byl bratr jeho matky a k Miliduchovi se choval jako druhý otec. Snad proto, že sám děti neměl. Když se po něm ptal, tak se něco stalo. Miliduch si připomněl noční hovor.

„Co chtěl?“

„To neřekl. Nechtěl tě budit. Proč nejíš? Není to připálené?“ zeptala se letmo Radka. Tu nenápadnou pozornost u ní Miliduch velmi oceňoval. Jiné ženy předváděly své city naplno, s patřičnou okázalostí. Mužům se to líbilo, měli dojem, že příčinou jsou oni sami. Miliduchovi ne. Jemné ustrojení jeho smyslů mu umožňovalo odečítat i nepatrné náznaky. Když dospíval v muže, ženy ve snaze získat si jeho přízeň, se v okázalostech přímo předháněly, což pravidelně ústilo do jeho netečnosti. Potom si přivedl Radku a dívky pochopily, že nejde o pýchu či o plachost hezkého chlapce, ale o jeho odlišnost. Naděje se však nevzdávaly. Miliduch za to stál. Doufaly, že až se své krásné ženy nabaží, přijdou ke slovu ony, které si s Radkou přece v ničem nezdají. Miliduchovy ruky se přesto nedočkaly. Zůstal věrný Radce a na další ženitbu ani nepomyslel.

„Půjdu,“ polkl poslední lžíci kaše. Přehodil přes sebe ovčí kožíšek a z trámu vytrhl širokou sekeru. Do plátěné mošny si dal kus sýra, chléb a něco ovoce. V letu políbil ženu a polechtal své dva syny, kteří právě přiběhli, až výskali. Pak vykročil z domu, pískl na psa a zamířil k Brézanově chýši. Stála nedaleko, v těsném sousedství cesty pod východním náspem.

„Šel na žďár,“ sdělilo mu ochotně děvčátko, které vykuklo z vedlejšího stavení. „Tak?“ usmál se na čiperku Miliduch. „Koukám, že nám tady vyrůstá nová vědma.“ Obrátil se a dlouhými kroky se bral osadou, v níž zůstali jenom ženy, děti a starci, k otevřené bráně.

Kdo přicházel k budyšínskému hradu, měl zpočátku zato, že dosahuje až k nebi. K dojmu přispívala strmě stoupající cesta, proti které se hradby pevnosti zdály dvojnásobné.

Špičaté kůly pocit umocňovaly. Bujnější představivosti mohly připomínat spodní čelist nějaké nestvůry. Obecně vzato, měl hrad ještě další přednosti. Stál na vysokém útesu, ke kterému byl přístup pouze z jižní strany. Patu skály omývala Spréva, která tu vyhloubila ostře zařízlé údolí. Průrva se táhla do dáli na obě strany – budila zdání, že tvoří jakousi zemskou dělicí čáru. Ta znemožňovala nenadále napadení ze severu. Lépe přístupný jih byl obehnán vysokým náspem. Strážníci, kteří po něm přecházeli či pozorovali kraj z dřevěné věže nad esovitým vstupem do hradu, hlásili o všem dolů zprávy.

„Něco nového?“ houkl k nim vojvoda, sotva dospěl k bráně.

„Nic, jen se zaběhlo pár kusů dobytka. Pasák asi usnul. Poslali jsme tam čeledína.“ Miliduch zvedl paži na souhlas a strážní obrátili pozornost opět do kraje. Vojvoda prošel vraty, přešel most přes příkop a seběhl k první osadě v podhradí. Zde měla svá obydlí jeho družina. O kus dál byla osada hrncířů, kováře, tkalců a dalších řemeslníků, která sousedila s rozsáhlou prostorou, sloužící za tržiště. Miliduch prošel vedle rostoucím březovým hájem, přeskočil potok ve strži a zanedlouho stanul na okraji velkého spáleniště. Pracovaly na něm střídavě dvě desítky lidí. Část pozemku byla již od zuhelnatělého dřeva vyčištěna. Větve se pálily na místě a větší kusy na hranicích při slavnostech, které se konaly do roka hned tři.

Na jaře se zapalovaly ohně, aby očistily povětří od zlých sil. Začátek léta se pak slavil svátkem koupadla. Děvčata si omývala těla výluhy z upolínu a jiných bylin, tancovalo se, hudlo, jedlo, pilo a na odlehlých místech divoce plodilo. K podzimním vatrám se přicházely ohřívat duše zemřelých, obětovala se zvířata. Smutek po uběhlém létě mírnila vyhlídka, že po zlé zimě zase přijde teplé a voňavé jaro.

Miliduchova příchodu si zpočátku všimli jen někteří, kývli na pozdrav nebo prohodili pár slov a dál se věnovali své práci. Vojvoda dělníky obcházel a kradmo pátral v obličejích. U čeledi nepozoroval nic, jen u příbuzných zachytil záblesk v očích, ne nepodobný pohledu šelmy, která zachytila stopu kořisti.

Zastavil se uprostřed spáleniště. Hledal Vorače. Nebyl tu. Zato zahlédl Bržana, který stahoval na hromady zbytky dřev. Sebral nejbližší, napůl zuhelnatělý kus a táhl ho směrem ke strýci. Odhodil kmen na kupu a napůl úst utrousil:

„Prý jsi mě hledal. Cos mi chtěl?“

„Později,“ spíše vydechl než odpověděl dotázaný a spolu s vojvodou se vydali pro další dříví.

„Chystají se na tebe,“ prohodil Bržan, když byli dostatečně daleko. „Ráno chodil Kozlík po všech našich. Povídal, že nás chceš vydat Frankům. Hned jsem mu řekl, že si vymýšlí,“ dodal rychle, aby nebylo pochyb, na čí straně stojí, „žeš to určitě myslel jinak.“ Miliduch nechal skrytou otázku bez povšimnutí.

„Kde je Vorač teď?“

„Nevím, radili se beze mě, když viděli, že mu nevěřím. Nechal jsem je být a šel za tebou, jenže ty jsi ještě spal. Radka říkala, že jsi byl celou noc venku.“ A já myslel, že se neprobudila, usmál se dojatě Miliduch. Bděla, jako bych byl malé dítě.

„Děkuji ti, že jsi se mě zastal. Samozřejmě, že je to jinak. Příště mě ale vzbud, aby později nebylo pozdě. Opravdu nevíš, kde může Vorač být?“

„VÍ Perun, kam potom jel.“ Vojvoda přemýšlel: Kam mohl Vorač tak pospíchat? Za ostatními vladyky těžko, nebrali by ho vážně. Třebaže nejsem s nimi vždycky zajedno, proti mně by se nepostavili. Už to bude tak, že se vydal k Božetěchovi,

hlavnímu žrecovi Černoboha. Jedině on se mi vyrovná mocí. Miliducha ta nevraživost zabořila. Proč rodina nepočkala, co jí k tomu řekne sám? Na druhou stranu, sladil si trpký kvas, budu vědět, jak se k té zprávě Božek postavil. Nu co, uzavřel pro sebe, hlavně, že je to venku. Ostatní se časem poddá.

„Co divočíš? Kdo ti má stačit?“ ozval se Brězan, celý rudý v obličejí. „Lítáš tu, jako by tě honili sršni. Do večera času dost.“ Miliduch se probral. V přívalu myšlenek se úplně zapomněl a urputnost, s jakou dumal o jednotlivých otázkách, nevědomě přenášel do práce.

„Jen si odpočiň, starý, budu chvilku tahat sám. Ještě by mě mohli dávat za vinu, že jsem tě uhonil jako zajíce.“ Vtip nepadl na úrodnou půdu. Přes svoji přízeň i Brězan o Miliduchovi pochyboval. Cítil jeho vnitřní zápas, kterému nerozuměl. Nebylo se čeho chytit a vojvoda zarytě mlčel. V takovém rozpoložení uplynul zbytek dne. Podobně se dělo i ostatním příbuzným.

Řeč se jim vrátila až k večeru. Pocit z dobře udělané práce spláchl zbytky napětí. O svůj díl se hlásil odpočatý duch. Mezi čeledí probleskly první žerty; veselí se rozšířilo i na vojvodovu rodinu. Po nezávazné výměně několika slov uchopil vojvodu za loket Krch. Ztěžka dýchal a bylo jasné, že mu dušnost nepůsobí jen zavalitost.

„Milčí,“ začal oklikou, „kdy chceš svolat poradu?“

„Poradu?“ protáhl jakoby bez zájmu Miliduch. Posiloval nepatrnou převahu, kterou opět nad ostatními získával. „Kde je Vorač?“ Ostatní se zarazili. Hleděli na sebe a na vojvodu vrhali tu a tam kradmé pohledy. Nakonec se vzchopil Lichanjec. Na vysokém čele mu vyrazily krůpěje potu. Setřel si je rukávem.

„Bratr se odejel poradit.“

„Poradit o čem?“

„O tvé nápadu.“

„K Černobohovi?“ kývl směrem k jihu. „Myslel jsem, že to probereme nejdříve mezi sebou.“ Jemné pokárání nechali bez odpovědi. V nepříjemném světle si teď připomínali vojvodovy zásluhy o rod. A oni přitom neuměli nic lepšího, než mu při první příležitosti vpadnout do zad. Miliduch ponechal rodinu výčitkám po přesně vyměřenou dobu. Pocit provinění mohl přejít do zášti.

„Záleží-li vám ještě na tom, sejďeme se dnes večer u mě ve srubu.“ Sotva to dopověděl, objevil se na lubijské cestě bod, který se rozestoupil do trojice a přibližoval se k Budyšínu. To přijížděl na koni Vorač s dvěma čeledíny jako doprovodem.

„Sami víte, že nikdy nerozhodují bez vás,“ otevřel rozmluvu Miliduch, sotva se všichni usadili v prostorné jizbě. Srub byl postaven z dlouhých těžkých klád ještě za děda Budyše. Jak se zádruha rozrůstala, přepažovala stavení dalšími příčkami. Hlavní místnost, kde se scházela k poradám či oslavám, však nechávala nedotčenou. Lidí dále přibývalo a dům začínal být pro jejich potřeby malý. Hradiště zaplnily další chýše. Nakonec, když se odstěhoval poslední příbuzný, zůstal srub v držení Miliducha a jeho vlastní rodiny. Určení sněmovní místnosti se ale nezměnilo. Nadále, jako za dnešního večera, se v ní radili, přeli i veselili. Bez účasti chasy a žen. Proto Radka, i když tu byla doma, odešla s dětmi k chůvě do sousedství. Přítomen nebyl ani Věněk. Miliduch jej poslal pryč, vrátit se měl až příští den.

„Těžko se to vysvětluje, ale jak už jsem řekl tady Voračovi, všichni máme těch věčných bojů po krk. Pohledte, právě jsme sklidili. Před námi je zima a my se jí nemusíme bát.

V obilnici je dost zrna, stáda se nám rozrostla. Naše děti se dosyta najedí, dobře se oblékáme. Ale stačí jediný vpád a naráz je všechno jinak. Abychom se takových konců nenadáli, musíme pro to něco udělat. Třeba tomu Božetěch rozumí lépe,“ vyslal skrytou střelu k Voračovi, „ale já si myslím, že pokud jde o náš životní zájem, je jedno, jestli nám pomáhá ten či onen bůh. Který z nich je vlastně mocnější? Perun, Veles nebo náš Černoboh? Možná to bude Šemkova Baba, když tak o ní pořád bájí. Či snad žitavský Mojba? K tomu uctíváme stromy, duchy řek a povětří, ochránce domácího prahu. Co se stane, přibude-li další? Nic. O jednoho více či méně... Ostatně, kdo říká, že se chceme našich bohů vzdát?“

Po Miliduchově proslovu nastalo dlouhé mlčení. Každý si jeho slova srovnával v hlavě. Mluví chytře, o tom není sporu. Bohů je jak naseto, člověk ani neví, kterému se klanět dříve. Pravda, některé věci jsou užitečné, věštby, kouzelné prameny, čarování za úrodu, stáda i zdraví. Osvědčily se otcům, prospívají též nám. Však to taky něco stojí! Co jen za rok sežere takový Černoboh! Nový bůh nic nechce, pomáhá zadarmo. Věněk o tom nejednou vykládal... Nehodlali se však tak rychle vzdát.

„Dejme tomu. Ještě nám řekni, co s tím má společného Věněk? Nebyl to on, kdo ti nasadil tohle udidlo?“ zeptal se Kožnak. Vojvoda zprvu neodpověděl, zdálo se, že o něčem hluboce přemýšlí.

„Ano i ne,“ ozval se po chvíli. „Po pravdě řečeno, napadlo mě to, když se zastával toho rudovouse. Řekl jsem si, že když káže mír a lásku nám, proč jej neposlat se stejnou zvěstí nazpátek. Několik z nás ho přitom doprovodí.“

„To se máme vypravit až ke Karlovi?“

„Pojede sám. My počkáme u jeho otce. Je přece z naší krve.“

„Co když se Věněk nevrátí?“

„Pak nám to ledacos napoví.“

„Jak to?“ nechápal pořád Kožnak. „Jak se dozvíme, co se děje?“

„Pokud se vrátí, řekne nám to,“ opáčil klidně vojvoda. „Nevrátí-li se, bude to znamenat, že Karel s námi jednat nechce. Co ti řekl Božetěch?“ obrátil se znenadání na svého bratrance. Vorač se zhluboka nadechl, ruku opřel o krátký mečík u boku a nahlas odpověděl.

„Božetěch vzkazuje, že se nemáme svých bohů vzdávat.“

„Na tom jsme se už shodli.“ Miliduch se na Vorače vyčkávací zahleděl. „A co dál?“ Bratranec zrudl a hlasitě dýchal nosem. Ohrnul povýšeně rty, úzkost však zakrýt nedovedly. Byl to jeho nápad, zajet do svatyně. Za starostí o osud rodu se však skrývala, jak známo, touha po moci a slávě. Na druhou stranu – oč byl horší než Miliduch?!

„Také říkal, že když opustíme naše bohy, francký bůh je všechny spolyká!“

„Co víc?“

„Máš k němu přijet o svátku duší.“

„Dobrá,“ kývl na souhlas vojvoda, „zítra pojeděš k Božkovi ještě jednou a povíš mu, co jsi tu slyšel. Na cestu si vezmi pár lidí a povoz. Naložte jej obětinami, co se jich tam vejde. Řekni mu též, že se všichni skláníme před mocným Černobohem, který nám daroval už tolik vítězství. Je to tak?“

„Je,“ spokojeně kývlo hlavami celé shromáždění, „mluvíš za nás za všechny.“ Zdánlivě pokojného vojvodu zaplavila vlna radosti. Ačkoli se rodina k záměru s Karlem přímo nevyjádřila, bylo jasné, že ji získal na svou stranu. Schválila jeho poselství k nejvýznamnějšímu protivníkovi na domácí půdě. Šlo o navýsost důležitý krok. Ne jedna kulička, tady jich na šňůrku navlékl Miliduch celou hrst. Nyní mohl

bez obav vyložit, jak hodlá k jednání s Karlem využít Věňka. Nechal přinést měchy s kvasem, chléb, zvěřinu a mladé cibulky. Při hostině se dohodli na tom, že doprovod nebude u Trocha, předáka Mojenů a Věňkova otce, čekat, ale že se rozjede také k dalším srbským vladykům, žijících na pomezí s franckou říší. Poslové měli vyřídít vojvodovo pozvání na sněm, který hodlal svolat na jaře příštího roku. K tomu dostanou s sebou dary i pro vladyky a starosty, jejichž územím budou projíždět. Během cesty si měli všimnout všech podstatných věcí a přinést nejnovější zprávy o tom, co se děje na francké straně. Vrátit se měli po třetím úplňku.

„Kdo poselstvo povede? Neměl bys jet ty, Milčí?“ Brězanova poznámka vyvolala hlasitý spor. Jedni souhlasili: vojvoda by tak zdůraznil své přední postavení mezi Srby. Hlavním řečníkem této skupiny byl Vorač. Tajně doufal, že se Miliduchovi stane na cestě nehoda. Nebezpečí cíhalo po lesích stále dost. Pak by se stal vladykou on sám.

Druzí, v čele s Kožnakem, naopak vojvodu zaklínali, aby v žádném případě nejezdil. Kdyby se mu něco přihodilo, vážně by to ohrozilo jednotu země. Navíc mají dorazit předáci Čechů a Záhoráci. Nedávno odrazili francký útok a pro případ dalšího napadení bude potřeba domluvit postup.

„Nemáme snad pravdu?“ obrátil se na mlčícího vojvodu Kožnak. Miliduch, jakkoli s ním souhlasil, se svojí podporou nespěchal. Nechtěl být obviněn, že zalézá jako stará bába do kouta. To mohlo jeho věci uškodit. Potřeboval mít doma pevnou základnu.

„Pravdu máte všichni. Jednat je potřeba tady i tam. Pozvat vladyky na jarní sněm a obhlédnout, jak se u nich věci mají. Jestli to, co na sněmech vykřikují, je pravda. Zvlášť mě pak zajímá hranice s Franky.“

„Co tedy navrhuješ?“ zeptal se nečekaně mírně Vorač. To utvrdilo vojvodu v podezření, že o schůzce s Božetěchem neřekl vše. Měli něco v záloze? V Miliduchovi se vzpěnila krev, ale do přímého střetu se nepustil.

„Vypravíme poselstvo. Osoba, která je ponese, bude důležitá jako já. Neobratný člověk může věci více uškodit než prospět. Pojedeš ty, strýci,“ obrátil se na Kožnaka, „máš sice léta, ale síly pořád dost.“ Miliduch se opřel o lenoch dřevěného křesla. „Poslal bych tady Vorače, když tak rád jezdí po světě, ale musíš,“ obrátil se přímo na bratrance, „dohlédnout na orbu a osít to pole nad strží. Dva tři úplňky a je tady sníh. Bude potřeba každé ruky.“ Nyní blýsklo bělmo u Vorače. Neohradil se však. Měl si stěžovat, že ho chce mít Miliduch na očích? Narážka na cestu k Černo-bohovi byla jen napomenutím, aby se držel zpátky. Celou záležitost mohl vojvoda řešit tvrději. Navíc ho vlastně pochválil. Vorač byl dobrým hospodářem a práce odváděl za tři. Však také přemýšlel, že se udělá pro sebe. I místo už měl vybrané, na dohled od Budyšína, na tom pěkném vršku nad Sprévou. Postaví si velký dům, od Milče dostane něco čeledi a stane se svým pánem. To si myslel donedávna, dnes už ne. Božetěch mu nasadil pěkného brouka do hlavy. Když si stěžoval na vojvodu, nejdříve ho trpělivě vyslechl. Pak jej zavedl za starou vědmou, která měla chatrč kousek od svatyně. Ta vhodila do ohně hrst bylin, zadívala se do plamenů a nakřáple řekla:

„Dočkej času. Jednou budeš z budyšínských hradeb hledět ty.“ Co jiného to mělo znamenat, než že se stane vladykou? Vyzvídal na stařeně podrobnosti, chtěl vědět, kdy k tomu dojde, ale vědma jen stroze zopakovala: „Dočkáš se.“

„Vezmi s sebou svého Budyše,“ promluvil vojvoda znovu ke Kožnakovi, „ať se hoch učí. Podívá se po světě, nasbírá

zkušenosti. Pár let a tahle chasa nás bude střídat. Musí se na to připravit. Teď,“ ztišil Miliduch trochu hlas, „si promluvme o tom, s jakou zprávou pošleme Věňka zpátky.“ Muži se kolem vojvody sesedli, aby jim nic neuniklo, jen Vorač a dva další se pohoršení zvedli a odešli.

„Jak jste se dohodli? A jak to bude s Věňkem?“ zeptala se druhý den se zájmem Radka. Osud hezkého a přívětivého muže ji nezajímal o nic méně než jiné budyšínské ženy. Bylo jasné, že v pozadí rodového sporu stojí právě on. Miliduch si promnul modrý ukazováček, který si poranil při úklidu spáleniště a odpověděl poněkud zešířoka:

„S Věňkem? Chceme ho poslat ke Karlovi, aby dojednal mír. Myslím, že se pro ten úkol hodí víc než kdo jiný. Rodina všechno odsouhlasila,“ potutelně se usmál, „všechno, o čem jsem ti nedávno říkal. Proti byl hlavně Vorač, ale s tím si hlavu nedělám. Poveze dary do Božkovy svatyně a to by mělo oběma zalepit ústa. Pokud jde o Věňka...“ vojvoda hledal vhodná slova, „...ten zase v lidech vytváří dojem dokonalého světa. Daří se mu to, je vzdělaný, umí číst a psát a dobře mluvit. A i když to přímo neříká, hodně lidí si myslí, že ten jeho lepší svět už je tady, u Franků. Pravda, v něčem lepší opravdu jsou, ale v ledasčem také ne. Tak třeba Sasové. Jak je to dlouho, co jim Karel pobil předáky? Bylo jich nespočet. A dnes? Franky poslouchají na slovo, stejně jako jejich Vidukind. Ten se Karla tak bojí, že raději povede své lidi do nejhorsí řeže, než aby zvedl hlavu na odpor. Jako by jim ta hrůza z vraždění zůstala v krvi.“

„Dobrá, ale co můžou proti Karlovi dělat? Proti takové přesile? Co bys dělal na místě Vidukinda ty?“

„Dělám všechno pro to, abych se jím nestal,“ vyhnul se otázce Miliduch. „Proto posíláme Věňka s tak velkorysou

nabídkou.“ Radka, která si mezitím k manželovi přisedla na lavici, se ho zeptala:

„Na čem jsi se vlastně s rodinou domluvil? Co Karlovi vzkazujete?“

„Věněk půjde od nás se zprávou, že uvažujeme o křtu. Ovšem nejsme všichni zajedno. Aby lidé v nového boha uvěřili, potřebují přesvědčit. Ať tedy Karel jako vládce křesťanů s námi uzavře mírovou dohodu. Ať se zaváže, že nás nebude napadat a my se postaráme, aby ustaly útoky z naší strany. Zároveň ať k nám pošle takové lidi, jako je Věněk. Nikomu nebudeme bránit.“

„Co když nikdo nebude chtít novou víru přijmout? Znáš přece naše žrece.“

„O to se nebojím. Ostatně - bude to věc jejich kazatelů, ne moje.“

„A ty?“ Radka skoro šeptala. Byla vychována v bázni před mocnými slovanskými bohy, kterých nebylo radno se dotýkat. „Za menší prohřešky nás bozi trestají.“ Miliduch setřel hranou ruky drobkou z drsné desky stolu a usmál se na manželku:

„Sama víš, že jsem takovým starostem odvykl. Bude-li třeba, nechám se pokřtít i já. Zatím není důvod spěchat. Uvidíme, s jakou se Věněk vrátí.“

„To neskončí dobře,“ s vraštila obočí Radka a smutně složila ruce do klína. „Mám strach o děti, o nás, o tebe. Pusť to všechno z hlavy. Věnuj se hospodářství, uč syny, co je dobré a co ne, a na ostatní zapomeň. Pole nám rodí, daří se řemeslům, dětí přibývá, v tom je naše největší síla. Co víc si můžeme přát? Nač se zabývat lichými věcmi?“

Miliduch se na ni účastně zadíval:

„To přece nezáleží jenom na mně. Síla, o které mluvíš, není pouze naše. Je i v okolním světě. Půjdeme-li proti ní,

porazí nás. Avšak zafouká-li nám do zad, budeme dělat dvojnásobné skoky. Vzpomínáš si, jak jsme před léty běželi s vichřicí?“ Manželka na chvíli odskočila v myšlenkách do minulosti. Byli tehdy krátce svoji. Utíkali před lidskými zraky a milovali se, kde se dalo. Při jednom takovém výletu je přepadla bouře. Chytli se za ruce a s vichrem v zádech běželi k Budyšínu, vyskakovali vesele do výše a měli pocit, že se vznášejí jako dva ptáci.

Radka vstala a upřeně pohlédla Miliduchovi do tváře. Pak k němu přistoupila, zabořila mu prsty do kštic a přitiskla si je k sobě. Jejím světem byl on, děj se co děj. Muž, jak se patří, živý, blízký, z masa a kostí, mileneček, otec jejích dětí.

„Dělej, co považuješ za správné,“ řekla plačtivě. „Jsi nejen náš táta, ale také srbský vojvoda. Patříš celé zemi. Chtěla bych tě mít pro sebe a pro naše syny, ale asi to není možné. Rozumím jen tomu, že tě mám ráda, že tě nechci ztratit.“ Poté vtiskla Miliduchovi polibek do vlasů, otočila se a rychle vyšla ze dveří.

Miliduch seděl pár okamžiků bez hnutí. Hlavou mu kroužila poslední ženina slova. Tolik něhy a bolesti najednou. Má to, co zamýšlí, vůbec smysl? Radčín svět je srozumitelný, protože je ohraničený. Co kdyby, pohrával si s myšlenkou, tu všeho nechal, vzal ženu a děti, k tomu pár věcí a kusů dobytka do nového hospodářství a odešel tam, kam žádná zlá ruka, ať francká nebo z vlastní krve, nedosáhne? Je vůbec takové místo? Vojvoda se zamyslel. Pár pěkných míst tu je, třeba na horní Nise, odkud pochází matka - ze severu hustý prales, kolem řeky úrodné nivy, lidí málo, cest ještě méně. Budyšín by popustil Voračovi, když se tak na něj třese. A vojvodů je plná země...

Pojednou se zvenku ozval křik a spěšný dusot. Miliduch vstal a vyšel před srub. Navzdory trudným myšlenkám

se musel usmát. Blázen Čula ukradl kus pečeně a čedř ho pronásledovala. Čula ječel a vbíhal do jednotlivých stavení; kýtu svíral křečovitě na hrudi. Nakonec jej dostihli, maso mu vzali a přidali několik kopanců a ran. Zatímco se smíchem od něj odcházeli, ubožák se svíjel na zemi a řval.

Miliduch se posadil na zápraží. Z postiženého chudáka nemohl odtrhnout oči. Zatímco ten se sbíral ze země a jako zbitý pes se plížil pryč, vojvoda porozuměl. Svět je jako ta kýta. Chce-li ji člověk mít, musí si ji umět vzít a také ubránit. Proto se lidé dávají dohromady. Jinak dopadnou jak Čula. A nepomůže, i kdyby člověk utekl přes půl světa. Lidé ho všude dostihnou. V lepším případě ho zbijí a všechno mu vezmou. V tom horším přijde o krk. Miliduchova tvář vypadala, jako by ji vyřezali do hladké kůry buku. Nemohl se zbavit pocitu, že nedávno ležel u vrat na zemi on.

Vrátil se do světnice. Hlava mu jen hořela. Opláchl se vodou a dopadl těžce na lůžko. Přetáhl přes sebe kožešinu a hlavu opřel o stěnu. Ochablá mysl ztlumila plamének života až na knot. Syrovost života si dala na této chvílce vojvodovy slabosti záležet. Na jeden ráz sežehla nitro mrazivým závanem. Duch však byl z dobrého kovu. Ze slabosti se přetavoval do vůle, převyšující tvrdost kamene.

Mezitím se k Budyšínu blížil hlouček lidí. Jejich obezřetná chůze strážnému už z dálky napověděla, že se to vrací Věněk s několika mladíky. Přinášeli z Tornova pět velkých hrnců nebo spíše beček na zakládání kvasu, které si tam před časem objednal sám vojvoda. Brzy se bude konat sněm a bez kvasu, jakož i dostatku zvěřiny a pečiva, byl nemyslitelný. Nasytit vladyky s jejich vojenskými družinami vyžadovalo velké zásoby a důkladnou přípravu. Budyšín, jakkoli byl bohatý, je mohl zabezpečit jen zčásti. Něco

přivezli sami předáci a zbytek dodali zemani a jiné obce.

Průvodu se vyhrnuli v ústrety skoro všichni – mladí, starší, čeled i urození; každý chtěl vidět jako první ten malý div, jakým hrnce z Tornova bezesporu byly. Díky dobré hlíně a řemeslné zručnosti znali výrobky zdejších hrnčírů až k Labi a na severu k Odře. Místní dílny se jim v drobném tovaru tu a tam vyrovnaly, ale v množství druhů a v často udivujících velikostech nenacházeli Tornovští soupeře. Obecenstvo nahlíželo do nádob, poklepávalo na stěny a nešetřilo obdivnými a uznalými slovy. Hrnčírů se opět vyznamenali. Však také cena nebyla nijak malá – za každý jeden smotek plátna, a to na píď silný! Věněk, který u nádob stál, se potěšeně rozhlížel. Měl radost, že se jim je podařilo v pořádku dovézt. Od ostatní mládeže se téměř nelišil. Když zachytil Miliduchův pohled, náraz zvažněl. Z vojvodova výrazu pochopil, že se v době jeho nepřítomnosti cosi přihodilo. Zvolna vykročil ke srubu.

„Buď zdrav, vojvodo.“

„Jsem rád, že už jste zpátky doma. Koukám, na hrncích ani škrábanec. Byl jsem zvědavý, jak ten převoz pořídíte. Ani my tu nezaháleli,“ otáčel zvolna řeč. „Pole za lubijskou cestou je už srovnané. Ještě nás čeká jedno, za strží. Zasejeme ozimy a můžeme vlézt do děr jako medvědi.“ Věněk zůstával vnitřně ve střehu. Takto hovorný býval Miliduch jen málokdy. Něco po něm chce, to je jisté. „Až si odpočineš,“ pokračoval vojvoda lehkým tónem, „přijď ke mně. Probereme spolu pár věcí.“

„Rád,“ naznačil Věněk úklonu a vydal se ke Krchovu stavení, kde bydlel od svého příchodu do Budyšína. Měli ho tu už za vlastního. Úlohu v tom sehrála zvláště dcera Ludka, která byla z nového obyvatele celá pryč. Otec rodícímu se vztahu nebránil. Jeho vlídnost posilovalo vědomí, že je Věněk z dobrého rodu a z domu ho jistě nevypraví s prázdnou.

Co mi asi vojvoda chce? přemýšlel mnich o Miliduchových slovech. Hlas mu zněl po meči, ztratil dřívější měkkost. Že by císař vyhlásil novou výpravu? Nesmysl. Letos v Bohémii pohořel a zima je na krku. Možná se mě chce zbavit. Popravdě řečeno, několik lidí Věňek už pro Kristovu věc získal, hlavně Ludku a dva z těch mladíků, s kterými byl v Tornově. Křtu se zatím neodvážil. Čekal na vhodnou příležitost, aby požádal vojvodu o svolení. Opat by se kvůli tomu určitě zlobil – nejednáš jako pravý apoštol, když se ohlížíš na názor nějakého barbara, vzpomeň na první křesťany. Ale Miliduch není barbar, přijal jej pod vlastní střechu, živí ho a chrání. Možná proto, přemítal dále, že nesu dobrou zvěst. Dobrá zvěst předpokládá dobré lidi, jinak by neměla smysl. Nepochybně proto, že mají s evangeliem víry a lásky společný původ. Jsou vlastně prvotní dobrou zvěstí. Chybí jim však cíl či jasné meze. Jsou podobni slepým. Proto se musí s vojvodou jednat opatrně. Nezarmoutit ho. Třebaže by mě časem pochopil.

Ale jsou tu i další. Některým jsem přímo trnem v oku. V poslední době zvláště Voračovi. Nemá rád Miliducha, ale bojí se ho a tak proti němu sočí po straně. Na mě si teď vylévá vztek, kde může. Všechno mu vadí. Může být, že to je ten důvod, proč mě vojvoda volá... Věňek zmalomyslněl. Zatoužil po Božím a lidském doteku. Vstoupil do svého přístěnku, kde ho nikdo neviděl a vroucně se modlil slovy žalmu: „Dej mi poznat cestu, po níž mám jít, neboť k Tobě pozvedám svou duši.“

Z plánované schůzky sešlo. Miliduch jel týž den urovnat spor o následnictví po zemřelém vladykovi z Lubije. Bylo nutné volit z několika zájemců, z nichž každý měl v zadruze své zastánce a odpůrce. Poté ho volali kvůli krádežím dobytka. Po jeho návratu přiběhl k Věňkovi chlapec.

„Máš jít k Milčovi,“ vzrušeně a důležitě vyřizoval vzkaz. Věněk stáhl rty, kývl hlavou na srozuměnou a v doprovodu hochy odešel k vojvodovu srubu. Před dveřmi se krátce zastavil, z mošny vyndal pěkně vyřezanou píšťalu a chlapci ji podal.

„To máš za svoji službu,“ usmál se na něho, pohladil jej po vlasech a nejspíše vstoupil do místnosti. Veřejemi za ním pronikl první hvizd jeho daru a také trocha denního světla, která zakotvila v klidně pozorných Miliduchových očích. Seděl za stolem přímo proti vchodu. Věňkovi se v tu chvíli zdálo, že od něj blýsklo bělmo medvěda či vlka.

„Zavři dveře,“ vyzval vojvoda návštěvníka, „a posad' se. Radka hned něco přichystá.“ Věněk se rozhlédl po místnosti. Prostor ozařovala louče a oheň v koutě, kde se připravovala pečeně. Vůně zvěřiny prostoupila celý srub, až se mnichovi sbíhaly sliny. Radka k němu přistoupila a položila na hrubě opracovanou desku sýr, silný krajíc chleba a hrnek mléka. „Maso se ještě nestačilo propéct,“ pohlédla omluvně k ohništi. Věněk naznačil, že její omluva tu rozhodně není na místě. Poděkoval za pohoštění, poznamenal je křížem a pustil se do jídla. Miliduch počkal, až se nasytí, a po několika úvodních větách přešel k věci.

„Měli jsme radu. Mluvil s tebou už někdo?“

„Zatím ne. O čem?“

„Vypravujeme posly na západ. Počítáme také s tebou. Měl by ses k nim připojit, pojedou i k tvému otci.“

„Tomu nerozumím. Vyháníš mě?“

„Nevyháním, naopak. Mám pro tebe důležitý úkol. Vlastně prosbu.“

„Prosbu? Ke mně? Ty, vojvoda všech Srbů?!“ zavrtěl nechápavě hlavou Věněk. „Čím ti já můžu prospět?“

„Dobře poslouvej. Onehdy jsi mi říkal, že tě za mnou poslal opat či biskup, je to tak?“

„Ano, přesněji opat z vůle otce biskupa. Ale nechápu, proč o tom mluvíš...?“

„Tvoje víra nám přišla právě vhod,“ nenechal mnicha domluvit Miliduch a ve stručnosti vysvětlil obsah poselství, které měl Věňek předat franckému císaři. „Pokud přistoupí Karel na dohodu o míru za rovných podmínek, budu první, kdo tvoji víru přijme. Znáš mě. Planě nemluví.“ Věňek nevěřil vlastním uším. To se mu snad jenom zdá! Současně začal horečnatě přemýšlet. Takovou nabídku přece nemůže Karel odmítnout. Sám opat jim mnohokrát vysvětloval, když mniši vyprávěli o krutostech, páchaných ve znamení kříže, že tato tažení jsou pro šíření Kristova učení nutná.

„Pohané jsou hříšníci silně zatvrzelí a jen tělesné utrpení a strádání je může přivést k pokoře a k touze po Bohu. Všechny ty války musí být; nepřinesl jsem mír, ale meč,“ dovolával se Kristových slov. Při tom většina disputací skončila.

Miliduchův návrh byl pro Věňka významný ještě z jednoho důvodu. Měl opatovi podat zprávu o výsledku své cesty a to znamenalo Budyšín opustit. Několik dní se Věňek trápil tím, jak to provést. Mohl odejít tajně, ale pak by měl cestu zpět zavřenou, což nechtěl už kvůli Ludce. Také by dal za pravdu Voračovi a některým dalším, že se k nim vešel se zlým úmyslem.

Nastejno by vyšlo, kdyby o své povinnosti promluvil otevřeně. Je to určitě špeh, neslo by se Budyšínem a kdoví, čeho by se ještě dočkal. A sebrat se jen tak, bez vysvětlení, to rovněž nešlo, příliš se citově vázal a jeho odchod by vzbudil smutek a pochyby. Výmluvu či dokonce lež předem zavrh, bylo by to proti Kristu. Bůh vyslyšel moje prosby, plnila Věňkovo nitro dojatá vděčnost k Nejvyššímu. A zase

ke mně promluvil ústy tohoto velkého a pozoruhodného muže.

„Celá věc má jen jednu chybu.“

„Jakou,“ vytrhl se Věňek z myšlenek.

„Nu,“ nepatrně pozvedl vojvoda koutky úst, „že nám budeš chybět. Oslovil jsi tu nejen duše, ale také jistá srdce. A nejvíc, pokud vím,“ naznačil lehce směr, „jedné pěkné dívky ze sousedství.“ Věňka polila červeň. Cosi zadrmolil na vysvětlenou, ale Miliduch se hlasitě zasmál, povzbudivě mu zatřásl ramenem a dodal. „Chci jenom říct, abys ve Fuldě zbytečně neotálel. Jakmile budeš znát odpověď, spěchej zpátky. Je pro nás důležitá.“

„Mám pro císaře napsat list?“

„Nač, lepší bude, když všechno vyřídíš ústně.“

„Kdy vyjedeme?“

„Zítřka. Abyste byli zpátky, než napadne sníh.“ Věňek pokrčil rameny na znamení, že proti tomu nic nemá.

BOŽETĚCHOVA VĚŠTBA

Druhý den kolem poledne Budyšíňané obklopili asi desetičlennou skupinu. Na koních seděli Kožnak, jeho syn Budyš a Věňk, jemuž koně daroval sám vojvoda. Kolem nich postávali lidé ze zbrojné čeledě. Na plecích nesli luky, za levým ramenem vykukovaly z toulce šípy a za opasky vězely nože a sekery s úzkým a dlouhým toporem. Kolem Kožnaka se tísnily jeho manželky s dětmi, z nichž především chlapeč obdivně a závistivě vzhlíželi k nejstaršímu bratrovi. Až vyrostou, také osedlají pěkné koně a vyrazí na nich do světa jako on. Budyš se vypínal v sedle, mlčenlivý a důstojný a k sourozencům shlédl, jen aby se ujistil, že zájem o jeho osobu trvá. Věňk byl naopak hovorný, s přáteli vedl žertovné i věčné řeči týkající se cesty a jeho návratu. Oněměl ve chvíli, když k němu přistoupila Ludka. Bohaté kadeře měla rozpuštěné, jen vpředu sepnuté dvěma stříbrnými sponami. Šňůrky na střevících svítily červenou barvou, podobně jako tenký, umně spletený pásek, ozdobený zlatým nákončím. Útlou hrud' vydouvala plná ňadra, po nichž šaty sbíhaly k pasu, jež tvořil výrazný předěl nad svůdnými boky. Nevěsta jako pro císaře. Ludka se chtěla Věňkovi ukázat v plné kráse, aby, až bude v daleké cizině, na ni nezapomněl a vrátil se k ní zpět.

„Tady máš míšek s čarovným býlím, ochraňuje proti uřknutí a nemocem. Dala mi ho vědma. Nikdy jej nesundávej, jinak kouzlo nepůsobí. Zvedla ruce a Věňek, který se zprvu zarazil, poslušně sklonil hlavu a ke kříži na jeho hrudi přibyl půvabný váček na jemné tkanici. Přitom k němu vystoupila sladká vůně dívčího těla. Věňkovi se rozbušilo srdce; jeho mužnost se vzepjala. Nejraději by seskočil z koně a Ludku k sobě přitiskl. Vzdělanost, kterou si za léta studií tak skvostně osvojil, byla najednou k ničemu. Místo učeného mnicha tu hleděl na Ludku jen mladý, zamilovaný muž. Na opatův příkaz, aby se chránil před svody, si ani nevzpomněl.

„Přijed' brzy,“ šeptla mu do ucha. „Věňek ji pohladil po líci.

„Vrátím se, jak jen to bude možné,“ vypravil ze sebe a s planoucím zrakem se napřímil.

Shromáždění ztichlo. Ze srubu vystoupil Miliduch. Kabátec měl jen volně utažený, takže se nahoře rozevíral a ukazoval zarostlou hrud'. Letmo pohlédl na Ludku, pak na Věňka, který před jeho pronikavým pohledem rozčileně uhnul. Nikdy si nepřál víc, aby už mohl odejet. Jak naložit s rozbouřenými city, to v žádné knize nečetl. Vojvoda se obrátil ke Kožnakovi.

„Dobře, strýci, pořid'. U každého starosty nech zprávu, kam jsi se obrátil. Pro případ, že by se vám něco přihodilo. Žádej mým jménem o posly, ohlásí tvůj bezpečný dojezd.“

„Já vím. Však nejsem na cestách poprvé,“ potvrdil Kožnak, že dávný slovanský zvyk zná. Podle něj se hosté předávali od jednoho sídla k druhému a stala-li se někde křivda, povstal vypravující hostitel proti provinilcům a ztrestal je podle práva.

Nato se vojvoda obrátil k Věňkovi. Po úsměvu nebylo ani stopy. „Mysli jen na své poselství. Osobní věci nech

stranou. Ludku ti tu ohlídám, nepřijdeš o ni. A...“ nedořekl, protože pozornost v tom okamžiku upoutala křičící sojka. Přelétala nad obcí křížem krážem a pak se ztratila za hradbami.

Znamení! Budyšíňané se ulekli a hleděli nejistě jeden na druhého. Je dobré či zlé? Oči se nenápadně obracely k domku staré vědmy, který stál opodál a potom na vojvodu. Miliduch však mávl rukou, sytým hlasem dal příkaz k odjezdu a hlouček se pohnul k bráně. Za chvíli byla stísněnost ta tam. Zazněl rozjívěný křik chasy a štkavé volání žen. Vrata se doširoka otevřela a za doprovodu celé vesnice z nich poslové rozvázně vyjeli. Zanedlouho zmizeli za prvním ohbím cesty. Pár výrostků je doprovázelo až k lesu, odkud je Kožnak rázně poslal zpět. Další ozdobná kulička sklouzla po šňůrce.

Uplynulo mnoho dní. Pole byla poorána, oseta, dobytek spásal poslední zbytky trávy. Muži využívali přirozené přestávky v zemědělských pracích k opravám a výrobě náradí. Pletly se koše, vyspravovaly střechy před zimou. Nejvíce napilno měl budyšíňský kovář Všemír. Překovával rozložené radlice, sekery, motyky, rýče, srpy či kosy do nových nástrojů a předmětů. Neuměl se jen ohánět kladivem – o volném čase tepal pro budyšíňské paní ze stříbra a zlata krásné náhrdelníky, prsteny, náušnice a další ozdoby. Zdálo se, že tak jemné výrobky k jeho robustní postavě ani nepatří. Když je ale ukázal okouzleným ženám, nosily mu za ně, co cenného měly. Kovák to výhodně směňoval na trhu a brzy se z něho stal bohatý a vážený muž. O ženitbu nejevil zájem, přestože nejedna svobodná dívka prosila matku, ať se za ni přimluví nebo mu nepokrytě nadbíhala. Také o učedníky neměl nouzi; leckdo ho přesvědčoval, že právě jejich syn je ten pravý. Kromě toho měl Všemír

zálibu ve střelbě z luku. Jeho šípy zasahovaly cíle na velké vzdálenosti. To jej přivedlo do Miliduchovy družiny. Jinak vojvodově pravomoci nepodléhal, byť ji přirozeně ctil. Přišel od severních Rujaňanů a v Budyšíně se usadil o své vůli. „Každé železo potřebuje oheň a kladivo,“ bylo jeho průpovídka, když si mu lidé stěžovali na nějaké vojvodovo přísné rozhodnutí, „jinak zrezne a rozláme se.“ Občas se však umluvit nechal a za prosebníka ztratil slovo. Miliduch si vážil jeho úsudku a pokud nešlo o zásadní věc, přáteli vyhověl. Tím se kovákově postavení ještě více upevnilo. Teď ale u výhně nebyl. Vyprovázel poslední vyslance, kteří v nedávných dnech Budyšín navštívili. Bez výjimky přijeli z jihu, a to v několika skupinách. Předáky Glomačů či Lemuzů a několika menších rodů vedl vladyka Lučanů. Miliduch se s nimi srdečně přivítal, nešetřil pohostinstvím a když se hosté rozjařili, ponechal je příbuzným a sám přisedl k lučanskému vůdci. Byl o něco starší než Věněk, poněkud ostýchavých způsobů. Vojvodův shovívavý postoj se ale rychle vytratil, když se Vlastislav rozhovořil. Jasný, kovový hlas, klidné a přesně utvářené myšlenky, žádné blouznění, orlí zrak. Vyrůstá tu silný vůdce, potěšil se Miliduch a jen co se vyptal na rodinu, řekl:

„Jaké máš zprávy o Francích?“

„Špatné. Znovu se chystají. Připravují se na další tažení. Podle otce to nebude dlouho trvat a máme je tu zas. Příští rok, možná už za Koupadla. Karel je prý celý nespůj, asi chce rychle smýt ostudu z letošního neúspěchu...“ Miliduch příkyvoval, občas na urostlého mládence pohlédl a v myšlenkách odbíhal k neslavnému franckému tažení. I když Karel poslal proti Záhorákům několik proudů, jeden podél Labe a zbylé ze západu, šiky o mnoha mužích, ničeho nedosáhl. Srbové zvolili osvědčený postup - lid a dobytek se ukryl v lesích a na pevných hradech, kde je chránila

ozbrojená posádka. Zbytek mužů ztrpčoval Frankům život. Ohrožoval je nenadálými útoky, pády kamenů a stromů, zátarasy, prostřeloval jim hrdla a ubíjel opozdilce. V noci děsivé zvuky a podivná světla. Členitá krajina takovému způsobu boje napomáhala – hluboká údolí, divoké řeky, bažiny, neprostupné hvozdy. Vyčerpaní a početně oslabení Frankové nakonec oblehli pšovský hrad Kanina a když útoky ani vyjednávání k ničemu nevedly, vrátili se s nepořízenou zpět. Slibu, že Záhoráci budou platit 500 hřiven stříbra a 120 volů, nikdo vážně nevěřil. Císař Karel chtěl pak v návalu zuřivosti vojenské velitele popravit.

„Čemu se směješ?“ zarazil se Vlastislav. Otec, který nemohl pro nemoc přijet sám, mu kladl na srdce, aby od Miliducha získal slib, že jim pomůže nejen při frankém napadení, ale také od Čechů. Po léta s nimi bojovali a napětí se vyhrtilo. První vzkaz už s vojvodou projednal; napřed jej ovšem ubezpečil, že jeho volbu na vojvodský stolec Lučané plně uznávají a podporují. „Řekl jsem něco špatně?“

„Jen jsem si vzpomněl, jak jste tam vyprášili Karlovi kožich,“ uklidňoval mládence Miliduch. „Pokud jde o postup, všechno dohodneme na jarním sněmu. Otcí vyříd, že mu za souhlas s mojí volbou a dary děkuji a přeji rychlé uzdravení. Teď se však veselme. Žijeme jen jednou a mně je zrovna tak pěkně po těle.“

„Těším se, že budu válčit po tvém boku,“ vyrazil ze sebe Vlastislav, ve kterém přívětivý vojvoda vzbudil nadšení a bojovné myšlenky. „S tebou nám budou všichni ukazovat paty.“

„Ne tak zhurta, hochu,“ krotil jeho zápal Miliduch. „Myslím, že si válek ještě užijeme. Jen aby nebyly mezi vlastní krví. Třeba mezi vámi a Čechy. Už to vře nepěkně dlouho. Myslím, že mi v tom směru chceš také něco říct. – Později,“ zastavil dlaní pohotovou Vlastislavovu odpověď. Pak

pozvedl čísi z kameniny, povstal a knížecím hlasem připil na zdrav všech hostů. Ti mu pozdravy hlučně opětovali. Hostina se protáhla až do rána.

Než hosté odjeli, bylo vše dojednáno. Na cestu dostali bohaté dary; pro jejich manželky jim je předala Radka. Hosté naopak chválili kněžnu mnoha slovy obdivu k jejím půvabům a šlechetnosti. Nejcennější dárek věnoval Miliduch Vlastislavovu otci. Byla to dýka z bílé ocele, vyrobená Všemírem. Čepel zahrnul tak, aby se dalo zobákovitou špicí drát. Rukověť, ze které se mračila bezvousá tvář Báby, jediné ženy mezi rujánskými bohy, pokryl jemnými žilkami mědi a zlata a zlatými nitkami ozdobil i koženou pochvu. Vlastislav a jeho doprovod se nemohli na ten skvost vynadívát. Předávali si jej z ruky do ruky a trvalo notnou chvíli, než se zase k mládenci vrátila. Ten jménem otce poděkoval. Dýku si připnul k pasu, vojvodovi se hluboce uklonil a vyskočil na koně. Než však stačil zvednout ruku k pozdravu, ozval se křik od hlavní brány.

„Další, jedou další!“ Zanedlouho se ve vratech v čele průvodu o zhruba dvaceti jezdcích objevil starší rozložitý muž na krásném bílém koni. Oděv, postroj i chování ukazovaly na významného muže. Představil se jako Křesomysl, český vladyka. S Miliduchem se obřadně uvítal, pokynul vedle postávajícím hostům, ale k Vlastislavovi a k ostatním Lučanům se pohrdavě otočil zády. Vlastislav rozpačitě pohlédl na vojvodu. Pamětlivý jeho slov o zdrženlivosti na urážku neodpověděl. Mlčeli i členové družiny, třebaže za jiných okolností by taková potupa vyvolala patřičnou odezvu. Vedle knížete postával klidný muž asi tak v Miliduchových letech.

„To je Vladan, první mezi Zličany,“ představil svého společníka Křesomysl.

„Ty sedíš na Kouřimi, není-liž pravda?“ zeptal se vojvoda se zájmem.

„Tak je,“ odpověděl dotázaný. Miliduchovi sahal sotva k ramenům, ale vyzařovala z něj rozhodnost a síla. Dobrý přítel, ale nebezpečný soupeř, hodnotil rychle vojvoda a rozpráhl paže.

„Takoví hosté,“ řekl slavnostně, „do Budyšína často nezavítají. Dovolte, drazí, abych se ještě rozloučil s vlastní krví. Vy prosím přijměte pohostinství mého domu.“ Pokynul Radce a jednomu ze svých družiníků, aby se hostí ujali a sám, prostovlasý, vyprovodil srbské předáky z hradu. Vlastislava znovu ujistil, že s Čechy promluví a dojedná příměří. Sami ať se zdrží všech rozepří a bitek. Pak se rychle vrátil zpět.

Otevřenými dveřmi zahlédl, jak Křesomysl s jeho ženou o čemsi živě hovoří. Vedle něj posedával zličský vladyka, kterého, jak známo, s Čechy spojovaly nejen hranice, ale i pokrevní svazky. Miliduchovi se ulevilo. K jednání potřeboval přátelské ovzduší. Obava, že je setkání Křesomysla se synem lučanského předáka oslabí, byla pryč. Se širokým úsměvem vstoupil do veřejí a družně se připojil k hovoru. Hosté, jak se slušelo, nejdříve uznale hodnotili žírnost stád, jež po cestě na pastvinách viděli, množství polí i pevnost srbských hradů. Vojvoda zase vyzdvihl věhlas, které Češi a Zličané široko daleko mají. Křesomysl poté zanaříkal na syna Neklana, že se nechce měřit mečem, nato přešel k potížím s Lučany a nevynechal ani jižní sousedy Doudleby. Líčil boje a potyčky, z nichž, jak Miliduch vyrozuměl, nevycházeli pokaždé vítězně. Stará bolest, řekl si, nesvornost a snaha zbrání ovládnout druhé. Jako by se nešlo docela obyčejně domluvit. To se pak Frankům proti nám válčí.

Přesto projev českého velmože zaujal. Nezpůsobila to ani tak zmínka o tom, že jeho praděd Přemysl pocházel

z lemuzského a tedy srbského rodu, takže jsou pokrevenci, jako kouzlo samotné řeči; chvíli zněla jako písťala na lukách, aby vzápětí vytryskla do divoké krásy. Přednes upoutával více než vlastní obsah vět. Při líčení událostí českému knížeti blýskaly zelenohnědé oči, občas podtrhl rychlým posuňkem význam některé myšlenky či skutku a co chvíli se dovolával svědectví zličského vladyky. Ten jen mlčky příkyvoval, patrně si již na svého druhu zvykl. Miliduch v duchu srovnával Křesomysla s Vlastislavem. Syn lučanského vladyky byl otevřený, přímý a navzdory své mladosti nečekaně rozumný a věcný. Křesomysl byl naproti tomu jiskrně lehký, připomínal sokola v letu. Jako on prolamoval klidný tok řeči dravými otočkami či strmým pádem k zemi, aby těsně nad ní znovu rozevřel svá křídla.

Konečně se hovor stočil k otázkám, kvůli kterým návštěvníci vlastně přijeli.

„To, že Karel zakázal vývoz zbraní,“ pokračoval Křesomysl, „je jasným znamením, že se k nám znovu chystá. Řekl bych, že teď půjde hlavně ze severu. Patrně si myslí, že mu zase pomůžou Glomači, když má u sebe syny vašeho Semila. Moc bych za to nedal, že už k němu někoho poslal. Nebo brzy pošle.“

„Ale ten přece Glomačům nevládne. Teď je tam vladykou Žitník,“ namítl Všemír, který seděl po Miliduchově boku a dosud do hovoru nezasáhl.

„O to rychleji se musí jednat. Semil je sice zlomený muž, ale ztrátu postavení určitě neželí méně než zajetí synů. Mohl by vám vpadnout do zad, když to budete nejméně čekat. Nějaké lidi přece ještě má.“ Předák všech Čechů udeřil na jílec meče.

„Toho se neboj.“

„Slovo vojvody,“ řekl vážně Křesomysl. „Dejme se však do jednání.“

„Jak jsem ti už vzkázal, jde mi o vzájemnou pomoc. Když potáhne hlavní voj Franků z naší strany, pošlete mi svoje lidi. Kdyby přišel od západu, podpořím já vás.“

„To je rozumný návrh,“ souhlasil kníže. „Kolik vojáků potřebujete?“

„Kolik můžete dát?“ Křesomysl stáhl vousatou bradu k hrudi a uvažoval.

„Tři oddíly pěších a jeden jízdní.“

„Také tak,“ souhlasil kouřimský Vladan, když se na něho vojvoda podíval.

„Od nás to samé. Tedy domluveno?“

„Ještě ne. Jak se vyrovnáme?“

„O čem to, kníže, mluvíš? Vždyť si pomáháme. Nebo ti jde o kořist? Co vybojujete, je vaše, podle starého zvyku.“

„Chci slib, že mi Lučané vrátí stáda, která odehnali. A náhradu za čeled, kterou pobili. Jako pokutu.“

„Dobrá. Máš můj slib, že s Lučany všechno projednám na jarním sněmu. Zatím přijmi jako odškodné nejlepší kusy z našich stád. Sám ti je vyberu. Souhlasíš?“

„Souhlasím,“ uvolnil Křesomysl své napětí a pohodlně se uvelebil v křesle. „Je ještě jedna věc, kterou těm proklatým Lučanům nepřeji.“

„Co to má být?“ usmál se pozorně vojvoda.

„Tebe, Miliduchu. Protože si tě nezaslouží.“

Svátek duší se slavil krátce před příchodem zimy. V té době se zemřelí v podobě chladných stínů vraceli na svět a hledali místo, kde by se mohli ohřát. Proto se na kopcích i na jiných místech zapalovaly ohně, aby u nich okřáli a nenavštěvovali živé nebo se jim nemstili. Na zesnulé se vzpomínalo, oslavovaly se jejich dobré či odvážné skutky a jim na počest se zpívalo, jedlo a pilo. Slavnosti probíhaly po celé slovanské zemi. Nejinak tomu bylo

u Milčanů - největší ohně vzplály v Budyšíně, Lubiji, Žitavě, Gratu a také ve svatyni Černoboha.

Miliduch nezapomněl, co mu Voračovými ústy vzkázal žrec Božetěch. I když se na setkání netěšil, schůzce se vyhnout nemohl. Božetěch měl velký vliv, věštby z jeho svatyně byly přijímány bez výhrad jako vůle boha a tedy závazněji než slova a požadavky Miliducha. Cestu musel vykonat i z jiné příčiny - bylo nezbytně nutné poradit se o chystaném sněmu a zajistit si v něm žrecovu podporu. Neshody mezi ním a Miliduchem by zákonitě vedly k oslabení vojvodské moci na samém počátku vlády. Pravda, jeho úřad se vztahoval především na období války, ale stále více hlasů volalo po trvalém vůdci jako záštitě před sílícím tlakem francké říše. Miliduch této nutnosti rozuměl; svojbě chyběla schopnost rychlé vojenské odpovědi, což se při letošním tažení opět projevilo. Doba se měnila, žádala si nové přístupy. Sněm byl zdoluhavým, málo účinným, zastaralým způsobem vlády, avšak omezit jeho pravomoci mohl zase jenom sněm. A měnit staré zvyklosti - to není jen tak.

Kdo zná cestu z Budyšína do Lubije, potvrdí, že je pěkná a rovná. Zatímco jinde se museli poutníci prodírat úzkými cestami, umožňující průchod jednomu naloženému soumarovi či dvou mužů vedle sebe, zde nespočet povozů a nohou, lidských i zvířecích, rozšířil a udusal cestu do širokého tvrdého pruhu. Tu a tam ji sice některá říčka porušila, ale obratné milčanské ruce to brzo opravily. Pokud voda útočila zespodu, rolníci zpevnili povrch hatěmi, kladenými na sebe po celá staletí.

Sám Miliduch nevěděl, kolikrát se po této cestě vydal. Jako dítě tu doprovázel svého otce a děda, později po ní jezdil urovnávat spory zdejších předáků a zemanů nebo zajížděl za mladším bratrem, který zasedl na vladyckém

stolci v Žitavě. Alespoň jednou v roce musel navštívit také Černoboha a přinést mu, podobně jako jiní, prosebné dary či obětinu na usmířenou. Stejný cíl měl Miliduch i dnes. Na setkání s Božetěchem se vypravil jen s malým doprovodem; byl v něm také zdatný kovák a věrný druh Všemír. Vojvoda promýšlel z koňského sedla postup, který zvolí, každé slovo, jenž řekne a podobně zvažoval možné výhrady Božetěcha. S očima zabořenýma do namoklé cesty si vybavoval všechny jeho námitky z poslední doby. Miliduch věděl, že to žrec nemyslí zle; jen ho chce po vzoru svých předchůdců vpravit do jařma, která dosud zkrotilo každého pohanského Srba. Nejinak tomu bylo u Čechů, Polanů, Veletů i věrného Karlova spojence Obodritů.

Dokud byl ještě chlapec, procestoval Miliduch se svým dědem ne jeden kraj. A jakkoli se zvyky či jména božstev mezi Slovany lišily, všude slyšel vzdálenou ozvěnu hlasu rodné země. Tehdy poprvé do sebe vdechl závan pochybností o všemocnosti nadpřirozených sil. Proč někde oslavují Svaroga a Černoboha si necení, ptal se sebe i dědy. Budyš hochu za nevhodné otázky nepokáral a chlapci trpělivě vysvětloval:

„Není na nás, abychom tyto věci rozsoudili. Svaté jsme přejali od svých otců a ti zase od svých. Jednou přijde doba - možná už není daleko - a naši staří bohové zemřou. Z jejich rovů však vyrostou noví. Člověku není dáno, aby vystačil sám se sebou, bohy potřebuje ke svému životu stejně jako vodu, vzduch a jídlo. My patříme jim a oni nám.“

„Jak se to, dědo, stane, že naši bozi zemřou?“ Starý Budyš chvíli mlčel a pak s trochou smutku na vnoučka pohlédl.

„Prostě zemřou nebo zahynou spolu s námi, hochu. My je bráníme a uctíváme, protože v nás proudí jako naše krev. A kdo nemá krev, nežije.“

Miliduch dědovým slovům porozuměl jen zčásti. Dokonce si potajmu ohmatával tělo, jestli nezachytí stopu po nějakém bohu, který se do něj kdovíodkud dostal. Dnes toho laskavého, přívětivého a hluboce moudrého starce chápal lépe. Lidé se novým božstvům brání proto, že by s nimi zemřel kus jejich vlastního života. Přestali by rozumět svým předkům; ztratili by nejen je, ale i svou budoucnost.

„Můj děda říkal, že své bohy máme v krvi. Jsou jako míza stromu, který tu roste od věků. Když uschne, dřívě či později ho skácí. To mě trápí ze všeho nejvíce. Když nám, jak tvrdil Božetěch, francký bůh ty naše doopravdy spolýká, nestaneme se nakonec Franky?“ pronesl vojvoda nahlas poslední myšlenky a podíval se na Všemíra. Ten, třebaže nemohl úvahy knížete sledovat, se k němu s porozuměním naklonil. Účastnil se většiny rozprav a porad, a tak věděl, jak složitou a těžkou věc teď Miliduch řeší.

„Třeba to bude jen nová větévka na starém kmeni,“ prohodil na oko ledabyly, hraje si přitom s otěžemi. Vojvodovy rysy v údivu zkameněly. Pak se jeho kníry narovnalý - obličej mu přímo přetékal radostí:

„U Peruna, tys na to, Šemku, přišel. Nová větévka! Vždyť ti naši bozi jsou také jako haluze. I kdyby nakrásně uschli a ten nový je přerostl, všechno ostatní nám zůstane - země, řeč, lidé. Suché větve též - ale copak je nemá každý strom? Říkám to pořád - jestli já nemám chytré přátele, tak pak už nikdo!“ Rozjařeně zavýskl, pobídl koně tak, že se postavil na zadní a zprudka vyrazil vpřed. Družina měla co dělat, aby mu stačila.

Cesta se nyní rozdvojila. Vpravo se zanořovala do lesního přítmí k Černobohu, vlevo lákala k lubijskému hradu.

Vypínal se nad okolními poli a pastvinami jako ovčák, který vede své stádo. Miliduch znovu pocítil nechuť jednat s Božetěchem. Schůzka byla nutná stejně jako její výsledek – roztržka.

„Za chvíli bude poledne,“ obhlédl chladnou oblohu, „posedíme a pojíme.“ Jezdci se ochotně svezli ze hřbetů koní a zatímco ti spásali sporou podzimní trávu, mizelo jídlo z mošen v útrobách jejich pánů. S naplněnými žaludky pak muži probírali všední záležitosti, dobírající si tu a tam slabosti některého z nich. Řeč přešla jako obvykle na ženy, na jejich vnady, klady i zápory, až se stočila k poměrům, které se teď z francké strany nečekaně rychle měnily. Odhodlání, smělost a boječtivost z nich prýštila s takovou silou, že Miliduch, který holí rozrýval uhlíky v ohni, jako by kypřil půdu, zvedl hlavu a s neskrývaným potěšením jim naslouchal. Srbští chlapi! Tolik se chlubí a kypí životem, tolik prahnou po slavných činech, uznání a kořisti, že jim ani na mysl nepřijde, že to mohou být právě oni, kteří se z boje nevrátí. Když smrti uniknou a zestárnou, nebudou si přát nic víc než dobře zasít a sklidit, zachovat si zdraví a večer co večer se přitisknout na loži ke svým ženám.

„Mládenci, vzhůru na cestu. Jinak budeme doma za tmy. Beztak přijedeme poslední.“ Hovor ustal a svižné postavy se opět ujaly koňských uzd. Poslední se do sedla vyhoupl Miliduch. Vojáci jej následovali drobným klusem, rozhodnutí vojvodu doprovázet i za cenu vlastního života. Netušili, jak je jim tato budoucnost nablízku. Vydali se po cestě k Černobohovi.

„Vítej, Milči, už jsem si myslel, že nepřijedeš. Kdys tu byl naposledy – loni?“ Božetěch se s knížetem objal a posadil ho do jednoho ze dvou pěkně ohlazených kamenů s opěrkou. Byly pokryté kožešinami a sloužily za stolce

pro dvě nejvýznamnější osoby kmene – vojvodu a žrece. Doprovod setrval v uctivé vzdálenosti. Přestože nejeli k Černobohovi poprvé, cesta hlubokým lesem je pokaždé vystrašila. Do morku kostí jim pronikal vlhký chlad z mokřin a z vřesovišť, neklidné oči viděly v každém vývratu či bludném balvanu nadpřirozenou bytost. Stísněnost posilovala podivná černá porůznu roztroušených skal, jež si nebylo těžké spojit s řáděním rozzuřeného boha. Mýtinu na vrcholku hory přijali s ulehčením. Opět se nad nimi rozklenulo jasně modré nebe se studeným sluncem, které, ačkoli nedokázalo zahřát údy ztuhlé jízdou, potěšilo jako úsměv dlouho vyhlíženého přítele. Temeno kopce bylo obeháno hradbou ze špičatých kúlů, prolomené bránou, jež příchozím umožňovala vstup na nádvoří. Nad ním ležela loučka, sloužící za obětiště. Vystupovalo se na ni po několika schůdkách. Zde se prováděly obřady a vykonávaly hrdelní tresty. Vzkročit do tohoto prostoru směl jenom žrec se svými pomocníky a odsouzenci na smrt. Za nádvořím se tyčila velebná skupina stromů s prastarými duby, zasvěcená Černobohovi. Všude byly rozmístěny sošky model, domácích bůžků a misky s obětinami. Svatyni na rozdíl od křesťanského boha Černoboh neměl; přebýval podle víry ve svatém dubovém háji.

„Pěkné dary jsi přivezl, pěkné,“ chválil Božetěch náklad, složený před stolci a koutkem oka šlehl po Miliduchovi. „Jistě nám za ně Černoboh popřeje hodně válečného štěstí. Budeme ho potřebovat.“ Mezitím k Miliduchovi přistupovali méně významní starostové a předáci se svými syny, zdravili jej a každý s ním prohodil pár slov. Poté se žrec se svými pomocníky chopili obětních nádob s pokrmu, stávēli je před sošky jednotlivých bůžků a nejcennější dary položili v posvátném háji. Přitom se klaněli a prosili

Černoboha o zachování zdraví pro vojvodu a všechen lid, aby zachoval plodnost stád a úrodnost polí a odvrátil zemi od válek. Nakonec byla vykonána oběť na hlavním ohni vložení kusu dobytka a na nádvoří zapáleno několik ohňů menších. Lidé je obcházeli dokola za zpěvu a tanců. Následně vypuklo bujaré veselí. Hodovníci se usadili, vytáhli měchy s kvasem a opékali zvěřinu. Ženy prostřely na zemi plachetky s pečivem, ovocem a zeleninou. Hudci spustili první písně na housle, píšťaly a bubínky. Miliduch, uvelebený v kožešinách, hleděl se zalíbením na ten projev životní síly svého lidu. Božetěch, který mezitím k němu přistoupil, jemným pohybem naznačil, aby ho následoval. Vojvoda vstal a odešel za ním do jeho příbytku.

„Budeme tu mít více soukromí,“ zahájil rozmluvu žrec a přisunul před Miliducha pohoštění. Vojvoda si vzal pár soust, jak přikazovala slušnost a chopil se poháru. Čeledín dolil kvas a zmizel za dveřmi.

„Oč jde?“

„Jak víš, byl u mě Vorač a nemluvil pěkné věci.“

„Vím,“ kývl na souhlas Miliduch a utáhl si ozdobný řemínek u pláště. Špatně dovřenými dveřmi pronikal zvenčí podzimní chlad. „Sám jsem mu je řekl.“

„Překvapuje mě, že to říkáš jen tak.“

„A mě, Božku,“ jemně zavrtěl hlavou vojvoda, „překvapuje tvoje nedůvěra. Známe se přece dlouhá léta, jsme přátelé, tak k čemu kout zbraně. Teď, když mě zvolili za vojvodu, bychom měli mít k sobě ještě blíž. Není u nás většího boha nad Černého a ty jsi, Božku, jeho hlavní žrec. Už proto se nemůžeme pomíjet, svým způsobem vládneme spolu. Vždyť i stolce tu máme vedle sebe.“ Při té řeči rysy Božetěcha měkly, vláčně teplý Miliduchův hlas mu pronikal do duše. Poté si však připomněl, proč sem vojvodu

vlastně pozval, a to jej vyburcovalo k novému útoku. Začal potichu a postupně zvyšoval hlas.

„Co říkáš, zní pěkně. Jenže jsou to jen slova. A ty je užíváš, jak se ti to hodí. Jak si mám srovnat v hlavě to, že zatímco tady přinášíš našemu bohu obětiny, v Budyšíně se domlouváš s jeho úhlavními nepřáteli, křesťany? Já tady zastupuji všechno, co je nám Srbům svaté, bohy, předky, staré zvyky a ty z pro mě nepochopitelných důvodů chceš všechno smést. Nevěříš snad, že je Černoboh dosti silný, aby vymrskal toho nového tam, odkud přišel?!“ Poslední slova popudlivý žrec skoro křičel. Miliduch hned neodpověděl. Nechal doznít žár Božetěchových slov, aby výměna názorů nepřerostla v hádku. Pak věcně odtušil:

„Máš právo, dokonce povinnost takové stanovisko hájit. Na druhou stranu si říkám, jestli ti Vorač dostatečně vložil mé důvody. Jsme oba dospělí muži, Božku. Snad mě nemáš za takového troupa, který by si pod sebou podsekával větev. Voračovi jsem to řekl, ano, jen jsem nepočítal s tím, že ti to poběží tak za tepla oznámit. Chtěl jsem se nejdříve poradit se zádruhou, všechno dobře uvážit a pak na jednání pozvat tebe.“

„Uvážit co?“ vyštěkl Božetěch. Bradu vysunul dopředu a oči mu zaplály zlým ohněm. Lepšího žrece mít Černoboh nemůže, usmál se Miliduch dovnitř.

„Uvážit, co je pro nás důležitější,“ pokračoval nevzrušeně vojvoda. „Jestli zachování rodu nebo naše poroba či dokonce smrt.“

„O čem to mluvíš?“ uchechl se žrec. „Nikdy jsme nebyli silnější než teď. I díky tobě,“ dodal překvapivě a nachýlil poněkud čelo.

„Děkuji za uznání, Božku, ale je to jen pouhé zdání. Na západě nemáme tu oporu jako za našich dědů. S Franky si tam podávají ruce; i ten jejich posel, Věněk, je z naší krve.“

„Jejich posel?“ zpozorněl Božetěch. „Myslel jsem, že tvůj. Změnil jsi přece boha - nebo ne?“

„Jejich nebo můj, co na tom záleží,“ vypjal se vojvoda proti posměšnému tónu, ale hned se zase vrátil ke svému klidu. „Karel chce ovládnout svět. Takových je jistě více, ale on ví nejlépe, jak na to. Když se mu nedaří mečem, zkouší to důvtipem. Přitom se zaměřuje na nás, na přední muže; chce nás obrátit na víru a pak, skrze ni, ovládnout zemi. Já, Božku, na bohy moc nedám. Naše uctívám proto, že je ctili naši dědové, a také lidé je potřebují. A francký bůh? Je mi, nezlob se, stejně lhostejný jako Černoboh. Oba žijí z lidského strachu, pověřivosti, hlouposti, krutosti - a také ze zvyku. Zároveň mi není jedno, jestli mluvím svým nebo cizím jazykem. Naše řeč je měkká, blízká - jako ta naše pole. Chceme dobře sklidit, rozmnožit svá stáda, dobře se najíst a poděkovat za to bohům - to je vše. Karel naproti tomu touží po nových hranicích, vybudovat velkou říši. Hodně jsem o něm přemýšlel. Jestliže by si nás podrobil,“ Miliduch odmítavým posunkem ruky zastavil odporujícího Božetěcha, „ztratíme sami sebe. Budou do nás cpát svoje způsoby, vnutí nám i svoji řeč. Půjdeme o své kořeny a nové za ně nezískáme. Nikdy nebudeme jako oni, staneme se jen trpěnou a přehlíženou přítěží, dobrou jen k tomu, aby pro své pány sklidila úrodu a umírala za ně v bitvách.“ Vojvoda se odmlčel, zjevně unavený dlouhým proslovem. Žrec chvíli přemýšlel a pak se Miliducha lidsky zeptal.

„Ty máš z Karla strach?“

„Božku,“ usmál se smutně Miliduch, „jsi muž, kterého si hluboce vážím. Osvědčil jsi se mnohokrát jako udatný bijec našich nepřátel. Jako já miluješ tuto zemi a lid, v tom jsme si blízcí. Proto mě, prosím, ještě jednou pozorně vyslechni. Možná spolu takto mluvíme naposled.“ Vojvoda se ztěžka nadýchl. Toužebně si přál, aby jeho řeč vyzněla

co nejpřesvědčivěji. Ne, jinak. Nejpravdivěji. Neušla mu také poslední Božetěchova odezva na jeho poslední slova. Jako by si něco potvrdil.

„Poslouchám.“

„Karel se pomalu obrací na východ. Co povraždil Sasům předáky a zahnal Avary, lákají ho naše země. Letos se obrátil proti Záhorákům, a až si je podrobí, jsme na řadě my. Mám zprávy, že napřesrok chystá na Záhoří další úder, snad po žních. Není vyloučeno, že to bude dříve, aby tam nestačili sklídit a pomřeli hladu. Připravuje veliké vojsko, zakázal na naši stranu prodej zbraní...“ Miliduch se opět odmlčel. Byl protivný sám sobě. Chce mluvit o jednom a začíná o druhém, třebaže neméně důležitém. Žrec byl též zticha; očima volně bloudil po hrubých otesaných kládách srubu. Vojvoda se znovu vzchopil. „Hlavní záminka, kterou proti nám Karel má, je naše, jak tomu říká, pohanství.“ Když zachytil prudké Božetěchovo hnutí, na okamžik se zarazil a pak o to rychleji dokončil svoji představu.

„Nemyslím, že bychom se kvůli franckému bohu měli vzdávat božstev a zvyků. Je to ostatně nemožné. Věky námi prostupují, něco takového vymýtit prostě nejde. Ale Karel je silnější než my. Dlouhodobě mu odolávat nemůžeme, svými útoky nás vyčerpává. Přicházíme o úrodu a dobytek, ztrácíme nejlepší lidi. Z těchto důvodů jsem za ním vyslal Věňka. Ano, i s poselstvím, že země bude jeho kazatelům otevřená. Tedy za určitých podmínek. A co se boha týče - pch, o jednoho více či méně, už tak jich uctíváme dost...“

„Na jedno jsi nepomyslel. Na naše děti,“ řekl Božetěch o to hádavěji, oč méně bylo v jeho hlase jistoty. „Mluvil jsi o Věňkovi. Rodem sice Srb, ale myslí už Frank. Jeho bůh je, Milči, rozpínavý, žárlivý, nechce se dělit s ostatními. Věňkem prorůstá jako stromem houba a bere mu lidskou podobu. Já vím, že naši bozi jsou nedokonalí,“ tentokrát sebou

trhl Miliduch; neočekával, že Božetěch bude mít tak rouhačský názor, „ale jsou blízcí a důvěrní, v radosti i ve smutku. Můžeme si na ně sáhnout, vidíme je na policích, když ráno vstáváme a večer uléháme. Jsou našimi oporami, pevnými body v tomto nejistém světě. Také drží lidi na uzdě,“ dodal střízlivě, „můžeme je lépe ovládat. Na to bys neměl zapomenout. Pokud jde o mě, vždycky jsem stál za našimi vladyky a oporou budu i tobě. Přijmeme-li však nového boha, lidé nebudou naslouchat mě, ale Věnkům a jejich pánům, kteří budou říkat, co je a není správné. Budou nařizovat také tobě a jestliže neposlechněš, zbaví se tě. Odtrhnou tě, jak si pěkně řekl, od kořenů. Když budeš volat o pomoc, lidé se k tobě otočí zády. Vypráskej, Milčí, každého kazatele, dokud je čas. Země je silná a Karel nebude žít věčně.“ Božetěchův krk byl naběhlý od křiku, s kterým bolavé věty pronášel.

Vojvoda zprvu neodpověděl. Seděl se založenýma rukama a s pohledem upřeným před sebe dumal o tom, co mu žrec právě řekl. Pak neklidně zvedl ramena a pevně se zadíval do společníkových očí.

„V ledaščem máš jistě pravdu, ale jiné cesty není. Musíme se přizpůsobit novým poměrům, jinak nás smetou. Vedme lidi k životu, ne ke zkáze.“

„Možná by tě zajímalo jiné proroctví,“ odpověděl žrec a zle se na Miliducha podíval.

„Mluv.“ Kostnatý muž se pomalu napřímil a hlasem, nescoucím se jak ze záhrobí, pronesl:

„Tohle říká Černoboh, na kterého ty nevěříš: Protože jsi neuposlechl mých rad, o příštím svátku duší tu zaplane oheň i pro tebe.“ Miliduch zrudl; svědectví o blízké smrti nelze brát na lehkou váhu, zvláště, vyšlo-li z takových úst. Povstal proti Božetěchovi a ostře opáčil:

„Co se má stát, stane se. Možná se u něj budeme ohřívat oba. Tedy pokud sis tu věštbu nevymyslel. Doufám jen,

že nezemřu ranou ze zálohy.“ Aby trochu zmírnil tíživý pocit, který hádka oboustranně vyvolala, s pousmáním doplnil. „To už raději při ženě v posteli. Měj se tu pěkně.“ Otevřel dveře. Do místnosti pronikl hlasitý řehot z nějakého povedeného šelmovství. Bylo pozdní odpoledne a zábava na planině vrcholila. Miliduch mávl na opodál sedícího Všemíra, zahalekal přítomným na pozdrav a vhodil mezi ně hrst stříbra. Nedlouho na to zmizel s družinou v lese.

POSELSTVÍ

Věnkovi trvalo plných deset dní, než se objevil před opatem fuldského kláštera. Kůň, dar od vojvody, byl znamenitý a prokázal mladému mnichovi dobré služby. S návratem nespěchal - s výpravou nejdříve projel zpáteční cestu, kterou se dostal do Budyšína, krátce se zdržel na místě, kde byl zajat Miliduchovými vojáky a dva dny pobyl u rodičů. Ti jej i ostatní posly srdečně přivítali a bohatě pohostili. Pak Věněk družinu opustil a jen se dvěma čeledíny z otcova

statku se vydal k Fuldě. Ke klášteřu dorazil až za večera, kdy šero začaly prosvěcovat louče. Ze tmy tu a tam vyčnívaly obrysy pevně stavěných budov a nebýt občasného volání stráží, vytvářely by dojem nočního přízraku. Zatímco země uléhala, útroby kláštera žily čilým ruchem. Protože se pro chatrné světlo nedalo už psát, v knihovně, na křížové chodbě, v refektáři i celách zněla latina v učených rozpravách či drobných rozepřích o výklad toho či onoho článku Písma nebo antického autora. Věněk, nyní opět zvaný Venedem, byl bez prodlení uveden k opatu Rugierovi. Představený, jenž právě setrval na modlitbách, je rychle přerušil a vyšel Věněkovi vstříc.

„Jsem rád, že tě Bůh zachoval při zdraví a síle,“ promluvil k němu laskavě. Věněk poklekl, jak přikazoval řád, s pokorně skloněnou hlavou. „Vstaň,“ dotkl se ho lehce opat, „a následuj mě.“ Když přišli do jeho pracovny, pokynul mu, aby se posadil a hned nato jej vybídl:

„Tak už povídej! Všichni netrpělivě čekáme, s jakými zprávami přicházíš.“ Věněk se rozhovořil – o zajetí, o propuštění Karlových vojáků, o své tiché misi v Budyšíně. Opat mnichovi trpělivě naslouchal, přerušoval ho výjimečně, ovšem jen do chvíle, než Věněk začal vyprávět o Miliduchovi. Potom se výraz jeho tváře proměnil; levé ucho nachýlil k vypravěči, aby mu ani slovo neuniklo a vhodnými poznámkami směřoval jeho výmluvnost k podstatným okolnostem vojvodova života.

„Říkáš tedy, že chce být pokřtěn?“ uzavřel nakonec mnichovu řeč.

„Spíše se pokřtění nebrání, samozřejmě za podmínek, o kterých jsem mluvil. Pak prý ano.“ Opat chvíli přemýšlel, poté se pomalu narovnal a vstal.

„Zajdi si do kuchyně, ať ti dají něco k jídlu. Spát budeš tady, tvoje cela je již obsazená. Vykonal jsi mnoho dobrého,

hochu. Na nebesích máš svoji odměnu jistou. Až své dílo završíš, budeš odměněn i zde na zemi. Jsi obratný, mám z tebe opravdu velikou radost,“ zamnul si ruce, „prozatím však o tom s nikým nemluv.“ Nato Věnkovi naznačil, aby se vzdálil. Sám znova usedl a dopodrobna o všem uvažoval. Vzal do ruky brk, zamýšleně s ním otáčel nad pergamenem a opět jej položil na své místo.

„Dveřníku!“

„Ano, otče opate?“

„Ráno ať mi osedlají koně. Pojedu do Cách. Doprovázet mě budou dva strážní. Rozuměl jsi?“

„Ano, otče, vše bude připraveno,“ odpověděl mnich a tiše se vytratil.

Na prostém vyvýšeném trůnu, vzdalujícího se od podlahy pěti kamennými schody, seděl muž středního věku. Kulatou hlavu s šedivými vlasy, ve výši ramen zastříženými, obtáčela jemně tepaná čelenka. Spona, upevňující řasnatý oděv na pravém rameni, byla osázena drahokamy, které svými ploškami odrážely, podobně jako bílá čelenka a bohatě zdobený prsten, plameny ohně. Palácová kaple, kde se císař právě zdržoval, byla zasvěcena Panně Marii a jejími klenbami se nesl zvuk prosté a čisté duchovní písně.

„Vladaři, je tu otec Theodulf,“ oznámil Karlovi jeho pobočník a ukázal ke vchodu. Císař, ne zrovna dobře naladěný, se pootočil a pohledem vyběhl vyčkávajícího biskupa, aby přistoupil blíže. Duchovní pastýř se odpoutal od stěny, obešel schody, vedoucí k trůnu a přistoupil k císaři. Oblouk, vystupující bezprostředně za trůnem, odrazil hlas, který byl jasný, ale slabší, než by se ke Karlovi postavě zdálo.

„Jak pokračuje stavba v Germigny?“

Biskup se usmál a o poznání uhlazeněji odpověděl. „Chýlí se zdárně ke konci. Počítám, že kapli příští rok vysvětlíme.“

Nebude sice tak vznošená jako tato,“ opsal rukou kruh po osmiúhelníkovém prostoru, vyzdobeném mozaikou a zakončeném kupolí, „myslím však, že prostota jí na poslání, ke kterému je určena, neubere. Přišel jsem za tebou v jiné věci.“

„Poslouchám.“

„Právě dorazil opat Rugier z fuldského kláštera. Snad se rozpomeneš...“

„Ano, vím,“ přitakal Karel a naznačil zpěvákovi, aby se vzdálil. „Nějaké potíže s kostelem? Doneslo se mi, že přetěžuje poddané i mnichy.“

„Stánek, ve kterém mají spočinout ostatky svatého Bonifáce, si zaslouží jisté oběti. Ostatně ve stížnostech je více lenosti a pohodlnosti než opravdové škody. Práce se opožďují...“

„Dobrá, dobrá, cos mi tedy chtěl?“

„Jde o Miliducha, vládce Srbů.“

„Tak?“ neklidně poposedl císař. Jeho oči se zájmem rozšířily. „Co je to za zprávy?“

„Kdyby jen zprávy,“ jásal biskup a přimkl se k podstavci trůnu, „novinu opat přinesl - a jakou!“

„Tak už konečně mluv,“ pohnul se Karel netrpělivě a trochu se od Theodulfa odtáhl. Prsty sevřel hladká těla opěradel. Nesestoupil, jak by se slušelo, dolů; pořád nemohl zapomenout na papežův úskok při korunovaci - místo toho, aby si vsadil korunu vládce veškerého křesťanstva na hlavu sám, ten prohnaný kněz ji zničehonic sebral a korunoval ho on. To aby před světem ukázal, že císař přijal moc z rukou Ukřižovaného a je tedy jeho následníkům podřízen. I když Karel církev podporoval a ve své říši její vliv seč mohl rozšiřoval, nehodlal se ani v nejmenším omezovat jejím diktátem. Však také nabídl sňatek byzantské princezně Ireně, aby protřelému muži z Říma ukázal, kdo je tady na zemi prvním.

„Miliduch se chce dát pokřtít!“ Neočekávaná zpráva vyrazila dech i císaři. V bystré hlavě si všechno rychle srovnával.

„Podrobnosti!“ Karlova pánovitá slova biskupovo nadšení poněkud zchladila. Očekával lepší přijetí tak velkolepé zprávy. Copak mu nehlásí co chvíli výpad ze srbské strany? A letošní výprava do Bohémie – škoda mluvit!

„Náš mnich Venedus se vrátil od vládce Srbů,“ na posledních dvou slovech si dal biskup více záležet, aby Karlovi připomněl jeho dosavadní neúspěšné pokusy podmanit si tohoto mocného, nebezpečného a nevypočitatelného souseda, „se vzkazem, že chce s tebou uzavřít dohodu o klidu zbraní.“ Theodulf se odmlčel.

„To je všechno? Mluvil jsi něco o křtu,“ poznamenal císař a popuzeně se na duchovního podíval. Pravda, letošní výprava nedopadla podle očekávání, ale to se brzy změní.

„Podle slov tvého služebníka Veneda...“

„Jakže, on mi to vzkazuje?“ přerušil Karel biskupa.

„Jistě, neumí přece číst ani psát,“ poznamenal kněz. Císaři se zdálo, že v jeho hlase zachytil stopu skrytého posměchu. Sám psát neuměl a se čtením byl více než na štíru. Pocítil k Miliduchovi jistou náklonnost.

„Mohl mu to napsat ten tvůj mnich, ne?“ zabručel na ústup. Theodulf pokrčil rameny.

„Miliduch se snaží porozumět nové víře, která zbytečně budí nepřátelství mezi jeho lidem a tvou říší. Vzkazuje,“ upjatě pokračoval kněz, „že výměnou za slib trvalého míru nebude bránit našim věrozvěstům, aby Srby s Nejvyšším Bohem seznamovali. Dohodnete-li se, přijme křest také on.“

„Hm, jak tomu rozumíš ty? A co ten mnich, je důvěryhodný?“ vážně se zeptal císař, když mezitím vstal a sestoupil po schodech dolů.

„Opat za Veneda ručí. Pokud jde o Miliducha, já bych mu věřil. Podobný vzkaz už přece poslal, po těch svlečených vojácích. Podle mého názoru se chce s tebou domluvit.“

„Tedy by měl uznat moji svrchovanost,“ zavrčel stroze císař.

„Podle Venedových slov tě pokládá za sobě rovného.“

„Tak?“ udělal Karel několik rozčilených kroků po kapli a vybuchl:

„Taková drzost! Nebudu přece jednat s barbarem. Ať se Miliduch podřídí nebo s ním a s tou jeho bradatou smečkou zatočím. Poradil jsem si se Sasy a s Avary, poradím si i se Srby. Já ti řeknu, oč mu jde,“ obrátil rozpálené čelo na biskupa. „Chce získat čas, aby si upevnil postavení. Zve si k sobě župany a starosty, domlouvá se s nimi na společném postupu a se sousedy sjednává mír. Už ne jako vojvoda, ale opravdový vládce. Uráží mě, že při svých jednáních mě klade na roveň nějakého zahnojeného sedláka. Mně nebude nic vzkazovat, mně ne! Buď přede mnou padne na kolena nebo...!“ Císař sevřel ruku v pěst, až mu zbělely klouby. Biskup stál mlčky, tělo v lehkém předklonu. Čekal, až se Karel vyzuří.

„Nech to na naší církvi,“ pronesl mírně, když viděl, že Karel ve svém soptění ochabl. „Vzpomeň na drahého Alkuina. Chápu tvoje rozhořčení, ale někdy zmůže slovo více než meč. Když přistoupíš na Miliduchovy návrhy, do deseti let budeš mít na naší straně polovinu jeho lidí, za to ti ručím. Vsadili jsme na jeho vlašnou víru ve slovanské bohy a vidíš, máme tu první ovoce. Skácíme pohanské modly a celé Srbsko nám spadne do klína jako zralá hruška. Dokonce s Miliduchovou podporou!“

„Tyhle rady jsou k ničemu,“ zamítavě mávl rukou císař. „Miliduch je po čertech chytrý. Každý den získává věhlas,

Srbové k němu stále více lnou. Když bude chtít, prosadí si i Krista a věř, že to jeho pověsti ještě prospěje. Miliduch je muž, jaký se často nerodí. Je stejně udatný jako prozíravý, usiluje o spojení všech Slovanů. Takové snahy jsou pro nás nebezpečné. Proto se musí podrobit – nebo padnout. Padnout jakkoli, rozumíš?“

Biskupovou bledou pihovatou tváří se mihl strach.

„Co mu tedy vzkážeš?“

„Pošli odpověď v tom smyslu, že záruky, které žádá, mu poskytnu, když se nechá pokřtít a připojí se k mému vojsku, až půjde na pohany do Bohémie. Pokud neposlechne, tak na to doplatí. To je vše.“

„Mám vystavit list?“

„K čemu? Miliduch vzkazuje mně, vzkazují mu i já. Ted mi sem pošli majordoma,“ řekl už docela mírně, „anebo ne, zajdu za ním sám. Věčná škoda,“ doplnil po chvíli a spíše pro sebe, „že už Alkuin není. Je tu bez něho takové prázdno.“ Alkuin, přezdívaný Flaccus, byl anglosaský mnich vychovaný u Keltů. Ze všech rádců a přátel měl k císaři nejbližší. Oba usilovali o obnovu a rozvoj římské kultury a obecně se mělo za to, že Alkuin stojí za všemi Karlovými reformami.

Biskup se nejistě uklonil a s hlavou plnou pochybností následoval císaře do jeho paláce.

Opat Rugier se do Fuldy vrátil až po dvou měsících. Jednání, která vedl s Theodulfem ohledně druhé Venedovy mise, se protáhla. Trochu ho rozladilo, že ho císař nepřijal osobně. Na druhou stranu jej hřála biskupova uznaná slova o probíhající výstavbě nového kostela i Karlovo odmítnutí všech stížností na jeho osobu. Krátce po příjezdu si dal do pracovny zavolat Věňka, aby ho seznámil s císařovou odpovědí. Mladík je výřečný, s citem pro okolnosti, jistě

se i tentokrát dokonale zhostí svého úkolu. Co dělalo Rugierovi starosti, byl choulostivý dovětek, se kterým ho biskup seznámil těsně před odchodem z Cách.

Ozvalo se zaklepání. Opat se zastavil uprostřed kroku. Do dveří vstoupil volaný mnich.

„Venede,“ zahájil opat vzletně řeč, sotvaže ho uviděl, „dostalo se ti velkého vyznamenání. Císař Karel, paže a štít všeho křesťanstva, vyslechl s velikou libostí zprávu o tvé pouti k pohanským Srbům. Přeje si, abys tak úspěšně započaté dílo dovedl ke zdárnému konci.“ Mnich se mlčky uklonil, spletené prsty si přitiskl k hrudi. Bedlivějšímu pozorovateli by sotva ušel jeho vzrušený zájem. Předat poselství od samotného císaře bylo vyznamenáním, jakého se běžnému smrtelníkovi nedostane. Opat se však natolik zabýval hledáním vhodných slov, že sotva vnímal mnicha samotného. Věnek byl teď jen nástroj k provedení důležitého úkolu.

„Císař žádá, císař nařizuje,“ zdůraznil myšlenku otec představený, „abys Miliducha znovu vyhledal a předal mu toto poselství.“ Přiblížil k očím pergamen a přečetl vzkaz, který mu předal Theodulf. Jeho znění se měl Věnek naučit nepaměť.

„Nepřeji si o nic více, Miliduchu, než aby za Žulavou a Labem panoval mír a křesťanská láska. Učinil jsi důležité rozhodnutí, proto zapomenu na všechna příkoří, která mi tvoje země způsobila a za která bych mohl uplatnit právo spravedlivé odplaty. Přijmi křest z rukou Božího služebníka Veneda a na důkaz upřímné pokory se připoj, až budeš vyzván, k mým manům, kteří ponесou světlo do pohanské Bohémie. Potom rád přijmu tvůj hold a uvedu tě s poctami do velké rodiny mých knížat.“ Rugier si odkašlal. Další slova, ač byla neméně důležitá, na pergamenu neměl. Jařmo,

které chce nyní Venedovi nasadit, musí rychle a bezpečně zatáhnout. „Kdyby se,“ odložil pergamen na stůl a pevně se na mnicha podíval, „kdyby se Miliduch vzpíral císařův návrh přijmout, postaráš se, by mu při novém tažení do Bohémie nepřekážel.“

„Tomu nerozumím,“ vypouklil mnich nechápavě oči. „Jak já mohu vojvodovi zabránit, aby proti císaři nevytáhl?“

„Jsou různé způsoby. Třeba se mu něco přihodí – spadne ze skály anebo z koně... Takové věci se stávají, ne? Je lepší, zahyne-li jeden nemocný úd,“ přidal opat na důrazu, „než kdyby jeho přičiněním tekla křesťanská krev. Vzpomeň na krále Davida či na to, jak Bůh vydal Jošuovi Chivejce. Nebo na boj Mojžíše s Amálechity. Dnes drží v ruce Hospodinovu berlu císař a my jsme povinni ji podepřít, aby neochabla. Samozřejmě, že je to poslední ze všech řešení a nebyla to vůle církve,“ doplnil opatrně na vysvětlenou, když viděl, jak Věněk tuhne. Ten nevěřil vlastním uším. Oč jej císař ústy opata žádá, nemůže být pochyb; je to nad slunce jasné! Tělo mu ztěžklo, ochabla čelist, oči ztratily svůj žár. Ne tak jeho rozum. Říkal mu zcela přesně, že nemá na vybranou. Jsou přesvědčeni o jeho oddanosti a spolehlivosti – odmítne-li příkaz splnit, bude ztracen. Něco se stane jemu nebo ho pošle otec Rugier do vzdáleného kláštera, kde se nad ním navždy zavře voda.

„Nejsem si docela jist, zda takový úkol zvládnu. Budu tam sám mezi jeho lidmi. Také nevím, jak to provést. Vojvoda po skalách neleze a na koni sedí jako přikovaný.“ Věněk se pomalu vžíval do požadované role. Až se divil, jak to jde snadno. Nahlas, bez jakéhokoli zaujetí, promýšlel podrobnosti a nakonec prohlásil, že všechny důvody chápe. Přesto však věří, že Miliducha na pravou víru obrátí.

Opat si ulehčeně oddechl. Venedus opět nezklamal. Přikročil k němu a podal mu – pro všechny případy – váček s podezřelým práškem. Ten jej odmítl.

„Už jeden mám – od tamního děvčete,“ poznamenal se lstivým úsměvem. Rozvázal kožený pásek a obsah opatova míšku přemístil do svého. Poté jej znovu ukryl v záhradě.

„Chytré,“ pochválil mnichovu pohotovost otec představený a vydal poslední pokyny. „Miliduch svolává sněm do Budyšína. Má to být někdy na jaře.“

Věněk kývl na souhlas.

„Do té doby nic nedělej, jen se vojvodu snaž získat na naši stranu. Během sněmu tě vyhledá náš člověk. Odvolá se na mě. Nebude-li Miliduch ochotný se podřídit, budeš mít volnou ruku.“

„Co když mě odhalí?“ Věněk se lekl vlastních slov. Přišla na jazyk neočekávaně, bez předchozího chladného výpočtu. Cítil, jak jej v té chvíli ovládla vůle Nečistého. Dosaďadní svět se zvrátil do své protipolohy. Opat, kterému byl povinován zbožnou úctou a jehož příkazy měl svědomitě plnit, nedbá pátého přikázání. On sám, jenž se snaží milovat bližního svého a žít podle Božího Desatera, se má stát jeho porušitelem. Miliduch, který byl ochoten se pro mír nechat pokřtít a vystavit se tak nebezpečí rozkolu ve vlastních řadách, má buď vytáhnout proti vlastní krvi nebo být zabit. Místo pokoje další násilí. Jak má vojvodu získat, jak ho má přesvědčit, že Karlův vzkaz je pro Srby užitečný? Mohou křesťané v Hospodinově jménu překračovat jeho zákony? Není snad Kristův odkaz nade vším a Miliduchova prostá lidskost zbožnější než celá ta zdejší pokrytecká láska? – A co on? Je dosud sám sebou? Neprokázal obavami z odhalení, že úkol bere vážně?

Vír mnichových myšlenek přerušila znepokojivě konejšívá odpověď představeného:

„Nemusíš se bát. Posel přijede s několika našimi lidmi, takže tam nebudeš sám. Domluvíte se, co a jak. Víc ti nepovím. Nec scire fas est omnia.“

„Dominus tecum“ byla poslední slova, jež Věněk od svého opata slyšel. Projížděl řídce zarostlou krajinou, prokládanou barevnými skvrnami polí, pastvinami a luk u zpola opadaných hájů. Kuň, jakoby vycítil mnichovu náladu, se zvolna ploužil a jen neochotně přidával do kroku, když ho pobídl. Věněk si připomněl události posledních dnů. Jeho úkol byl jasný, je zbytečné naříkat nad osudem. Stal se jen dalším vojákem Kristovým, o kterých už věděl své. S kroužkovým brněním a přilbicemi páchali ohavnosti na pohanech tak promyšleně a bez nejmenší lítosti, že nenávist vůči nim se přenesla i na Spasitele, v jehož znamení přicházeli. V očích prostých lidí se pozvolna měnil z boha lásky na násilnického, krutého a nenáviděného čerta. Proto raději umírali na bojištích, než aby skončili jako jeho otroci. Věněk coby vyslanec stejného Krista měl to štěstí, že se hned zpočátku dostal pod ochranu Miliducha – jinde se mu tak vést nemuselo.

Pozvolna se ocital ve známých končinách. Opustil trudné myšlenky a zahleděl se do kraje. Novýma, znovuzrozenými očima se zlehka dotýkal míst, která v minulosti tolikrát s ostatními dětmi pročesával. Trhali lesní ovoce, schovávali se, bojovali šíškami borovic anebo, když povyrostli, zkoušeli svoje střelecké umění. Později sem přicházeli mládenci se svými dívkami, ale to už byl Věněk pryč. Otec jej poslal do klášterní školy. Kázeň, učení, časté modlitby a půsty citlivého hochy změnily. Když se po dlouhé době vrátil domů, necítil v sobě nic víc než slabé dojetí. Máma sice snášela, co měla dobrého a táta obdivně naslouchal jeho

vypravování, ale mladík již zůstal cizincem. Jeho nitro bylo ohebné, pevné a neživé jako březová houžev u pluhu. Toulal se tenkrát z místa na místo, ohmatával jizvy v kůře stromů, do nichž s chlapci vyřezával své značky. Tetelili se tenkrát slastnou úzkostí před bohy, které si vyráběli. Hladil stopy po šípech, přebíhal z místa na místo ve snaze vyhrabat z nedávno vyhaslého ohniště alespoň jiskřičku dětství. Marně. I první láska se mu vzdálila; chodil za ní mládenec ze sousední vsi a svatba byla na spadnutí. Fuldský klášter mu vzal radost ze života a naplnil jej povinností; uzrál pro něj v dokonalý plod. Zatoužil po návratu – k sice chladnému, ale pevnému, v jednotlivostech tak dobře do sebe zapadajícímu řádu – ke společným modlitbám, do knihovny, k bohoslužbám či do klášterní zahrady. Tam setrvat až do své smrti se skrytou nadějí, že na něj Hospodin alespoň jednou za život odněkud promluví jako mluvil ke starozákonním prorokům. Místo toho mu poslal do cesty Miliducha. Ten, aniž se o to nějak zvláště snažil, rozproudil v jeho žilách opět lidské teplo. Pak přišla Ludka a všichni ostatní přátelé. Ne v klášteře či u rodičů, opravdově doma byl v Budyšíně. Je to tak – skutečný dar Boží přijal až tam. A nic na tom nesejde, že z rukou pohanů. Mnich se napřímil v sedle a chvíli o něčem usilovně přemýšlel. Pak pobídl koně a ostře vyrazil k otcovské tvrzi.

Lhůta, kdy se mělo poselstvo vrátit, se krátila. Miliduch stále častěji vycházel z Budyšína v tu stranu, na kterou se jeho lidé vydali. Pociťoval neklid. Co dělat, ať v případě Karlova souhlasu nebo jeho odmítnutí, už dávno věděl. A přece bylo všechno tak nejasné. Obě možnosti nabízely rozmanité polohy a obměny a to cílevědomému Miliduchovi nedoprávalo klidu. V jádru byl přesvědčen, že Karel souhlasit bude. Srbská hranice byla stále velmi neklidná

a potíže měl Karel i s ostatními sousedy. Avaři, Obodrité, Češi, Dánové. Jistý si nemohl být ani s podrobenými kmeny ve vlastní říši. Já na jeho místě, dumal Miliduch ve chvílích samoty, bych rozhodně takovou nabídku přijal. Chce-li císař budovat kostely a kláštery, šířit vzdělanost a pečovat o chudé, jak o něm jdou zprávy, nutně potřebuje mír. To bude poslední a nejcennější přírůstek na srbské šňůrce.

Výprava dorazila s prvním sněhem. Příjezd ohlásila stráž z věže u vstupní brány a způsobila tím malé pozdvižení. Kdo mohl, vyběhl posly přivítat. Vpředu jel Kožnak s vousy ojíňenými od mrazu, z ním bok po boku Budyš s Věňkem a průvod uzavírali pěší ozbrojenci. Miliduch je přivítal, s Kožnakem se objal a ostatním potřásl srdečně rukama. Když přistoupil k Věňkovi, měl najednou pocit, že se tu roztrhl náhrdelník; kuličky padaly z výšky kamsi pod jeho nohy. Vojvoda si protřel oči. Pak se podíval na mnicha a pochopil, že mírový návrh je v troskách. Přesto se tvářil, jako by se nic nestalo, jako by neslyšel jeho tichá sklíčená slova a neviděl ten smutný, nepevný pohled. Věňk s výsledkem seznámil pravděpodobně i Kožnaka. Prozrazoval to jeho významný, trochu pohrdavý úsměv. Bylo ale na něm také vidět, jak hoří touhou, aby Miliduchovi a ostatním řekl, s čím se vrátil zpět. Na schůzce se domluvili, až se setmí, aby si mohl po cestě odpočinout. Věňka pozval vojvoda až na ráno – chtěl nejdříve zjistit, jaké vladnou poměry na hranicích s říší a přitom nezvrhnout důležité jednání do hádky. Večer pak zasedl s Kožnakem a ostatními členy rodu k poradě.

„Nu, jak jsi pořídil?“ přátelsky oslovil strýce. Ten se ochotně rozpovídal. Vyprávění bylo velmi podrobné, přesně zhodnotil sílu jednotlivých županů a rodů i jejich

vztah k Miliduchovi a francké říši. Zprávy nebyly příznivé; nejdéle se zdržel u Kruta, lověnského vladyky.

„Jaký je to člověk, těžko odpovědět. Samý med a potoky řečí. Prý, jak si tě, Milči, cení, jak mu na srdci leží jenom srbská věc a že už byl nejvyšší čas Karlovi ukázat, kde leží na východě jeho hranice. Těší se prý už na sněm. Uhostil nás dobře, jen co je pravda. Já bych si však na něj, Milči, dal pozor. Je to úhoř, i ruce má takové...“, nedokončil větu, jak mu z rozčilení zaskočila slina. „Má je lepkavé a slizké jako je on sám,“ doplnil po chvíli, zatímco ostatní mlčky seděli. „Ani bůžky doma nemá, a přitom jak na tebe nasažoval, myslím tenkrát při volbě...“ Miliduch pohodil hlavou a bez přechodu se Kožnaka zeptal:

„Kolik má žen?“

„Kolik? Jednu, jako každý z těch zlořečených křesťanů. Tedy, promiň, vím, že i ty, ale...“ Děj se znovu točil po větru, který chtěl vojvoda opustit.

„Dobrá, a starý Troch, co ten říkal?“

„Mluvil pořád o synovi, jaký je prý z něho písmák, a tak. Vůbec je tam všechno načichlé těmi Franky. Dej na moji radu Milči a na západ se nespolehej. Ty lidi odamtud bych v zádech mít nechtěl. Zvláště Kruta ne.“ Vojvoda mlčel, střídavě příkyvoval a hleděl na řečníka. To, co Kožnak povídal, potvrdilo jeho předpoklady. I když se strýcovy závěry nedaly vždy přijmout bez výhrady, rozhodně se nemýlil, pokud šlo o Franky. Zatímco silou nás Karel spojuje, dovedností, pěknými výrobky a učeností naši jednotu podemílá. Opravdu, je na čase změnit domácí poměry. Jak to ale provést? Každá župa, každý rod si svoji nezávislost cení nade vše a kromě odvodů, které mu teď vladykové posílají, nejsou ochotni podřídit se ničemu. Použít násilí? Tím by se jenom rozvrátila země. Jednotná víra, ta ano, ta by

mohla Srby sjednotit, jako je tomu u Karla. Ať se to bere z kterékoli stránky, má to chytře vymyšleno...

„Čekal jsem, že zavoláš Věňka,“ přerušil vojvodovy úvahy Kožnak. Ve tváři se mu objevil jemně kousavý výraz jako při příjezdu.

„Co jsem potřeboval vědět, mi řekl. Na podrobnosti se vyptám zítra, domluvili jsme se tak,“ odpověděl nevzrušeně Miliduch a vyčkávavě na strýce pohlédl. Ten uhnul očima, zvedl misku s kvasem a důkladně se napil. Pak udeřil nádobou o stůl, vypouil na vojvodu oči a vybuchl:

„Jen ať ti vypoví, co dojednal. Karlovými pohůnky se máme stát! Ech, kdyby jen žil tvůj děd, nevím, jak by se na to tvářil. Od počátku,“ bušil pěstí do stolu, „od samého začátku jsem tvému záměru, jak tomu říkáš, nevěřil. Takhle jedná zrádce! Kdybych tě neznal, tak...“

„Tak co!?“ Miliduch si strýce tvrdě změřil.

„S Frankem není jiná domluva než...“

„Už toho nech,“ přerušil ho Miliduch i ostatní, kteří se ke Kožnakovi hlasitě přidávali. „Chtěl jsem ušetřit naši krev a získat čas, to víte všichni. Žádná kaše se nejí tak horká, jak se uvaří. Zítra promluvím s Věňkem a večer se zase sejdeme.“

Miliduch si protáhl záda a zvolna, vědom si své převahy, se vztyčil. Kožnakovi, který před ním nasupeně seděl, položil ruku na rameno. „Dobře jsi, strýci, pořídil; přinesl jsi cenné zprávy. Sami víte,“ obrátil se smířlivě k ostatním, „že bez vás nic nerozhodnu. Zvolili jste mě však za vojvodu a od toho se dnes žádá, aby nejen vedl své lidi do boje, ale také udržel pořádek, mír a hojnost v zemi.“ Zarachotil stolicí a těžkými kroky opustil hodovní místnost. Vystoupil do patra, shodil z nohou škorně a ulehl na lože. Potřeboval být sám. Znovu probral všechna možná i nemožná

řešení, jak svojbu zabezpečit a posílit. Nic rozumnějšího než jednání s Karlem ho však nenapadlo. Počkám na sněm, uzavřel pro sebe. Zítra ještě vyzpovídám Věňka, jestli se nebude čeho chytit. Jinak bozi s námi. Miliduch se obrátil na bok, přikryl se ovčí houní a třebaže z přízemí pronikal živý ruch, brzy se propadl do bezesného spánku.

„Tak povídej, jak tvé jednání u Franků proběhlo. Nic nevynechej,“ zasmušile se Miliduch obrátil na Věňka. Ve sněmovní místnosti už bylo uklizeno, poslední hosté, které ráno musel vojvoda na zemi překračovat, dospávali ve svých chýších a srubech. Síní se šířila vůně pryskyřičného dřeva, jež s milým, přítulným teplem vyháněla zimu z každého kouta i záhybu šatů. Radka před oba muže položila prkénka s obilnou plackou. Vedle postavila hrnečky s právě nadojeným mlékem. Věňkova tvář byla povadlá jako předchozího dne.

„Nemohl jsem usnout,“ řekl na omluvu a pomalu se rozpovídal. Krok za krokem vylíčil svoje rozhovory s opatem, jak měl vyřídit Karlův vzkaz, aby se Miliduch připojil k tažení do Bohemie a že má Miliduch lhůtu do doby, než se bude konat sněm. Miliduch, podobně jako nedávno opat, nechal Věňka hovořit, jen u lhůty na rozmyšlenou mnicha zarazil.

„Proč do sněmu?“ Věňk se lekl jako člověk, chycený při činu. Pak sklopil oči. Má porušit slib mlčenlivosti daný opatovi a říci pravdu? Nebo má lhát a porušit tak osmé přikázání?

„Nevím.“ Vojvoda se odvrátil. Pochopil, že se v době sněmu něco chystá. Zřejmě spolčení, nejspíše proti němu, Miliduchovi. Věňkova skleslost a zmučený výraz tomu nasvědčovaly. Nesměl mluvit a přesto všechno řekl.

„Nu dobrá,“ zazubil se Miliduch. „Do sněmu je ještě spousta času. Co dělají tvoji rodiče? A co bratři?“ Zatímco

Věněk vyřizoval pozdravy od otce a celé rodiny, přisedla si k nim na chvíli Radka. Vnitřně napjaté ovzduší cídila jemně volenými slovy. Povídala o Ludce, jak už se nemohla dočkat, jak chyběl i mládeži a že ho tu všichni mají za vlastního. Věněk kouzlu vojvodovy ženy nakonec podlehl; tu přidal myšlenku, tam živě souhlasil, a když před polednem opouštěl knížecí dům, připadalo mu, že Budyšín opustil jen na pár chvil a jeho cesta byla těžký přelud.

Po jeho odchodu se Miliduch opět zachmuřil:

„Něco se chystá.“

„Myslíš tady v Budyšíně? A kdo, prosím tě? Někdo z našich?“

„Tady, ale naši ne. Věněk byl celý vyměněný, jako by ho tlačila můra. Vypadá to, že mě má získat pro Karla podle jeho představ. A kdybych se náhodou nepodvolil...“

„Věněk?“ Radka si opřela ruce v bok a půvabný obličej vysunula k manželovi. Oči jí jen hořely. „Tomu nevěřím, poznala bych to na něm. Byl jenom utahaný, není zvyklý cestovat. Nedokážu si představit, že by někoho zabil. Vždyť pořád jen mluví o lásce mezi lidmi.“

„Ten snad ne. Patrně někdo jiný, při sněmu. Když jsem se ptal, proč mám lhůtu na rozmyšlenou zrovna do té doby, tak se zarazil.“ Miliduch si znaveně položil čelo do dlaně. Radka se k němu přivinula a chlácholila ho:

„Je toho na tebe v poslední době moc. Vojvodství, Božetěch, Frankové. Počkej a uvidíš, že ta muška z mozku odletí. A při sněmu budou všude naši lidé. Co by se ti mohlo stát?“

„Asi máš pravdu,“ pohládl vojvoda milovanou ženu po tváři. „Necítím se nějak ve své kůži. Odpoledne se trochu projdu, pročistím si hlavu.“

„Uděláš dobře, musím rychle dovařit oběd.“ Radka si pospíšila k ohni. Miliduch se potěšil pohledem na její pěkné

křivky, plné života. Lepší ženu jsem si nemohl přát, řekl si pro sebe, ale jsou věci, které si budu muset vyřešit sám. Stín pochyb zasunul do nejvzdálenějšího kouta duše a s pousmáním rozevřel náruč potomkům, jež právě vběhli do dveří.

Věňek s návratem do Krchova stavení, svého zdejšího bydliště, otálel. Navzdory vlídnému přijetí, jakého se mu v Miliduchově domě opět dostalo, se k němu vrátil předchozí neklid. Něco se změnilo. Něco zatím nepostižitelného, jako když závan větru ohlašuje obrat počasí. Stejně pocity zažíval, když se vrátil do mateřského kláštera. Boží člunek prolétá mnoha osnovami, říkával starý učitel latiny, a jejich nitě jsou struny našich srdcí. Vypravil se za ním, jen co jej opat propustil - toužil po jeho rozvážných a laskavých slovech. Učitel měl z návratu nadaného žáka velkou radost. Vypytával se na každou maličkost z Věňkovy misie. Zvláště se zajímal o to, jak jej srbský vojvoda přijal. Když mu mladý mnich líčil jeho rozhodnost, prozíravost a hluboké lidství, stařík se trochu zamračil a hocha napomenul: „Pamatuj, že všichni jsme jen odleskem Boží slávy.“ A teď odchází od jiného Miliducha, než jakého učiteli vyličil - vojvoda za dobu jeho nepřítomnosti ztratil na své čilosti, zato zesílil duchovně. Také vlivem sahal dále; když se s Kožnakem vraceli zpět, potkali vyslance Drevjanů, kteří právě jeli z Budyšína. O Miliduchovi mluvili s úctou, jež nebyla pouhým ohledem na jeho strýce. Pramenila z vážnosti, kterou u nich Miliduch nabyl. Získává si přátele na všech stranách, přešel Věňek k věcným úvahám, jistí se proti Karlovi. Pokud dojde k boji, bude pro císaře těžkým soupeřem. A k boji určitě dojde, protože nikdo z nich ze svých požadavků neustoupí. Ledáže by před tím některý ze soků zemřel... Věňek se otřásl ošklivostí a hrůzou, že by se to mělo stát jeho

rukou. Vytáhl váček ze záňadří. Pociťil nutkání zahodit ho někam hodně daleko. S divokým výrazem se rozhlédl po okolí. Zdáli k němu přicházela Ludka. Opanoval se; byl to její dar a takové zacházení s ním by si jistě špatně vyložila. Ostatně, kdoví, k čemu se může jed ještě hodit, pomyslel si trpce a zastrčil míšek zpátky pod oděv.

BUDYŠÍNSKÝ SNĚM

Miliduch se vracel z pochůzky až pozdě k večeru. Obloha byla vyjasněná, jen na západě hořely červánky a krvavě barvily lesy od zapadajícího slunce. Zvěstují budoucnost, pomyslně si vojvoda nevesele. Domů nespíchal; nechtělo se mu poslouchat výtky a úsměšky příbuzných, kteří se již nepochybně u něho ve srubu napájejí. Poradit nedovedou, jenom do člověka ryjí. Proto zvolili za vojvodu tebe a ne je, řekla mu Radka, když si nad svojí rodinou posteskl. Vidíš dál než ostatní. Oni tvoji sílu cítí a uznávají, ale zároveň zkoušejí, kolik unese. Prou se o vojvodu, a když se na něm konečně dohodnou, hádají se pro změnu s ním.

Miliduch se zastavil. Zhluboka se nadýchl a rozhlédl se po krajině. S každým rokem ke své zemi silněji lnul a čím více ji znal, tím hlouběji ho dojímal její proměnlivá krása. Vzpomínal na podvečery, kdy se kradl kolem posvátného lesíku a toužil odkrýt jeho tajemství nebo se sladkým mrazením vyhlížet skřítky či víly, o nich mluvily ženy u večerních přaden. Obchůzky jako dnes dělal často - k Plochému kameni, který byl rovnější než stůl, k Bílé studánce, jíž bíle zbarvovaly vyvěrající bublinky vzduchu nebo sem k útesu, zvaného Zub. Vyčníval nad strž v délce dobrých třiceti loktů. Časem, když už se mu tolik netočila hlava ze závratné hloubky rokle, se odvážil na okraj a pozoroval, jak se jejími

útrobami dere Spréva. I dnes byla plná vody, kterou divoce hnala z hvozdů na severu. Nepokojně se převracela na svém loži, tklivě, tajemně a hrozivě hlučela. Matka říkala, že to z ní volají utopení lidé. Miliduch podlehl kouzlu chvíle. Rozhlédl se, a poté, co viděl, že nablízku nikdo není, shodil kožich a plížil se jako za mladých let na konec útesu. Spréva se v odlescích nachového slunce proměnila v kouzelníka, co uměl vyhazovat a zachytávat několik valounků najednou. Hned překryla práh řečiště vlnou, aby vzápětí prořízla její matný lesk utajeným ostřím. Smyčka řeky obtékala skálu, na které se vypínal rodný Budyšín. Miliduchovi se vždy zdálo, že neteče dále, nýbrž mizí ve skále hned za osudným kamenným ohybem. Zatoužil znovu seběhnout do údolí a jít se po proudu přesvědčit, kam Spréva opravdu uniká.

„Vědět tak, odkud všechno pramení,“ povzdechl si pro sebe, „a ještě raději znát, kam se to valí. V klikatici života však člověk dohlédne sotva do zítřka...“

„S kým tady mluvíš, se skřítkem?“ Nenadálý příchod Radmily jej vytrhl z úvah. Když poznal svoji ženu, rychle potlačil nevoli ze ztráty soukromí a omlouval se.

„Bylo to tady mé zamilované místo. Jak jsi mě našla?“

„Docela snadno,“ pokračovala v rozpustilém tónu Radka, pobavená manželovými rozpaky.

„Zeptala jsem se u brány. Řekli mi, že tě zahlédli u Zubu. Chci se s tebou ještě projít.“ Trochu se zapýřila nad tou malou lží. Miliduch jí v posledních dnech připadal nějak nesvůj. Včerejší porada mu na skleslosti jen dodala. Bála se, aby ho cestou nepřepadla nějaká nevolnost. Sám chodil ven zřídka, měl kolem sebe rád společnost. Zároveň si nebyla jistá, jestli se na ni manžel nezlobí kvůli Věnkovi. Neměla ho tak hájit, kdoví, s čím ho do Budyšína poslali.

Miliduch se ve svých odhadech mýlil zřídka. Radka se na něho podívala pozorněji. Tvář měl horečnatě rudou, pod očima se mu objevily tmavé kruhy.

„Jak to, že chodíš tak na lehkou, v takové zimě!“ zhrzla se. Popadla kožich a téměř násilím mu ho oblékla.

„Ty máš strachů,“ bránil se vojvoda, „je mi horko. Chceš ukázat, jakou mám sílu?“ Schnul se, aby ženu nadzvedl. Přitom se zapotácel, upadl a zůstal ležet na zemi. Radka k němu přiskočila.

„Nebolí tě něco?“

„Nic mi není, jen se mi zatočila hlava,“ usmál se chabě vojvoda. „Chvíli si odpočinu a zase budu v pořádku.“

Posadili se na okraj strže a Miliduch s přestávkami vyprávěl.

„Když jsem byl dítě, často jsem tady za večerů lehával, abych konečně spatřil ty skřítky a rusalky, co o nich báby vyprávěly. Neměl jsem štěstí, neviděl jsem je, ani vílu ani vodníka, jenom občas zvěř, co sem chodívala pít.“

„Třeba se ti nechtěli ukázat,“ namítla pověřčivá Radka. „Mí stařečci o nich mluvili a ti si nevymýšleli.“

„Staří lidé a děti často vidí, co není.“

„Stařečci nikdy nezalhalí...!“

„Počkej!“ sykl Miliduch na ženu a zbělel ve tváři. „Podívej se ke skále!“

„Kam?“ zeptala se Radka, postrašená změnou v jeho chování. Poklekla za ním, opřela se rukama o jeho nachýlená ramena a pohlédla do údolí ve směru, kterým ukazoval. Třebaže bylo slunko zpola za obzorem, pořádku byla dobře viditelná každá peřej či strom.

„Copak jsi oslepla?“ přidušeně se zlobil Miliduch. „Přece nad vodou, ta bílá postava!“ Vojvoda se rozčilením celý třásl.

„Ale jdi,“ uklidnila se Radka. „To se jen sbírá mlha od vody. Pojď,“ dopnula manželovi kožíšek až ke krku

a pomohla mu vstát. „Vrátíme se domů. Lehneš si, do lože ti dám horký kámen a uvařím byliny.“ Miliduch poslechl a opřený o ženu vykročil k Budyšínu.

„Povídám ti, že tam byla víla,“ vedl dále svou. V obličejí opět hořel, s čela si stíral krůpěje potu. Vypadal, jako by prožil duševní otřes.

„Nu tak byla, alespoň jsi ji poprvé v životě uviděl,“ konejšivě žertovala Radka, vnitřně hluboce znepokojená jeho stavem. Miliduch viditelně ztrácel síly. Pod bránou zavolala nad strážné, aby jí pomohli dovléct manžela domů. Nebyl už s to kopec vyjít.

Miliduchův stav se nelepšil. Často ztrácel vědomí a blouznil. Také následující den prožil v mrákotách. S přeludy bojoval jako s nepřitelem ve válce - zarputile, se zaťatými zuby. Občas třesnění polevilo, čehož Radka využila k tomu, aby mu něco vpravila do úst. Také obětovala v posvátném koutě bůžkům, bohyni země Mokoši i vládci stád Velesovi. Černobohovi nechala zaříznout kozla. Večer pak zavolala zaříkávačku. Bába vojvodu obešla, dotkla se jeho rukou, snítkou jmelí obkroužila celý tělo a zadumaně se rozhlédla po jizbě.

„Co před nemocí jedl?“

„To, co jindy,“ zoufala si Radka nad mužem, který přerývavě a sípavě dýchal. „Chytlo jej to u Zubu. Když jsem ho našla, byl jen v košili a cosi dole zahlédl. Bílou postavu.“

„Bílou postavu?“ zděsila se vědma a zvedla ruce jako na obranu.

„Ano, co má být?“ nechápala Radka.

„Ukázala se mu Morana, přišla si pro něj. Kdo ji uvidí, do roka zemře!“ Radka znala pověst o Moraně. Vždyť ji každoročně vynášeli a házeli do vody, aby se vrátila, odkud přišla. Slovům zaříkávačky se ale bránila uvěřit.

„Já nic neviděla a přitom jsem byla pořád u něho,“ odháněla zlou věštbu a přísně se na vědmu podívala. „Chceš mě snad strašit? Na to si vyber jiného. Sbírala se mlha od vody, to je celé.“

„Morana se ukáže jen tomu, na koho padla volba. Ostatní můžou stát vedle ní a neuvidí nic.“

„Je tu nějaká pomoc?“ znejistěla vojvodova žena a přitiskla si nejmladší dítě k hrudi.

„Žádná.“

„Tak to nikomu neříkej,“ vzchopila se poněkud. „Pověz jim, že nastydl. Rok je dlouhá doba a Morana třeba zapomene. Lidé Milče potřebují, každou chvíli ho volají – tam se hádají o pastviny, jinde jim odehnali stáda, bratři se mezi sebou perou. Také se blíží vojna, byli tu Záhoráci, Češi, Drevjané, však víš. Namíchej něco silného, aby se postavil na nohy.“ Poslední slova Radka skoro plakala.

„Ej, kdo by se čarodějky ptal. Lidé za mnou chodí, jen když jsou v úzkých. Něco ti pošlu.“ Stařena se sbírala k odchodu. Radka jí spěšně vtiskla do ruky mošnu s bohatou výslužkou. Bába poděkovala, třikrát se uklonila do kouta bůžkům a ve dveřích se ještě otočila:

„Přijdeš-li o muže, hned odsud odejdi. Nejlépe někam na východ, jestli ti mohu radit.“

„Proč odejít a zrovna na východ?“ nerozuměla jí Radka. Když už by musela odejít, šla by přece na západ, k Žitníkovi do Lipska, kam jinam? Bába neodpověděla, jen pomalu zakroutila hlavou a vybelhala se z místnosti. Dveře se za ní pomalu zavřely.

Vědma slib dodržela. Po několika dnech se Miliduch vzchopil do té míry, že mohl na loži usednout. Trvalo však další půlměsíc, než opět vyšel ven. Navštěvovala jej celá zádruha a z ní nejpilněji Kožnak, kterého tlačilo svědomí,

že Miliduchovu nemoc způsobil svými neomalenými útoky.

„Nemáš si co vyčítat,“ řekl Miliduch, když se mu bělovlasý kmet omlouval, „hájíš jsi zájem rodiny. Každý strom může zplanět. U vladyky to platí dvojnásob. Čím silnější kůň, tím pevnější musí mít otěže.“ Chvilí mlčel a pak téměř neslyšně doplnil: „Jen se mu nesmí lámat šíje.“

Věňek byl u Miliducha každý den. Vojvoda nad ním držel ochrannou ruku, zvláště když se doslechl, že skupina kolem Vorače na mladého mnicha svádí jeho chorobu. Uříknuť Milče silným kouzlem, které ho naučili v klášteře, troušily se řeči. Jiné Věňka obviňovaly, že Miliducha otrávil. Také mu vyčítaly, že s chlapci necvičí ve zbrani a lovu, odvádí je od pořádné práce a vede s nimi řeči, co matou hlavu. K těmto poznámkám nezůstal Miliduch hluchý. Mladí se musí učit, co je třeba pro život. Vymezil Věňkovi dobu, ve které se mohl s mládeží scházet.

S ustupující nemocí přibývalo povinností a starostí. Příbuzní, sousedé, ostatní vladykové, ti všichni se chodili radit o věcech života a smrti, jak je řeka času vyplavovala na lidské břehy. Dědictví po nebohém, ozimy, které nevzešly, potrhaný dobytek od zvěře, sousedské půtky, ale též pozvání na svatbu, na doušek medoviny, na oslavu nového přírůstku do rodiny. Pro něj mu Radka vždy vybrala vhodný dárek, aby dítě zdárně rostlo spolu s celou zádruhou. Vše se zdálo být jako dříve až na to, že Miliduchův život už tolik nekypěl, jeho oči se hlouběji zanořily do obličje, přibylo vrásek a odhodlaná chůze zvažněla. „V sedle“, jak před nemocí s oblibou říkával, setrval, jen když ho k tomu nutily povinnosti. Z jízd se vracel unavený a dlouho po nich odpočíval. Očividně okřál, když se vrátil zpátky Všemír. Odejel na zimu do rodného Babína v zemi Rujaňanů, aby navštívil rodiče a předal jim Miliduchovy dary, které si

u něho objednal – krásnou zlatou sponu pro matku a zdobený bílý nůž pro otce.

Radka se k manželovi více přimkla. Se skrytými obavami sledovala každý jeho krok. Uklidnila se, až když se uzdravil. Příhodu s Moranou pustila z hlavy a pokud na ni vojvoda zavedl řeč, hned ho přerušovala:

„I mlč, to bylo z té choroby, nepřivolávej ji znovu!“

Zima se vyčerpávala posledními plískanicemi; o slovo se již hlásilo jaro. Zprvu vykouklo bílými čepičkami sněženek a bledulí, později je žlutě orámovalo orseji a přidalo další barvy. Také Budyšín se probouzel. Začaly přípravy na sněm. Krajinu protkávaly povozy, které dovážely plodiny z celé župy a s nimi přijížděli starostové a vladykové. Nejpřednější muži se ubytovali v Miliduchově prostorném domě, ostatní u jeho příbuzných. Družiníci si rozbili svá ležení na tržišti, povětšinou v blízkosti Všemírový kovárný a obydlí vojvodových vojáků. Všichni oceňovali pevnost Budyšína – ostroh se vypínal jako bájný kůň s kůlovým věncem na hlavě. Děti na jeho hradby a vysoké stromy neúnavně šplhaly a vyhlížely, kdo právě k Budyšínu míří. Cesty mezi poli a loukami jim každou výpravu nabízely vztaženou dlaní. Zatlačené lesy měly význam nejen kvůli zisku nových zemědělských ploch, nýbrž také pro obranu. V dřívějších dobách se na ostrahu obce tolik nedbalo – rozsáhlé hvozdy a močály byly obtížně prostupné a lidí málo. Později obyvatel přibýlo, stromy ustupovaly úrodné zemi a vzrůstající blahobyť přitahoval neusazené či potulné a loupeživé skupiny, nezřídka z vlastního plemene. Heslem dne se stalo „lépe dnes bdít než zítra hořet“. Proto na hradbách slovanských osad hlídkovala nejedna stráž. Každá kupecká družina, která do Budyšína přijela na trh nebo tu chtěla jen přenocovat a táhnout dále, byla důkladně

prověřena a musela se zdržovat na vyhrazeném místě.

Sněm nebezpečí náhlého přepadu snižoval. Budyšín přetéká lidmi, kteří byli zároveň zkušenými vojáky. Přesto Miliduchova ostražitost vzrostla. Nezapomněl na Karlovy požadavky a Věňkovo podivné chování při návratu. Pravda, dnes se zdálo být všechno v pořádku, avšak o kořen zakopneš nejčastěji tam, kde ho nečekáš. Klidu mu nepřidala ani návštěva staré vědmy. Přišel jí osobně poděkovat za dobrou léčbu a přitom jí popsal příhodu s bílou paní. Bylinářka se zdráhala s odpovědí, různě se vytáčela, ale když na ni vojvoda udeřil, řekla mu plnou pravdu. Miliduch to přijal s nehnutou tváří, pak stařenu obdaroval a jako předtím Radka i on ji požádal, aby se o své věštbě nikomu nezmiňovala.

„Rok není dlouhá doba a já musím ještě hodně věcí udělat.“

Vojvoda opravdu nezahálel. Dohlédl na opravu hradeb, prověřil pevnost všech koňských postrojů a nařídil vyrobiť do zásoby další zbraně. Aby předešel nenadálému přepadu, zesílil ostrahu a do kraje vyslal hlídky. Když začal sněm, na lože uléhal až pozdě v noci, protože, jak kázal dobrý mrav, musel vítat příchozí, zajišťovat jim přístřeší a chvíli s nimi posedět. Sem tam si vyšetřil čas i pro svoji rodinu. Radka se ho pak se smíchem ptala, jestli někde nepotkal jejího manžela, že tu teď chodí jenom samí hosté. Nebyla v tom výčitka; milovala svého muže a byla na něj patřičně hrdá. Ostatně jeho sláva dopadala i na ni; ženu vojvody si předcházela každý návštěvník. Dostávala krásné a drahé věci – ozdoby, kožešiny či pěkné látky. Většinu z toho si však nenechala a rozdala dále.

„Máte-li, ženské, uvařeno,“ usedl Miliduch na lavici před domem pěstounky, která mu nahrazovala matku a k níž

se Radka se syny po dobu sněmu přestěhovala, „doneste mi to jídlo sem. Už neudělám ani krok. Za chvíli přijde Žitník, nachystejte i pro něho.“

„Hned, hned to bude,“ křikla Radka z domu, „vezmi si zatím trochu čočky,“ a podala mu mísu s kaší. Vojvoda se pohodlně opřel, vzal do ruky lžíci a pomalu ujídal. Zítra začne sněm, uvažoval. Všichni již dorazili, je postaráno o ně i o jejich doprovody. Musím ještě popřemýšlet o svojí řeči, abych na něco nezapomněl. Jde teď o hodně; svět už nechodí, ale skáče. Pojednou k němu dolehl popěvek. Zpíval jej patrně některý z hudeců, kteří přijeli s vladyky:

*Jaký se chystá velký sněm,
každý je skoro vojvoda.
Však největší buď jenom ten,
co nikomu se nepoddá.*

Miliduch přestal jíst a napjatě poslouchal, aby mu neunikla další slova. Píseň přešla z lehkého do zcela posměšného tónu:

*Poddá, nepoddá, nevadí,
stejně ho zaroste kapradí...*

To je přece hloupost, pomyslel si. Skutky člověka trvají navěky. Jsou jako kameny v těchto náspech, co nás chrání. A i kdyby je zítra skutáleli do řeky, pořád někde budou. Nikdo je nemůže zničit. Kéž by ty moje byly jenom samé pěkné valouny...

Za chýší se ozvaly nejisté kroky. Miliduch odložil mísu a sáhl po dýce.

„Á – to jsi ty, Věňku.“

„Já, vojvodo.“

„Připravte jídlo i pro Věňka,“ křikl do domu a uvolnil mnichovi místo.

„Potřebuji s tebou mluvit.“

„Jen do toho, příteli.“

„Nevím, jestli mi tak ještě budeš říkat.“

Vojvoda se na Věňka překvapeně podíval. Rysy měl ztrhané, jakoby ho bolely všechny zuby. Připomněl si den, když přijel zpátky s Kožnakem.

„Posad se a mluv.“

Mnich uposlechl. Hlava mu klesla na hrud'. Přidušeně, s krajními obtížemi, doloval ze sebe každé slovo. Po několika větách bylo Miliduchovi jasné, jakého příkázání se mu ještě dostalo. Věňek ukázal váček s jedem, zmínil se i o poslu. Vojvoda dlouho mlčel. Vrazi jsou už nepochybně v Budyšíně. Patrně přijeli s Krutem nebo s někým tam od nich. Kdoví, možná i s Věňkovým otcem. Hořce se usmál. To by byl povedený příběh - otec a syn. Věňek musí mít velkou důvěru, když mu svěřili takový úkol. Naložili ho však na špatného koně. Přece jen mě tušení nezklamalo. Jak to ale chtějí celé provést? Podle toho, co Věňek říkal, mají určitě něco v záloze. Kdyby nevyšel pokus s jedem, vyvolají asi potyčku, při které bych, náhodou, přišel o život. Vojvoda se plácl rukama do steh.

„Chápu, proč jsi mi to neřekl dříve. Vázal tě slib. Myslíím, že tvůj bůh má teď z tebe radost. Dozajista větší než z tvých představených. A ještě něco ti povím - na ten nápad, domluvit se s Franky na míru, jsi mě přivedl ty. Když jsi se zastával toho vojáka. Teď se jdi najíst a pak se poraďme, co dál.“ Zvedl ruku a odpověděl na pozdrav přicházejícímu Žitníkovi. Věňek odešel do domu.

„Divím se, že tě ta zpráva nechává klidného,“ pobouřeně zvolal Žitník, když mu to Miliduch řekl.

„No,“ odvětil vojvoda, „něco jsem už předtím vytušil z jeho chování. On je ten mnich až příliš čistý. Když se ho svět dotkne svým blátem, hned se to na něm pozná. Možná časem trochu sleví, snad bude někdy i zlý, ale to světlo, co v sobě nese, odplaví nakonec všechnen kal. Kdyby ho ztratil, zemřel by. Jako když uhasíš louč. A pochodeň bez světla je jen kus dřeva. Nehledě k tomu, že mi vyzradil, co se na mě chystá. Je také jediný, kdo může vrahy odhalit.“

„Neměl bys, Milči, lidem tolik věřit. Třeba je to šelma. Kdoví, jestli nemá něco společného také s tvou nemocí? Slyšel jsem různé řeči. Člověk někdy překvapí sám sebe, natož druhé.“

Vojvoda se zarazil a chvíli přemýšlel. Pak zavrtěl hlavou:

„Necítil jsem se dobře už ten večer, co přijel Kožnak. S Věnkem jsem jednal až druhý den. S bolavou slastí natáhl nohy. „Víš, Žitku, tuhle jsem si říkal, jestli je na světě někdo, koho bych doopravdy neměl rád. Pravda, jsou lidé, které sotva můžu vystát. Ale zavřu dveře a je to pryč.“

„Ta pěkná slova, která jsi říkal o Věnkovi,“ nedal si Žitník své podezření vymluvit, „se hodí spíše na tebe. Nezapomeň, že nosil kolik dní u sebe jed. To je podlé samo o sobě!“

Nazítří se Budyšín proměnil ve vroucí kotel. Tolik přísad však žádný pokrm dosud neměl – směsice zvuků, pohybu, barev a odění dávala tušit i nezasvěcenému, že se tu chystá významná událost. Přední muži z celého Srbska se zvolna scházeli uprostřed tržiště, kam čeled' narychlo snesla lavice a stoly, aby je záhy pokryla deskami a mísami s pokrmy. Bradatí vladykové usedali vedle svých urostlých synů, pevných jako duby. Byly tu rozptýleny přemýšlivé, pomalé, bystré i prohnané tváře, jež svědčily o mravech či povahových vlastnostech svých nositelů. Sněm obkružoval dav manželek a dětí budyšínské zádruhy, členů doprovodů a zevlující čeledi.

O takové slávě se dlouho vypravuje a každé slovo, které vladkyové vyřkli, se několikrát převrací a prohlíží jako kus vzácného kovu. Opodál se usadila silná stráž.

Rozpravu zahájil Miliduch.

„Bratři, sešli jsme se po našem starém zvyku, abychom řešili, co je třeba. Jak víte, dnes bychom měli rozhodnout, zda se postavíme Karlovu vojsku, až letos potáhne náš zemí. Snažil jsem se s ním domluvit, ale císař mi vzkázal, že výměnou za mír žádá, abychom se k jeho tažení připojili a přijali ho za svého pána.“ Miliduch ke konci zvýšil o něco hlas, protože zasedáním proběhl ostrý šum. „Je to tak, Věňku?“ Oslovený mlčky kývl na souhlas a podíval se na svého otce, který se přes svůj věk vydal na tak dalekou cestu. Napůl z odpovědnosti, napůl v obavách o syna, který mu podrobně vysvětlil, oč běží.

„Pokud se nepletu,“ vystoupil důrazně Krut, „tak zatím jednal jen s tebou a ne s námi, a to je rozdíl. Za nás mu přece může odpovědět jedině usnesení sněmu.“

„Ano, ano, máš pravdu,“ ozvalo se pár výkřiků.

„Není to snad jedno, jestli císař žádá nás nebo Milče?“ prořízl proti nim vzduch skřípavý hlas. Patřil Divokovi, vladykovi Nižanů.

„Nerozumím.“

„Vysvětlí to!“ připojovali se další vladkyové a pozorně se k Divokovi natočili. Divok se rozhlédl po sněmovnících, zapřel se rukama o hranu těžkého stolu a pokračoval.

„Tady Milč je naším vojvodou, jestli dobře počítám, skoro rok. Za tu dobu se díky němu hodně věcí změnilo; svojba drží pospolu jako nikdy předtím. Je teď víc než vojvodou, je naším Karlem!“

„Nepřeháněj!“ pleskl nadutě Krut. „Vojvodou sice je, ale dosud nás do žádné bitvy nevedl. Semil - to byl voják! Ostatně, slyšel jsem, že na vojvodství znovu pomýšlí.“

Miliduch se v duchu usmál - Krut jeho očekávání nezklamal.

„Tak proč tu dnes není?“ zrudl Divok ve tváři. Než stačil Krut odpovědět, vložil se do hovoru opět vojvoda a ukázal mezi předáky na odrostlého chlapce.

„Poslal za sebe synovce, sám prý nemůže.“ Označenému jinochovi se vehnala krev do tváři jako před chvílí Divokovi. Bratřenci byli dosud v Karlově držení a tak strýc vyslal na sněm jeho. Kladl mu na srdce, aby vše dobře vyslechl a když bude třeba, hájil čest a zájem rodu.

„Strýc se omlouvá. Je nemocný, špatně se mu chodí.“ Sněmovníci přijali vysvětlení bez dalších otázek. Příčinu Semilovy choroby znali všichni. Po zajetí synů propadl medovině a střízlivý byl k zastižení jen zřídkakdy. O hospodářství nedbal, zajímal ho jen plný džbán. Také začal pilně hostit francké posly. Miliduch návštěvy, o kterých byl dobře zpraven, sledoval s nevolí - už proto, že Semilův Ljubušov bezprostředně sousedil s jeho župou.

Slovo si vzal lužičanský vojvoda.

„Já bych se ještě rád vrátil ke Karlovi. Myslím si, že to chce provést jako loni, jenom bez boje. Že výměnou za mír půjdeme i proti vlastní krvi. Už jen chybí poslat mu tam naše syny.“

„Přesně tak, Javore. Je v tom úskok. Pokud se teď ke Karlovi přidáme, podmaní si Záhoráky a to nás rozštěpí a oslabí. Pak ho budeme muset dříve či později uznat za svého vládce i my.“ Odpovědí byl prudký nesouhlas. Copak, přidat se k válečné výpravě, na tom pro jednu ne-sejde. Ostatně by to nebylo poprvé. Ale stát se něčími vazaly, tak to teda ne! Na císařovu hlavu padala nejhorší hana, posměšné i dotčené poznámky, vojvodové se rozčileně obraceli jeden na druhého, bušili pěsti do stolů. Když vřava trochu utichla, ozval se přemýšlivý Golubač.

„Já tomu pořád nerozumím,“ vážil svá slova. „Cos mu vlastně všechno navrhoval? Kožnak říkal, že možná budeme slavit i franckého boha. To bys nám měl vysvětlit. Také bych čekal, že se po svojbě rozjedeš ty. Zvláště s takovou zprávou. Příměří s Frankem se přece týká nás všech. Ne jenom tebe.“

Miliduch byl připravený. Vysvětlil, proč musel zůstat v Budyšíně, jaká dobrá spojenectví domluvil, a že Kožnak jako jeho strýc měl plné právo mluvit jeho jménem. Potom podrobně rozebral svůj vzkaz císaři, jaké podmínky mu nabídl a co od něho očekával. Výsledek je žel takový, jaký je. Ve svém projevu se zmínil i o vyslání kazatelů.

„Chtěl jsem ulomit hlavní hrot Karlově zámince k výpadům do Srbska, zachovat mír a získat čas na posílení. Naši bozi budou dál dostávat oběti a své zvyky měnit nebudeme,“ zněla poslední slova.

„Jaká bude tvoje odpověď?“ ozval se znovu Krut s klidným a tvrdým pohledem. Kudrnaté černé vlasy obtáčely dohněda osmahlý obličej. Od boku mu zasvitla zlacená rukovět dýky spolu s překrásně zdobeným nákončím opasku.

„Saracénská práce,“ poznamenal Všemír, který seděl mezi Věnkem a Žitnikem. „Rád bych věděl, jak k tak drahým věcem přišel.“

„To přece záleží na sněmu, jak jsi správně poznamenal. Od toho jsme tady,“ odpovídal mezitím vojvoda. Na tvářích předáků se objevil důležitý, polichocený výraz, který doprovodilo souhlasné bručení.

„Tak to řekni, Žitku, ty, když Milč neumí odpovědět. Beztoho si k tobě chodí pro rozumy. A když nemůže, má po ruce vaši Radku. Však se podle toho jmenuje. Nebýt tebe, nebyl by ani vojvodou,“ útočil Krut dále. Ani jeden z napadených neodpověděl, jen Žitnikovi se v očích nebezpečně zablýsklo. „Naše ženy,“ pokračoval Krut, „jsou,

jak známo, lepší než někteří muži.“ Slovo „někteří“ přitom zdůraznil.

„Než ty určitě!“ ozvalo se posměšně z davu. Poznámka vzbudila obecné veselí. Sněm začíná dobře, usmál se také Miliduch. Co by radě nejméně prospělo, by byla hádka na začátku jednání. S rukama pokojně složenýma v klíně mrkl na Žitnika. Ten přikývl. Onen zlý posel bude Krut.

„Přátelé,“ přehlušil předáky vojvoda a vstal, „jak už znamenal vladyka Lověňů, musíme nejdříve dořešit, zda se Karlovi postavíme či ne. Kdo si vezme slovo?“

„Já,“ ozval se jako první Žitnik a mocnými pěstmi se zapřel do stolu. „Já tedy bratři nevím, jestli dokážu přesně říct, co si o tom myslím. Nemám tak obratný jazyk jako tady Krut a ani jeho otlačená kolena.“ Sněmem proběhla další pobavená prška smíchu, zatímco jmenovaný zachoval kamennou tvář.

„Abych však řekl svůj názor... Chlapci milí,“ rozhodil ruce, „znáte mě. Nedbám na nic jiného, než abych spokojeně žil. Pole rodí, mám velká a pěkná stáda, v lesích plno zvěře a když mám chuť na rybu, stačí jen položit vrš. Proč bych toužil po nějakých bojích? Ty svědčí jen omladině, ta ať se pere. Jiná věc by byla, kdyby mi chtěl Lipsko někdo vzít. To bych nikomu neradil, i kdyby to byl samotný císař. S Franky můžeme dále obchodovat, na tom nevidím nic špatného, ale každý si zůstaňme, kde jsme.“ Žitnikovu řeč podpořila souhlasná volání zvláště ze skupiny západních Srbů. Sousedství s Karlovou říší jim přinášelo nejednu výhodu. Bylo to vidět na jejich šatech, čapkách a zdobených zbraních. Ruce velmožů zdobily krásné prsteny a třebaže příbuzní z východu se také činili a bohatstvím je někdy i předčili, vystupovala z nich jakási usedlost, nechut ke změně.

„Já bych byl pro další jednání,“ ozval se důstojně starý Troch a podíval se na syna.

„Doba pro jednání je pryč,“ odsekl trochu vojvoda. „Karel čeká odpověď. Zeptám se vás, bratři, jinak. Chcete se stát vazaly nebo zůstat svobodni?“

„Proč bychom nemohli být spojenci jako třeba Obodrité?“

„Protože, Krute, to budeme zítra my, na koho dopadne jeho těžká ruka.“ Miliduchova přesně načasovaná slova tala do živého. Trhla každým sněmovníkem, ať byl naladěný pro či protifrancky. Poté jim vojvoda předhodil výjevy, které měli mnozí v živé paměti: zrupnost franckých velitelů, násilné odvody do jejich vojska, vylupování zásob, znásilňování a krádeže žen. Pravda, rodní se často nechovali lépe, ale přece jen to byla vlastní krev. Když bylo příkoří velké, dala se zjednat náprava, ale u Franků? Ke komu se mají odvolávat tam? Vždyť pro ně mají menší cenu než tažné zvíře. Francké pohrdání trápilo zejména vladyky, kteří žili na pomezí. Aby se vyspělejšímu sousedovi zavděčili, rádi zapomínali na svá srbsství, děti nechávali pokřtít, dávali jim cizí jména a nevěsty i ženichy pro ně hledali raději na francké straně než u svojby. Císař, velmožové a duchovenstvo tyto snahy obratně podporovali, takže se srbská jednota lámala jako ledy v řece. Zde na sněmu se však nikdo z nich k odpadlictví nehlásil. Rozpaky nad tím, že by se měli stát franckými nevolníky, pociťovali o to silněji, oč více jimi už ve skutečnosti byli. Trpká cena za větší blahobyt. A pokud zde svůj odpor vůbec vyjádřili, pak na rozdíl od druhých jen plaše, nesměle. Nezaprodanější z nich – Krut, mlčel docela. Miliduch toho plně využil.

„Dobrá,“ odpověděl za ostatní, „poslouchat Karla tedy nechceme.“ Počkal, zda přece jen někdo nevystoupí s námitkou a pokračoval. „Strpíme alespoň průchod naší zemí, aby pobil Pšovany, Lučany a ostatní Záhoráky? Co na to říkáš, Vlastislave?“

Syn lučanského knížete bezradně pokrčil rameny. Vojvoda nechal řeč opět doznít a pak se zeptal: „Ale proč vlastně ne? Vždyť příště může projít jejich zemí zase někdo proti nám!“

Ozvěnou hořkých vět bylo rozpačité ticho. Jedni hleděli upřeně před sebe, druzí nezúčastněně, se sklopenými víčky, nabodávali noži pomyslná sousta, další se kradmo ohlíželi po susedech. Takové otázky si nikdo nepoložil. Hospodářství, živobytí, lov, občas nějaká ta bitka, prosím. O čem však mluvil vojvoda, na to nikdy nepomysleli; zastihlo je to nepřipravené. Stačilo už jen pár obratných vět a pro myšlenku jednotné obrany proti Karlovi získal Miliduch celý sněm. Zbývalo jej přesvědčit o nutnosti vytvořit zemskou hotovost pro rychlou vojenskou odpověď v případě náhlého napadení. Za tím účelem sněm, v duchu předchozího Divokova návrhu, pověřil Miliducha vládou i v době míru, což byla zcela zásadní změna. Vojvoda tak získal mimo jiné soudní pravomoc a také právo žádat předáky o ozbrojené družiny bez předchozího sněmovního souhlasu. Krátce nato bylo rokování ukončeno a vladykové z radosti i úlevy, že mají složité úkoly z krku, začali oslavovat a rozjařeně připíjeli vojvodovi počest. Zpěv, tanec, volání mužů a výskot žen, svižný zvuk píšťal a houslí se ozýval po celou noc. Jen málokterí však domýšleli, jaký významný krok na dnešním sněmu udělali. Semkli se ve své říši pod vedením člověka, který je získal ne krví a násilím, ale chytrou myšlenkou a laskavým slovem. V tom svého protivníka Karla či „krála“, jak ho teď všichni houfně a zkomoleně jmenovali s hrdým přídomek „náš“, významně převyšoval.

Krut a jeho přívrženci svoji radost vyjádřili také, ale vnitřně byli jako na trní. Posílení ústřední vojvodovy moci mohlo vést k většímu dohledu na „limes sorabicus“, který nedávno vyhlásil Karlův majordomus, a tedy

k oslabení obchodních a dalších vazeb s franckou říší. Druhý den vylákal Krut pod záminkou Věňka do březového háje nad tržištěm. Přátelsky ho pozdravil a po pár nic neříkajících větách jej překvapil poznámkou:

„Posílá mě tvůj otec představený. Ptá se tě, jestli jsi připraven splnit úkol, se kterým tě sem poslal.“

V mnichovi by se krve nedořezal. Už je to tady! Ve jménu Spasitelově má vykonat satanské dílo. Přiškrcceně vladykovi namítl, že své poslání šířit Boží slovo plní a pokud jde o tu druhou záležitost, ať opatovi vyřídí, že takový příkaz splnit nemůže, protože by porušil svaté Desatero. Jed z míšku vysypal a Miliduchovi všechno řekl.

„Ty prokletý zmetku,“ vmetl mu do obličeje Krut, podobající se v tom okamžiku samotnému ďáblovi, „za tohle draze zaplatíš.“ Vzteky bez sebe vytrhl ze škorní jezdecký bičík a několikrát jím Věňka švihl. Poté zmizel za nejbližším houštím.

V té době se Miliduch radil s nejdůležitějšími předáky. Dojednávali, kde nepřítel zastaví, protože jiný směr jeho postupu než kolem Labe nebyl možný. Dospěli nakonec k závěru, že po loňských zkušenostech bude lepší nevpustit Franka hlouběji do země a zadržet ho už při řece Žulavě, aby se k Labi vůbec nedostal. Na Žulavě však leželo brodů více. Ke kterému z nich Karlovo vojsko zamíří, to zjistí v předstihu zvědové. Srbské vojsko mezitím přitáhne ke Góře, aby jej mohlo zavčas obsadit. Krátce nato vyrazili poslové na jih k Čechům, na západ k Bobranům a Dědošanům a k sousedním kmenům na severu. Nesli prostý vzkaz: Sněm se rozhodl Frankům postavit na odpor, naše domluvy platí. Až uvidíte kouře na kopcích, pošlete pomocné voje k Lipsku. – Žitnikovo sídlo mělo pro seskupení obranných sil nejvýhodnější polohu.

Když se Miliduch vracel s několika velmoži z tržiště, zastoupil mu cestu Věňek. Přes krk a tvář se mu táhly

krvavé šrámy. Vojvoda se hostům omluvil a vzal Věňka stranou.

„Co se ti stalo? Oč jde?“ Mnich mu několika větami řekl, k čemu ho vladyka Lověňů naváděl a co mu na to odpověděl. Krutovu odezvu si bylo lehké domyslet.

„Měj se, vojvodo, na pozoru!“ snažně jej nabádal mnich, šťastný, že se mu podařilo smýt ze sebe podezření, že strojí úklady.

„Ty o nic méně,“ vážně odvětil Miliduch. „Dám ti dva spolehlivé strážce. Dokud tu bude Krut se svými lidmi, nehnou se od tebe na krok. Teď pojď se mnou.“ Zanedlouho se oba připojili k velmožům, kteří je o něco předešli.

Setkání s Krutem se odehrálo v tichosti ve vojvodově domě. Za Miliduchovu stranu se jednání účastnili Žitník, Kožnak, Věňek a jeho otec Troch. Krutovu stranu zastupovali tři lidé. Dva z nich byli představeni jako bratrance a třetí, kterého vladyka nazval svým přítelem, byl údajně kupec. Z jeho nadřazeného chování se dalo usuzovat na zámožného a vlivného člověka. Napřed promluvil vojvoda.

„Je na čase, Krute, odložit všechna nepřátelství. Řekni otevřeně, co proti mně máš nebo o co ti jde. Měli bychom se rozejít v dobrém. Doba potřebuje každého z nás.“

„Nevím, o čem mluvíš. Svůj názor jsem řekl už na sněmu. Jsem pro naši věc a tak nevím, proč mě ještě taháš do tohoto špinavého srubu.“

„Co jsi chtěl po mém synovi, to není nic?“ nevydržel posměšný Krutův tón Troch. „A ty rány, ty mu udělal kdo?“

„Kde se serval, je jeho věc, nic jsem s ním neměl. Všechno si vymyslel.“

„Nezapomínej, s kým mluvíš,“ nebezpečně mírně pronešl Žitník. „Máš před sebou vojvodu, který má teď právo

soudu a tak není vyloučeno, že tě odtud stráž odtáhne se smyčkou na krku jako sprostého vraha.“

„Zaručil jsi mi, Milči, svobodný odchod!“ zbledl Krut a maně sáhl po zbrani.

„Nech ruce na pokoji,“ vykřikl Žitník, „jinak skutečně živý neodejdeš!“

„Moje slovo platí,“ mírnil obě strany vojvoda, „jen se znovu ptám – oč ti, Krute, jde? Musíš přece proti mně něco mít, když se nezastavíš ani před vraždou. Věňek vše odprísáhl při svém bohu,“ vojvoda se na okamžik dožádal mnichova souhlasu, „a já nemám důvod mu nevěřit.“

„Znamená snad jeho slovo víc než moje?“ dotčeně se vypjal Krut. Snaha zakrýt vinu však vyzněla naprázdno. Pohyby i odstín hlasu jej usvědčovaly.

„Lžeš,“ pokojně řekl Kožnak. „Žitník má pravdu, měli bychom tě pověsit.“

„Jinak.“ Vstoupil opět a rychle do děje vojvoda. „Radíme se tu proti Frankovi. Budeme potřebovat každého dobrého vojáka. A tvoji lidé, Krute, dobří vojáci jsou. Až nastane čas, přijď s nimi k Lipsku. Pak zapomenu, co se tu stalo. V opačném případě si přijdu já pro tebe.“

Vladyka o Miliduchových slovech dlouho neuvažoval. S malým zdráháním, aby neukázal, jakou má z takového rozuzlení radost, rukoudáním přislíbil účast v boji. Poté se rozloučil a nakvap se svojí družinou odejel.

„Neměl jsi ho pouštět,“ pobouřeně třásl hlavou Žitník, když ve srubu osaměli, „ten člověk je liška. Ta slepice neohlídá.“

„Nemám na vybranou. Pokud k Lipsku skutečně dorazí, postavíme jeho lidi tak, abychom na ně viděli.“

„Copak jsi je neviděl? Hlavně toho kupce. Šla z něho zima. Takoví se k nám, holenku, nepřidají. Nevoníme jim po krvi.“

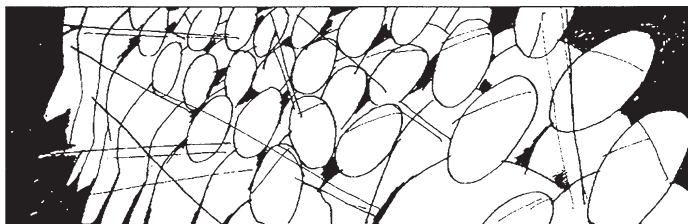
„Až Karel udeří, budeme potřebovat každou ruku. Nesmíme propást žádnou příležitost. Nic, co by nás mohlo posílit nebo naopak oslabit. Krut slíbil, že se k nám připojí a uznal mě za vojvodu. Jen bychom trátili, kdyby visel. Koneckonců,“ dodal rozčileně, „může se přidat i ke Karlovi!“ Žitník, který během hovoru vstal a obešel stůl, nadzvedl převislý kus ubrusu, aby jej všichni viděli. Významně se usmál.

„Tak si myslím, že jsi ho nedocenil. Podívej, rozřízl ti ubrus.“ Miliduch sebou škulbl. Tohle nečekal. Přistoupil k Žitníkovi a nevěřicně prostrčil otvorem prst. Znamenalo to, že se s ním Krut rozešel ve zlém.

„Svolej lidi,“ zatřásl Žitník vojvodovi rameny, „a Kruta vyřídíme jednou provždy. Nemůže být daleko. Ostatním se to vysvětlí.“

„Ne,“ řekl pevně Miliduch, „jako host přišel a jako host odejde. Nejsme Frankové. Pokud jde o ubrus, třeba ho rozřízl před naším usmířením.“

„Nemůže být hostem, kdo ti ukládá o život,“ procedil Žitník hněvivě skrze zuby. „Děláš velkou chybu. Abys toho jednou nelitoval!“

BITVA

Události dostávaly spád. Zanedlouho po sněmu začal Karel seskupovat síly. Záměrně volil dobu, kdy probíhaly jařní práce – počítal s tím, že zemědělství Srbové pro přípravy k boji nestihnou zasít jařiny. Kdo nepadne v boji, toho do roka skosí hlad. Počítal i s tím, že někteří sedláci a spojenci kvůli setbě do války nevytáhnou a Miliduchovo vojsko před bitvou oslabí. Nemohl si vybrat lepší čas. Polní práce byly v plném proudu. Sela se pšenice, ječmen, oves, proso, pohanka či luštěniny. Role, na kterých nevzešly ozimy, se přeorávaly. Navzdory tomu rostly v domech zásoby šípů, přibyl ne jeden habrový oštěp se špičkou na kámen tvrdě opálenou, vyráběly se štíty ze dřeva a kůry, mnohá sekera dostala nové topůrko. Vladykové a majetnější předáci přebušovali a kalili meče, opravovali koňské postroje a mládež chystala praky k vrhání kamenů. Na hradech mohutněly násypy. Pracovalo se ve dne v noci. Miliduch vykonal pouť do Svatoboru, největšího posvátného srbského háje. Jeho pacholci a pohůnci přihnali velké stádo skotu, které žrecové obětovali všem slovanským bohům. Neobešlo se to bez velké účasti lidí ze širokého okolí. Chtěli slavného vojvodu a opravdového vládce, takového, jakého mají i Frankové, vidět na vlastní oči. Věštby, jež dosud vojenskému tažení nepřály, začaly jak zde, tak po celé zemi

dopadat lépe. Zdálo se, že oběti prvního ze Srbů bohy usmířily. Kladná prorocství měla na všechny mocný vliv. Když se pak na konci jara začaly francké síly soustřeďovat v nebyvalém počtu a bylo zřejmé, že hlavní úder povedou proti jejich Srbsku, byla už celá země připravena. Nad kopce vystoupila kouřová znamení, v noci plály vysoké ohně a k Lipsku začaly stékat první bystřiny odhodlaného protivníka. Muži se loučili se ženami a těšili je, že se brzo vrátí, opravdu brzo a s bohatou kořistí. Pak už nebude žádné plahočení, nouze a hlad navždy opustí jejich kraj. Ženy plakaly, přikyvovaly, věřily a vzápětí se znovu věšely mužům na krk, aby na sebe dávali pozor či lépe, aby nikam neodcházeli. Vždyť tam bude vojáků i tak dost a o jednoho více či méně... Ale to již chlapi odcházeli dlouhými kroky a s potlačovaným dojetím ke svým skupinám a oddílům. Po několika dnech se u Lipska rozložila taková síla, že jeho hradby ovinula širokým pásem. Byli tu skoro všichni - většina Glomačů, kterým teď vládl Žitník, vedle nich leželi jeho Chutici, nechyběli Nižané a Lužičané či západní Moseni. Hrdá bojová znamení vlála nad mocným milčanským vojem v čele se svým knížetem a srbským vojvodou Mili-duchem. Nikdo by v něm nepoznal rozechvělého manžela, který se před několika dny nemohl odloučit od ženy a dětí.

„Dávej na sebe pozor,“ řekla mu při loučení Radka s očima plnými palčivé bolesti. Pokus o úsměv se jí nezdařil. Chlapci se motali u tátových nohou; mladší zkoumal pásky u škorňí, starší tahal za dlouhý meč v kožené pochvě. Mili-duch vzal děti na ruce, každé z jedné strany, přitiskl je k sobě, políbil a napůl jich, napůl Radky se zeptal:

„Co vám mám přivést?“

„Meč od Karla,“ zněla podivně dospělá odpověď většího, sotva šestiletého syna. Druhý bratrova slova žvatlavě

opakoval. Radka k nim přistoupila a přehodila manželovi přes ramena krátký kabát.

„Ber si ho na noc, bývá ještě zima,“ poznamenala. Pak všechny objala a v slzách, které jí proti předsevzetí vytryskly z očí, zaštkala:

„Hlavně se nám vrať.“ Jakkoli se Miliduch ovládal, jeho rozpoložení prozradila náhlá křeč ve tváři, jež svědčila o těžkém vnitřním boji. Pak poodešel s Radkou na stranu.

„Jak už jsem ti říkal,“ pronesl tiše a chraplavě, když útroby poněkud uvolnily sevření. „Pokud se se mnou něco stane, nezůstávej doma, Šemek vás doprovodí do Gratu. Teta Běla se o tebe a o děti postará.“

Grat byla nevelká ves jižně od Žitavy. Pocházela odtud Miliduchova matka a žila zde celá její rodina. Místo bylo odlehlé, uprostřed hvozdu, chráněné močály a rameny Nisy. Miliduch je ne zvolil náhodně - v případě své smrti či zajetí bylo téměř jisté, že vítěz se bude snažit vybit jeho rod do kolébky z obavy, aby z něho nevzešel další vojvoda.

Dobu, kdy se u Lipska soustřeďovaly oddíly, využil Miliduch k vylepšení do té doby značně živelného vojenského uspořádání. Přicházející bojové skupiny zařazoval hned do menších útvarů, což usnadňovalo a zrychlovalo předávání rozkazů a zpráv. S vladyky se pak radil o dalším postupu. Ve tváři se mu usadila soustředěná věcnost.

„Kdo ještě chybí?“

„Čekáme na Čechy, Sprévjané právě dorazili. Z našich tu není Krut se svými lidmi.“

„Došel už některý ze zvědů?“

„Ano.“ Před Miliducha předstoupil malý sporý muž s pichlavými očima. Navzdory teplému počasí měl na hlavě čapku z vydří kůže.

„Ke komu patříš?“

„Je to náš člověk, z Mojenů,“ odpověděl za něho Jech, starší Věňkův bratr. Vladyka Troch se nemohl pro svůj věk do boje vydat, a tak poslal s vojáky nejstaršího syna.

„Frankové se chystají vyrazit už za několik dní. Vede je císařův syn, Karel. Půjdou ve dvou proudech. Žulavu chtějí přebrodit u Gorna nedaleko Janic a také u Bórna, kam posílají jeden durynský sbor.“

„A Karel?“

„Povede hlavní proud.“

Když zprávu potvrdili i další vyzvědači, bylo třeba volit takový postup, který by protivníkovi znemožnil rozvinout se v poli. Po krátkém jednání se rozhodlo, že nápor nepřátel, vedených císařovým synem, zadrží Miliduch s celým vojenským uskupením a k Bórnou vyšlou pouze menší bojový oddíl, který měl za úkol zabránit vpádu druhého franského proudu do srbského týlu. Velitelem jmenoval vojvoda Žitnika – stál mu nejbližší, byl zkušený a neohrožený voják a kraj dobře znal. V případě Miliduchovy smrti měl postoupit na jeho místo. Správnost volby posilovalo, že před odchodem na bitevní pole se v ležení objevil Krut s početnou skupinou. Jeho příchod vojvodu na jednu stranu potěšil, na druhou zneklidnil. Kladem bylo, že je proti Frankům posiluje oddíl ostřílených vojáků. Každý z nich měl nyní cenu zlata. Důvod k pochybnostem zavdávala skutečnost, že ačkoli župa Lověňů byla od Lipska vzdálena nejvýše dva dny cesty, omeškali se o další tři. Vladyka však ve své obhajobě obstál – musel Franky široce obcházet a tím se zdržel. Vojvoda omluvu přijal, až když mu to Krutovi vojáci potvrdili. Stále měl však na paměti rozříznutý ubrus. Proto rozhodl, že Kruta a část jeho lidí vymění v Žitnikově zajišťovacím vojsku za stejný počet Glomačů. Žitnik na Kruta dohlédne a případná zrada neohrozí hlavní síly. Proti Miliduchovu rozhodnutí se nedávní soupeři nepostavili,

třebaže ani jednomu to očividně nebylo po chuti. Žitník dával najevo lehkou nadřazenost a zadostiučinění, že bude mít Kruta na čas pod svým vlivem, ten naopak dočasného velitele okázale přehlížel. Jeho pokyny se ale řídil.

Kvečeru velitelé usoudili, že se už déle čekat nemůže a stále chybějícím Čechům se tu ponechá zpráva, kam se mají vydat.

Druhý den, krátce po rozbřesku, se začala vojska sdružovat. Travnatou pláň kolem Lipska ovládl zdánlivě nesladěný až zmatený shon bojovníků. Náhle se mraveniště jako po dotyku kouzelného proutku rozestoupilo a srazilo do vojenských hroznů. Každému z nich vlálo či se neslo nad hlavami bojové znamení. V čele byl určený velitel s vladyky, za nimi pěší a na konci odrostlí chlapci, určení k metání kamenů. Když slunce překročilo obzor, našlo sněhobílá plátna, obtočená kolem Miliduchovy a Žitnikovy čapky, na samé špici mohutných srbských vojáků. Vojvoda zvedl meč a dunivým hlasem zavelel:

„Svojbo, vpřed!“

Záplava se dala do pohybu. Vojvoda směrem ke Góře, Žitník s menším oddílem po proudu Svraky k Bórnmu. Zbylým obyvatelům lipského hradu, kteří z náspů přihlíželi velkolepé a přitom děsivé nádheře vojenské moci, se z úst drala volání všeho druhu - povzbuzující, plačtivé, dojaté, plamenné. Také pochodujícím chlapům, kteří odpovídali vztyčenými zbraněmi a hrubým křikem, pronikaly tělem sváteční pocity - pramenily z opojení z jejich množství, z nebezpečí, jemuž kráčejí vstříc i z očekávané slávy, o níž budou další pokolení nadšeně mluvit u večerních ohňů. Při tom pomyslení rázně přidali do kroku a zanotovali novou bojovou píseň.

*Nikdo nemá více ducha
nad našeho Miliducha.
Nikdo té vojenské síly,
jakou má náš kníže milý.
Uteč, Karle, kryj si těmě,
jde na tebe celá země!*

Poslední slova naplno vykřikovali a píseň pořád opakovali, což v nich budilo chtivost boje a také lépe ubíhala cesta. Proti franckému křemeni se valila srbská žula.

Po příchodu na místo se vojsko rozložilo na výšinách kolem řeky. Velitelé podle pokynů Miliducha citlivě dbali na to, aby vedle sebe postavili vладыky, kteří si byli nějak blízcí a naopak, vzdalovali od sebe ty srbské síly, jejichž vládci spolu nějak soupeřili. Úderným jádrem vojska se stali Milčané v čele se žrecem Božetěchem, jehož podporovali Javorovi Lužičané a skupina Nižanů se svým vладыkou Divokem. Budou první vrženou lidskou skálou proti útočícím Frankům. Mezitím vyslal Miliduch záškodnické oddíly, které dostaly za úkol zpomalovat postup nepřítele, drobit jeho proudy, zastrašovat jej a všemožně oslabovat. Oddíly se skládaly z dobrovolníků – silných, lstivých, ke všemu odhodlaných mužů. Ti útočili ze zálohy, ostřelovali Franky ze skal a z hustých porostů, budovali záseky, přehrazovali potoky, které rozbahňovaly cesty a ničili předsunuté či boční hlídky. Měli na paměti slova svého vojvody: „Zasaďte nevidění. A pokud máte padnout, ať vás předejde alespoň jeden Frank.“

Po obou stranách Žulavy vrcholily opevňovací práce. Vojáci kopali ve směru postupu nepřítele kryté i holé jámy, pod nalámané větve ukrývali zaostřené kůly, které

se vymršťovaly proti koním, jiní stavěli zátarasy a hloubili příkopy. Metači snášeli na hromady kameny. Miliduch se usadil na nedaleké hůrce. Řídil usazení posledních celků a přijímal hlášení od velitelů. Zvědové přinášeli zprávy o dalším postupu franckého vojska. Vojvoda se jich na všechno vypytał - i na to, co má císařův syn na sobě, kdo jej doprovází a jaké zbraně ho chrání.

„Proč se o něho tak zajímáš?“ nerozuměli vojáci.

„Potřebujeme mladého Karla zajmout,“ vysvětlil vojvoda, „tak, jako to udělali Frankové se Semilovými syny. Pak se nám bude lépe vyjednávat. O všem.“ Otázky družiny ale záhy odplavil příchod nepřítele, který vystoupil z lesa na druhé straně řeky.

Frankové nečekali na příchod hlavních sil a proti srbskému postavení okamžitě zaútočili. Současně poráželi stromy a na volných prostranstvích se pokoušeli spustit první prámy. Předsunutě, dobře opevněné oddíly jim v tom účinně bránily. Posilovaly je lodní hlídky, které ničily vory, jež už po vodě pluly. Stáli na nich ozbrojenci s nejlepší bojovou výbavou - s přilbami, s kroužkovými košilemi, s hrudními a holenními chrániči, v pravicích ostré meče a dlouhé píky. Ochranu jim poskytovaly k sobě sražené štíty. Ty se čas od času otevřely a vyslaly k dorážejícím lodím zkázonosné poselství.

Na obou stranách přibývali ranění a padlí. Většinou je spolykala Žulava, která byla po jarních srážkách plná vody. Když dorazil hlavní francký proud, předsunutá obrana ustoupila do lodí a v mračnu střel se přeplavila ke svým. Zbyla jí sotva polovina. Pak již řeku ovládl Karlovi vojáci. Za hustého deště dopadajícího kamení vybíhali z vorů, mrtvolami plnili jámy a příkopy, a co nezabila srbská péchota, dokončily nové vlny útočníků, kteří po nich šlapali ve snaze proniknout k pobřežnímu opevnění. Za cenu

těžkých ztrát se jim podařilo vytvořit předpolí, do něhož připlouvaly čerstvé posily. Srbové se mezitím stáhli za další pás opevnění.

Miliduch sledoval vývoj bitvy s pozorným klidem. Vyvíjela se v jeho prospěch. Nepřítel byl v nevýhodě - útočil do kopce, na úzkém pruhu země. Jeho postup brzdily dobře odvedené zemní práce. Ztráty měl více než dvojnásobné. Pravda, hlavní francké síly teprve nastupovaly, ale jejich slabinou byl právě nedostatek místa. Zkoušely se vylodit proti i po proudu, ale těžcí vojáci zapadali do bažin a stávali se snadnou kořistí lehkonožých Srbů. Tu přišla nečekaná a zlá zpráva - Žitník zabil Kruta, který na něj v hádce zaútočil. Sám je těžce raněn a neschopen boje. Do sebe se pustili i jejich lidé. Je tam hodně padlých.

Vojvoda sevřel jílec meče. Obával se o život přítele stejně jako o vývoj bitvy. Mohl je napadnout druhý francký proud. Bylo nutno rychle jednat. To znamenalo odrazit nepřítele zde a pak si poradit s jeho slabším klepetem. Přes posla nařídil, aby se Žitníkovi muži, kteří ještě zbyli, vrátili se svým vladykou do Lipska. Ostatní ať přivede zpět. Chvilí se díval za mizejícím vojákem a pak se znovu soustředil na bojiště. Došlo tu k významné změně. Na hladinu spustili široký vor, který nesl samotného císařova syna. Že jde o něho, nemohlo být pochyb - zlatem protkávané roucho, bílý kůň s nádherně zdobeným sedlem, pyšný pohled na znamení vše pokořující císařovy moci. Prámy, plavící se kolem něj, nesly po zuby ozbrojený doprovod. U Karla stál biskup a berlou ukazoval směrem k Miliduchovi. Přítomnost následníka Franky povzbudila. Na jednom místě prorazili obrannou linii a mířili k hůrce. Cestu jim zahradili Milčané. Bitva nabrala na surovosti a krutosti. Třískaly o sebe štíty, co chvíli vytryskl proud krve z utáté hlavy či ruky a kropil zem i okolní vojáky. Neohroženost Milčanů převážila nad lepší

franckou výzbrojí. Pomáhala jim v tom celá země; postup nepřítele zadržoval každý kámen, každý výmol. Bojovali i ranění. Strhávali k sobě soupeřovy meče, podrážděni mu nohy či prořezávali na nich šlachy. Po pádu protivníka zardousili, probodli nebo alespoň oslepili. Nebyla v tom jen vůle ubránit svoji vlast – chtěli sobě i ostatním ukázat, že ve všech koluje Miliduchova knížecí krev, a že po dlouhé nadvládě glomačských vůdců byla jeho volba správná. Nelítostný způsob boje poděsil i otrlé Franky a místy začaly ustupovat. Přední řady vrážely do zadních a odkrývaly své slabiny. Toho využili lužičtí sekerníci, kteří se protlačili mezi Milčany a do nepřítele vytínali vražedná znamení.

Boj vrcholil. Síly byly vyrovnané.

Hůrka se pojednou vyprázdnila. Pak se na ní Miliduch objevil znovu, tentokrát na koni. Přišel jeho čas. Jako šíp prolétl se svojí družinou podél bitevní vřavy a za pokřiku „Svojba!“ si otevřel cestu mezi urputně se bránícími Srby. Prudký náraz jízdy rozlomil pás zmatených Franků. Průlom okamžitě vyplnili pěší. Miliduch se ocitl několik koňských délek od císařova syna, který se právě vylodil. Výpad byl tak rychlý a skvěle provedený, že se Karel nezmohl ani na výkřik. Krátce na to si to vynahradil.

„Sem, sem!“ nepřítelně řval na osobní stráž. Obličej měl zkřivený strachem ze smrti. Prudce posunkoval, otáčel se vlevo vpravo, krčil se a vyskakoval. Marně. Miliduch se nezadržitelně blížil. Na okamžik se jejich oči střetly. Zatímco Karlovy se topily v čirém zoufalství, Miliduchovy se do něho zatnuly jako meč do popravčího špalku. To již nejbližší velitelé posílali své lidi na pomoc. Natlačili se před Karla a přestože byli vzápětí skoseni Miliduchovou družinou, její postup to zpomalilo. Přibíhaly další posily; srbské straně se naopak začaly nedostávat. Miliduch krvácel z mnoha ran. Sotva to vnímal. Dále nebojácně vpadal

do lesa oštěpů a mečů a ukrajoval z něho další pruhy. Po levé straně bojoval Božetěch, který se k němu za průlomu připojil. Bil se zuřivě a chladně, promyšleně a nelítostně – učiněné ztělesnění Černého Boha. Věňka, bojujícího po pravici, přijal Miliduch krátce před výpadem na jeho žádost.

„Jak se to slučuje s tím, co kážeš?“ zeptal se ho.

„V klášteře jsem si často lámal hlavu nad tím, k čemu Kristus potřebuje meč. Pochopil jsem to až tady,“ odpověděl mnich.

Nedlouho nato prokázal, že se zbraní umí zacházet stejně dobře jako s rydlem. Pobíjel souvěrce o to účinněji, oč více v nich budil úžas, když na jeho hrudi zahlédli Kristovo znamení. Trup Miliduchova oddílu pak tvořili budyšíňští muži včetně starého Kožnaka. Nechtěl, podle vlastních slov, čekat na smrt někde na loži.

„To si s ní půjdu raději zatancovat,“ vykřikoval.

Rval se do posledního dechu. Když jej nepřátelský voják probodl kopím, stačil ještě svého vraha uškrtit holýma rukama.

Francké síly ztratily vedení. Přední řady ustupovaly za Karlem k Žulavě, zatímco zadní se pro nedostatek místa tlačily po stranách nad Miliducha a jeho muže. Po čase přerušily úzký most, kterým se vojvodovi dostávalo bojové podpory. Miliduchova družina se ocitla v obklíčení.

Pojednou z návrší zazněl divoký jekot. Bojující strany ochably na okamžik v boji – Srbové v domnění, že sem dorazil pomocný Karlův sbor, Frankové z obavy, že se jedná o srbskou posilu. Pravdu měli ti druzí – z pobřežního lesa vybíhali vojáci vedení statným mužem. Hned nato řev posílil o srbské hlasy.

„Češi! Češi!“

Povzbuzený mocným slovanským křikem vydával háj další a další skupiny bradatých mužů s krátce zastříženými

vlasý, aby za ně nezachytávali v křovinách, nadšeně vítaných nejbližšími Srby. Opožděné vojsko pod vedením Křesomysla ihned zasáhlo do boje. Část císařských zatlačilo do řeky, kde je železná brnění stahovala pod vodu, část ustoupila k pobřežním bažinám. Karel přeplavil na druhou stranu.

Příchod Čechů zachytil i Miliduch. Zvedl na pozdrav meč a chraplavě a vítězně se zasmál. Přitom poněkud odklonil svůj štít. To se mu stalo osudným. Jeden z Karlových mužů nepozornosti využil a kopím ho bodl do krku. Z rány vytryskl proud krve a vojvoda se skácel k zemi.

Zpráva o Miliduchově smrti se rychle roznesla. Na svojbu dopadla jako těžké kamení. Skon vojevůdce znamenal konec boje a porážku jeho lidí. Jenže české oddíly, posílené Zličany, se vzdát nechtěly. Nemluvný Vladan, kouřimský lech, hnal Franky do houfu z jedné strany, z druhé je rubali Křesomyslovi lidé. Vyčerpaní Srbové podporovali jejich nápor pouze trpně; uzavírali únikové cesty a bránili tak Frankům se vymanit z drtivého sevření. Nakonec, na podnět Javora, který po Miliduchovi převzal vrchní velení, ustala v boji i spojenecká vojska.

Jeho rozhodnutí bylo rozumné. Srbské síly čítaly sotva třetinu původního stavu. Ti, kteří krutou řež přežili, potřebovali oddech a ošetření. Javor také doufal, že se mu smírem podaří Miliducha zachránit. Nevěřil v jeho smrt, měl zato, že je pouze raněný.

K řece byl vyslán Karlův zmocněnec. Jednání proběhlo rychle - Javor souhlasil s propuštěním obklíčeného zbytku franckých vojsk, které měly na oplátku vydat Miliducha a jeho spolubojovníky. Po poradě se zbylými vladyky přikývl i k poplatkům výměnou za mír. Země se potřebovala zotavit; nebyla teď schopna odolat dalšímu náporu Franků, kteří mohli brzo postavit nové vojsko.

Krátce po dohodě se trosky císařských začaly nalodovat. Několik přetížených vorů se převrhlo – topící se vojáci byli ponecháni svému osudu. Všichni toužili co nejrychleji uniknout z dosahu nepřítele. Čekat na pomocný sbor od Bórna se nemuselo vyplatit. Z povzdálí tomu přihlížel mladý Karel. Jeho sklíčenost vydatně posiloval ryk protivníka, který navzdory úmluvě vyslal tu a tam za jeho vojáky střelu. Po shromáždění zbytků svého těžce otřeseného vojska se vydal na zpáteční pochod. Občas se ještě ohlédl, dokud mu osudné pobřeží nezmizelo z očí.

„Co řeknu otci? Jakou zprávu mu předložím?“ Rukávem si otřel zrak a pohlédl na biskupa, který jej doprovázel. „Podívej, co mi zbylo lidí. Většina z nich jsou mrzáci.“

„Upokoj se, princi,“ řekl biskup. „Povíš pravdu. Našeho cíle bylo dosaženo, podařilo se nám zabít Miliducha, srbské síly jsou podlomeny. Usekli jsme pohanskému hadovi hlavu. Čas ukáže, čeho jsme dosáhli. Teď už máme cestu na východ otevřenou.“

„Máš pocit, že nám tento výprask nestačil?“

Rádce mírně zavrtěl hlavou nad jeho nechápavostí:

„Kdo mluví o výprasku? Uvažuj – Miliduch proti nám postavil všechny Srby. Bojovali udatně, to se musí nechat. Naši vojáci dostali nářez zaslouženě. Miliduch byl prostě lepší a my za to těžce zaplatili.“ Karel sebou trhl, vzpomínka byla příliš živá. „Jedno však neuvážil. I kdyby nás nadobro porazil, my máme prostě více lidí. Za jednoho mrtvého vojáka postavíme dva jiné. V tomhle letitém zápa-se nakonec zvítězíme my.“

„Tomu nevěř. Kdyby Miliduch nepadl, přitáhl by k sobě další spojence. Dneska Čechy, zítra Lutice s Obodrity a kdoví koho ještě. Mezi Slované to kvasí. Uvidíš, že to nebude dlouho trvat a najdou si jiného vojvodu. Říší roste protiváha.“

„Neříkám, že to bude hned. Chce to čas a soustavnou, vytrvalou práci. Jedny vladyky si naklonit, druhé podrobit, další přemoci.“ Biskupova tvář se zkrivila pohrdáním. „A pokud jde o pokazené tažení,“ pokračoval, „dějiny jistě najdou vhodná slova, jak porážku Srbů vylíčit. Sám na to dohlédnu.“

„Porážku...?“ nechápal stále Karel. Jen obtížně sledoval tok myšlenek chytrého rádce. Maně si sáhl na krásně zdobený šperk, který měl zavěšený na krku.

„Napadá tě, drahý příteli, snad jiné vysvětlení pro to, že se vracíme s tou trochou vojáků?“

„Máš pravdu,“ usmál se králevic, „když tak nad tím přemýšlím, vezeme vlastně otci skvělou zprávu.“ Vypjal se v sedle a zvesela pobídl koně do klusu.

Srbský pluk zůstal na bojišti. Muži si ošetřovali rány; později je vzaly do péče ženy z Janic, Govorna a dalších vsí. Veselejší práce byla s padlými Franky - vojáci jim stahovali cenná brnění, kroužkové košile a kovové chrániče, těšili se z jejich krásných zbraní, tepaných štítů i drahých ozdob. Poté zemřelé naházeli do vody nebo je nechali napospas dravé zvěři. To neplatilo o vlastních mrtvých - na bitevním poli jim postavili nízké hranice ze smolného dříví a obložili je vysokým pásem klestí. Zesnulým dali na hrud' váčky s kouzelnými bylinami, které je přes všechnu moc nedokázaly ochránit. Největší hranici připravili Miliduchovi. Byl to velký pohřeb - vojvodu omyli, ustrojili do nového oděvu a pod zkřížené ruce dali kabátec od Radky, jak si to, kdyby padl, přál. Spoje polen ženy ovinuly ustřiženými vlasy a květy na výraz nejhlubšího žalu. Pak v bílých šátcích usedaly u dřevěných hromad, kde leželi jejich padlí, srdceryvně se s nimi loučily, rozdírajíce si noži a ostrými kameny tvář a ruce. K několika padlým přilehla do ohňového hrobu i jeho žena. Poté Javor rozkázal hranice zapálit.

Hoře dostoupilo vrcholu. Nářek zesílil, zatímco plameny stravovaly své oběti. Žároviště zahalil hustý, dusivý dým. Truhlíci ustoupili až k hůrce, odkud Miliduch řídil bitvu a obsadili ji jako včelí roj. Pláč žen a těžké mlčení mužů nebylo jen uctěním těch, co zahynuli. Všichni si kladli otázku, jaký bude zítřek. Kdo zabezpečí klid v zemi, kdo je rozsoudí v jejich sporech, kdo je povede, až na ně dolehne nepřítel? Vatry plály vysoko, siličné dříví hořelo jako troudu. Mrtví se zvolna měnili v dým, žár a prach. Jen jejich duše unikly - vítězný vojvoda je opět shromáždil a s velkou slávou odvedl k předkům. Tak to po večerech povídaly ženy osiřelým dětem, tak to slýchali v písních pohnutí Srbové.

*Veliký boj se dokonál,
Milíč se Franku postavil,
svobodnou zemi zachoval
a teď v ní slavně s předky spí.*

Plameny krátily délku svých jazyků a vtáhly se zpátky do země, z níž tak dravě vyšlehly. Jakoby ve zkráceném běhu napodobily životy mužů, kterým spolu s větrem pomáhaly na věčnost. Nazítrí byly zbytky nespálených kostí a popel uloženy do hliněných nádob, k nim přidány osobní věci a dary na rozloučenou a zasypaný malými mohylami, opatřenými dřevěným pažením. Následovala pohřební slavnost, při níž jakoby život dělila od smrti jen tenká přepážka. Po skončení tryzny nastalo loučení. Srbové se objímali s Čechy a se Zličany, děkovali jim za pomoc, zazněly přísahy o věčném spojení a podpoře.

Jako před rokem v Glomačích i teď zasedli Srbové k poradám. Podle bojových zásluh si přímo v ležení volili nové vладыky a starosty za ty, co padli a neměli ze své krve nikoho, kdo by se po nich ujal vlády. Neobešlo se to

bez obvyklých sporů, neboť ledaskdo chtěl stát v čele ostatních. Vřelo to i uvnitř rodů; bratři, synové, strýci a synovci – každý se cítil povolán převzít vládu po zemřelém. Někdy se hádky tak vyostřily, že musel zasáhnout vojvoda Javor. Do čela Milčanů vybrali vojvodova bratrance Vorače – bojoval v jeho družině a byl také jedním z mála příbuzných, který krvavá jatka přežil. Nový vládce zvolen nebyl – Javor a Vorač se o hodnost neucházeli, neboť měli, jak se vyjádřili, raději pole, a Žitník, který přicházel nejvíce v úvahu, stonal a později zemřel na následky zranění. Vhodného muže mezi sebou nenašli ani západní Srbové. Ke konci jednání vystoupil vojvoda Javor. Mluvil ztěžka a svoji řeč často přerušoval.

„Bratři. Říkám vám tak, jak nás oslovoval drahý Milč. Jeho jménem si přeji za nás za všechny, abychom zůstali svorní jako za jeho života. Ale to vám povídám. Zahnali jsme Franky, spoustu jsme jich pobili, dají nám teď chvíli pokoj. Tak nač nám bude vládce? Když bude potřeba, půjdeme do boje jako za starých časů. Rád vás povedu. Ale když je mír, k čemu je nám vládce? K ničemu. Sami si vystačíme. V tom jsme lepší než Frankové, kteří mají jen jednoho boha a jednoho pána. My jich máme víc. A tak to i zůstane.“

Muži přikyvovali, mlčeli, vrtěli hlavami. Nahlas neřekl nikdo nic. Tu mezi nimi povstala bledá postava s obvázanou lící. Byl to Věňěk. Od franckého meče měl rozseknutou tvář, za své vzalo i oko. Mluvil hlasitým šepotem, protože mu hovor působil bolest.

„Tak to nejde, rodní. Karel nám porážku neodpustí. Pokud se máme ubránit, nového vládce si zvolit musíme. Někoho, kdo nás povede a bude chránit pořád.“

„Co říkal?“ běželo od úst k ústům. Nejbližší hlavy se odkláněly a předávaly Věňkova slova dál. Poté kdosi zvolal:

„Ať žije náš vládce Věňek!“ Pár hlasů se k němu připojilo. Ostatní, kteří mnicha dosud neznali, se vyptávali, čím že je syn, odkud přišel a proč má na krku ten křížek. Poté si vzal slovo opět Vorač.

„Nového vládce může zvolit jenom řádný sněm. Otázkou je, jak už řekl tady Javor, jestli vůbec nějakého potřebujeme. A ty, Věňku, budeš muset také ještě ledacos vysvětlit. Třeba, jak to bylo s tím jedem. Bil jsi Franka dobře, to ti nikdo nebere. Ale my taky. Nemám pravdu?“

Z ležení se sborově ozvalo:

„Tak je!“ Vorač vytasil meč, zamával jím nad hlavou a vítězoslavně se na Věňka usmál. „Teď pojďme všichni domů, ať o naší slávě mluví celá země!“ Věňek však volbu nového vládce přece jen prosadil. Byla určena na konec roku. Poté se ležení rozešlo.

BĚŽENCI

Cesta zpět byla často neveselá. Do mnoha vsí se namísto desítek mužů vrátili jen dva či tři. Těm, co boj přežili, bral obecný zármutek z duší i náznak radosti. Museli dokola vypravovat, jak hrdinně si ten či onen vedl, kolik Franků pobil, než se i jeho dotkla Morana. Ukazovali, jak ani je bitva neušetřila - vrátili se bez prstů, rukou, nohou či oka, spalovaly je horečky od zanícených ran. Nejpříznivěji naladěnými posluchači byla jen mládež - skutky otců jí

vyrůstaly do oblak a s nadšenými pohledy toužila se slavným předkům vyrovnat. Avšak obtíže, vyvolané válkou, se měly teprve dostavit. Přicházely hlavně z polí. Místo statných ženců úrodu sklízely děti, ženy padaly za pluhu, neschopny ovládnout sílu zvířete. Hospodář chyběl v každém díle. Přesto se podařilo vše sklidit, naplnit obilnice, zorat větší část půdy. Dva tři roky a bude zase dobře, utěšovali se lidé navzájem. Mládí dospěje, ujmou se otcovských dílů, přijdou vnučata a potěší udřené ženy. Budou v nich hledat podobu těch, kteří je už nesevrou v náruči, nenaplní touhou rozplakaný klín. Ano, bude dobře, protože být musí. Vždyť ani v přírodě netrvá žádný nečas věčně.

Podobně tomu bylo v Budyšíně.

„Zvítězili jsme!“ zvolal při návratu Vorač.

„Sláva!“ vykřiklo několik chlapců, zatímco dospělí nevěřicně hleděli na jeho chatrný doprovod. Ludka se pověsila Věnkovi na krk, šťastná, že jí ho osud nevzal. Ostatní vojáci byli zpola nesení do svých domovů, věrně následováni těmi, kteří se chtěli dozvědět o posledních chvílích svých bližních. Opodál stála Radka – i v těžkém smutku podmanivě krásná. Hoře prohloubilo její oči, bílý šátek, uvázaný na znamení zármutku, se jí svezl na šiji. O Miliduchově smrti věděla od pocestných a ze zlých znamení – v den bitvy spadla v jejich domě socha bůžka a před dveřmi ležel mrtvý pták. Dnes si na svého vojvodu vzpomněl jen málokdo. Pozornost přitahovali živí a Vorač jako nový vladyka. Radka se na bratrance svého muže dívala s obavami – byl sice dobrý hospodář, ale špatný pán. Kolikrát jen Milč musel před ním ochránit čeled. S vojvodovou smrtí dobré časy skončily.

Ze zadu k ní promluvil Všemír. Radka se k němu obrátila a propukla v tichý pláč.

„Chybí mi tu Miliduch.“

Kováč ji vzal kolem ramen a konejšivě řekl:

„Nebreč, vždyť je tady pořád. Koukni se na oblohu, což ho tam nevidíš? Nebo si poslechni listí na stromech, což to není i jeho hlas?“

Radka nepřítomně vzhledla - opravdu se jí zdálo, že manžela zahlédla; přívětivě se usmíval, ruce volně svěšené a místo nohou trup protažený do cípu, jak tomu bývá u duchů. Vánek přinášel jeho poslední přání: Pokud se nevrátím, vezmi děti a uteč!

„Kdy vyjedeme?“ zeptala se.

Všemír udiveně pokrčil rameny. „Co tak nahonem? Kdy budeš chtít. Dal jsem přece slib. A vůbec to nebylo těžké.“

„Ještě dnes,“ odpověděla Radka.

Večer se vypravila za Věňkem. Ležel na lavici, pokryté ovčími kožešinami. Ludka mu zrovna ošetřovala rozřátou tvář; potírala ji hojivou masťou. Radka k nim přistoupila, pohladila Věňkovi paži a řekla:

„Jdu se rozloučit.“ Ludka zavrtěla hlavou.

„Kam bys chodila? Zůstaň! Tady se ti nemůže nic stát!“

„Nejde to, děvče, prostě zůstat nemůžu. Doprovodí mě Šemek. Neptej se, kam,“ odmítla další otázku a obrátila se k Věňkovi.

„Přišla jsem se tě zeptat, jak Miliduch zemřel. Můžeš mluvit?“ Věňek přikývl a rukou si podržel obvaz. V líci to bolavě zacukalo. Pak se pomalu rozpovídal. Bylo již k půlnoci, když skončil. Radka si otřela oči, vzkázala pozdrav ostatním, dvojici horoucně objala a vyšla ze dveří. Venku hořely ohně, povíдалo se o neslýchaném vítězství nad Franky, o hrdinství Milčanů a jeho vojvody. A jak se při každé slavnostní příležitosti sluší, hrálo se, jedlo, pilo, tancovalo. Kdo by se staral, co bude zítra? Odráželi nepřítel, vyhnali ho ze země, ať si teď líže své rány!

Radka vklouzla do srubu, kde už čekal Všemír. Spící děti uložili do vaků a nepozorováni prošli otevřenou branou. Dnes nikdo nehlídal. V březovém háji nad tržištěm čekali tři koně – dva pro poutníky a jeden s nákladem. Všemír pomohl Radce do sedla, k jejímu koni připevnil dětské vaky a sám se vyšvihl na prvního. Zanedlouho zmizeli v kraji.

Ani ne za měsíc utkali Věněk s Ludkou. Vorač stejně opilý mocí jako medovinou, zaváděl nové pořádky. Protože mezi prořídilým příbuzenstvem a čeledí nenašel protivníka, o to víc se zaměřil na Věňka. Nejdříve mu zakázal učit, posléze ho obvinil z toho, že zapříčinil osudnou srážku u Govorna a nakonec jej nařkl z vojvodovy smrti: Kdoví, čím rukou Milč vlastně padl? Kdo byl u něho nejbližší? Jak to, že jsi ho neochránil? – Zlé bylo, že se od Věňka začali odtahovat i ostatní. Ze strachu nebo že uvěřili pomluvám. Bylo otázkou času, kdy ho nový vladyka vyžene nebo zabije. Podobně trpěla i Ludka, třebaže patřila k vládnoucímu rodu. Jako žena se musela podrobit Voračově vůli a ta zněla – Věňka opustit. Dokonce jí našel jiného ženicha.

Zima si toho roku pospíšila. Zemi přepadly mrazy a spoutaly ji ledovými povlaky. Vše působilo strnulým dojmem, jakoby příroda náhle vstojе zemřela. Slunce vysílalo podivný bílý šerosvit. Náhlá změna znovu obracela lidi k bohům. Ti však mlčeli. Žrecové vybízeli k novým darům, aby svojbu nepostihla zkáza.

Obětovali i Budyšínští. Nejednen kohout, černý kozel či tučný volek se vydal na poslední pouť k Černobohovi. Hlavního žrece Božetěcha, který padl spolu s Miliduchem, vystřídal Lešek, syn lubijského vladyky. Žádné oběti ani kouzla nepomohla. Ze západu se vyrojilo nové vojsko pod vedením dvou Karlových paladinů. Jako rozváté větrem se šířilo po celém Srbsku, přepadalo vesnice, rozmetávalo hrady,

loupilo a vraždilo s takovou důsledností, že za nimi zůstávala spálená země. Císař plně využil situace a na oslabené Srby navzdory jejich poplatnosti znovu udeřil. Chtěl z nich vybit duch jejich vojvody, duch, na kterého nestačil ani po Miliduchově smrti.

„Vypalte ta vosí hnízda, nikoho nešetřete! Ten zlořečený Budyšín srovnejte se zemí, aby nikdo ani nevěděl, kde stál.“ Zvláštní pokyny vydal ohledně Miliduchovy rodiny. „Vybijte ji do kolébky, aby proti nám nepovstal další vůdce. Tahle krev se dědí!“

Rozkazy frankého panovníka byly splněny. Kdo neutekl včas do lesů, nepřežil. Zásoby byly odvezeny nebo zničeny, domácí zvířata snědena či odehnána. Bylo zpusťeno bezpočtu sídel. Největší útrapy postihly Milčansko. Budyšín oblehlo více jak stohlavé vojsko. Hájila jej pouze hrstka mužů, protože většina obyvatel před Franky, ale i před vladkyou Voračem, ze kterého se stal krutovládce, uprchla. Dva dny ztékali vojáci hradby, až se jim třetího dne podařilo prolomit bránu a v zuřivé seči posádku pobít. Od zbylých se snažili dozvědět, kam zmizela Radka se svými dětmi. Přes mučení i nabízené vysoké odměny byla odpověď u všech stejná – Miliduchova žena odešla se syny neznámo kam.

Dříve, než vojsko odtáhlo, pobořilo hradby a Budyšín zapálilo. Voračovu hlavu nabodli na kůl, který zarazili do náspu hned vedle vstupní brány. Splnila se tak věštba staré vědmy:

„Dočkej času. Jednou budeš z budyšínských hradeb hledět ty.“

Poté se Frankové obrátili na jih a dále na východ. Zde však narazili na tvrdý odpor. V místě, kterému se říká Ostružna, vladyka s jizvou ve tváři Karlovce v rozhodující

bitvě porazil. Oddíly Běženců, kteří sem před císařskými uprchli, pak od nich vyčistili celý kraj. Znovu se zabořil srbský pluh do půdy, opět pozvedal lid svůj hlas. Za dlouhých večerů si pak vyprávěl o hrdinném vladykovi a jeho slavném předchůdci Miliduchovi, který se svými vojáky odpočívá v hoře Lubin a až bude nejhůře, vyjede a zemi ochrání. Vzpomínal na něho i vladyka, když projížděl osvobozeným Srbskem. Jen málokdo v něm poznal Věňka, někdejšího zapáleného mnicha a věrného Miliduchova přítele. To jen když s Ludkou zabušili na bránu Gratu a objali se s Radkou a Všemírem nebo když oni zavítali do Běžnice, kam se Věňek s Ludkou po bojích uchýlili. Pak vzpomínky nebraly konce, protože se vždy stočily k Miliduchovi a byly pokaždé tak jímavé a živé, jakoby vojvoda nikdy neodešel.

Vysvětlivky

Alkuin - Alkuin /Alchwine, angl. Ealtwine, t.j.přítel chrámu /
* 735 Northumbria - † 801/4, Tours/, anglický filosof, anglo-
saský mnich, odchovanec yorské školy, učitel a rádce Karla
Velikého, pak opat v Tours.

Amálechité - starověký nomádský kmen z doby počátků izra-
elského osídlení území na jih od Palestiny.

Babín - Bobbin /něm./, vesnice na Rujaně. Na místě, kde sto-
jí nejstarší rujanský křesťanský kostel, byla předtím svatyně,
zsvěcená slovanské bohyni Bábě.

Beda Ctihodný - Beda Venerabilis, † 735, anglický kněz a učitel
církve. Z jeho bohatých spisů vyniká 50 kázání /homilií/,
jež mu získaly jméno Ctihodný. Řídil se pravidlem: „Buď
učit se, nebo vyučovat jiné, nebo psát.“

Benedikt, Svatý - Benedikt z Nursie (* asi 483 - † asi 543),
zakladatel Řádu svatého Benedikta, nejstaršího mnišského
řádu západního křesťanství, a jeho prvního kláštera, Monte
Casina, založeného okolo roku 529.

Běloboh - Bělobóh, Běly bóh /hls./, Bieleboh /něm./, bůh
dobra, který zajišťoval úrodu a zdar ve všem počínání. Byl
mu zasvěcen vrch v Horní Lužici u Oppachu nedaleko Ži-
tavy. Viz též heslo Černoboh.

Běžunčané - slovanské obyvatelstvo, usazené po obou stranách
řeky Nisy, jehož sídla byla v okolí dnešního Zhořelce
a na východě až k řece Hvizdě /Kwise - pol./: např. Běžnice
- viz níže, hradiště Saň u Frýdlantu v Čechách, hradiště
u Niedowa, Bratkova či Zawidova v Polsku. V 10. století
splynul s Milčany.

Běžnice - Businc, Biesnitz /něm./, městská část Görlitz /Zho-
řelce/ v německé části Lužice. Původně hlavní běžunčanský
hrad.

Bílé šátky - bílá barva byla u starých Slovanů barvou smutku.

Bonifác, Svatý - svatý Bonifatius, zvaný apoštol Němců
(* 675 - † 755).

Bórno - dnešní Bernburg v Německu na dolním toku Žulavy.
Starolužickosrbské pojmenování bažinatého místa či močálu.

Budyšín - Budyšín /hls./, Bautzen /něm./, okresní město
v Horní Lužici v Německu.

- Čeľad - chasa - služebné pracovní síly.
- Černoboh, Černý Bůh - Čzorneboh /něm./, Čornobóh, Čorny bóh /hls./, kultovní místo na vrchu stejného jména poblíž Lubije, jinak božstvo zlých sil, kterému naši předci přinášeli oběti, aby tím odvrátili neštěstí a smrt. Protější pahorek byl zasvěcen Bělobohovi.
- David - starozákonní židovský král.
- Dominus tecum. - Bůh s tebou.
- Drevjané - slovanský kmen, který měl jméno podle svého zvyku usazovat se v lesích. Žil na dolním toku Labe a náležel k obodritskému kmenovému svazu. Dodnes zde žijí jejich poněmčelí potomci /Wenden/ v oblasti jménem Drahwén.
- Frankové - volný svaz západogermánských kmenů, který sídlil od 3. století na pravém břehu Rýna, a to podél středního toku a u pobřeží Severního moře. Během 5. století postupně rozšířili svoje panství do Galie, kde za vlády krále Chlodvíka /481-511/ založili svoji říši.
- Germigny-des-Prés - město ve Francii, známé mozaikou z velmi vzácných zbytků karolínských mozaik. Zdobí konchu apsidy kostela, jež počátkem 9.století postavil jeden z hlavních představitelů karolínské renesance, Theodulf, biskup orleánský. Svědčí o byzantských vlivech na karolínské umění a její námět, archa úmluvy, dokazuje oblibu Starého zákona v té době.
- Glomači - jeden ze srbských kmenů. Jeho poněmčelé jméno, které dosud nese například Lommatsch, městečko nedaleko Míšně /Meissen/ v Německu, snad pochází z praslovanského slova „galma /glama/“ ve významu „kamenité pohoří“ či „velká skála“. Viz také heslo Lemuzi.
- Góra /ssrb./ - dnešní Gera ve východním Německu.
- Govorno - někdejší Hwernarsfeld /Warnefeld/ u města Gery, kde Miliduchova vojska svedla bitvu s vojsky Karla Velikého.
- Grat, Gród - původní ssrb. tvary jména Hrádku nad Nisou v Česku, města, ležícího na hranicích s Německem a Polskem /něm. Grottau/.
- Hatě - stavební konstrukce z proutí na zpevnění cesty v blátivém terénu nebo v močálu.
- Chivejci - starozákonní národ, který žil v centrální části Palestiny v okolí Šechemu.

Janici /ssrb./ - dnešní Jena v Německu na řece Žulavě.

Jošua, Jozue - starověký židovský prorok, nástupce Mojžíšův, dobyvatel Jericha a Palestiny.

Kanina, Canburg - slovanský hrad, uváděné ve franských letopisech k roku 805 v souvislosti s neúspěšným tažením Karla I. Velikého do Čech. Je ztotožňováno s Hradskem nedaleko Kaniny /obce v okrese Mělník/.

Karel, Veliký - Charlemagne, * 2. dubna roku 748, † 28. ledna 814, franký a langobardský král, od roku 800 římský císař a zakladatel dynastie Karlovců.

Karel - syn Karla Velikého. Stál v čele obou výprav /roku 805 a 806/ proti Srbům a dalším slovanským kmenům, žijícím na severu dnešních Čech.

Kníže - vůdce rodu, panovník, vládce.

Koupadlo, Kupadlo, Kupalo - slovanská slavnost na počátku léta.

Lech - slovanský předák, náčelník.

Lemuzi - podobně jako Daleminci pravděpodobně jen obměna jména srbského kmene Glomačů. Z Lemuzů měl povstát bájný český kníže Přemysl Oráč.

Limes sorabicus, mez srbská - hranice na čáře Bardovik - Brunšvik - Magdeburg - Erfurt - Forchheim - Řezno - Lorch, kterou vyhlásil císařský majordomus jako hranici mezi Francií a Srbskem.

Lipisko /č./ - Lipsk /hls./ - město ve východním Německu /Leipzig/.

Ljubušov, Liubusua - listinně doložené a nedávno nalezené glomačské hradiště, které se nachází u vesnice Löbsalu, na vysokém útesu přímo nad Labem, asi dvanáct kilometrů severně od Míšně /hls. Mišno, n. Meissen/ v Německu. Nedaleko, u Oseče /hls. Wosěč, n. Oschatz/, místo Hof/Stauchitz - Stuchowicy /hls./, Zduchovice /č./, se nachází další nově objevené a historicky doložené hradiště Gana, dobyté roku 929 Jindřichem I..

Loket - zde míra o délce 0,59 m.

Lubij /č., hls./ - Löbau /něm./, město ve východním Německu.

Lubin /č., hls./ - Drohmburg /něm./, hora nedaleko Budyšína. Podle pověsti uvnitř hory spí sedm srbských králů, kteří vyjedou ven, až bude srbské zemi nejhůře.

Lučané - slovanský kmen, jehož středisko bylo ve Vlastislavi, obci na severu Čech. Podle Kosmovy kroniky soupeři Čechů.

Lužičané - jeden ze srbských kmenů, který dal jméno někdejší zemi Koruny České. Jejich potomci jsou Lužičtí Srbové, žijící v Dolní Lužici.

Majordomus - první dvorský, popř. státní hodnostář.

Miliduch - připomíná se roku 806 jako nejvyšší srbský kníže, který spojoval ostatní pod svojí nadvládou.

Milčané - jeden ze srbských kmenů. Jejich potomci jsou Lužičtí Srbové, kteří dodnes žijí v okolí Budyšina v německé části Horní Lužice.

Mohyla - kuželovitý násyp nad hrobem. Velké mohylové slovanské pohřebiště se v Lužici nalézá například u vsi Bialogorze v Polsku /mezi Zhořelcem a Lubání/.

Mojba - slovanský bůh, jehož svatyně byla v místech dnešní zříceniny hradu Ojvína /něm. Oybin/ nedaleko Žitavy ve východním Německu.

Mojžíš - starozákonní židovský vůdce, zákonodárce a soudce.

Mokoš - jedna z nejdříve doložených slovanských božstev, matka země.

Moneta - peníz

Nec scire fas est omnia. - A ani nesmíme vědět všechno.

Nižané - jeden ze srbských kmenů.

Občina - zde obec; původně „to, co je okolo“, později „to, co je společné“.

Opolí - hospodářská jednotka, skládající ze vsi /vsí/ a k ní příslušejících polností, získaných na úkor okolního lesa.

Ostružna - Zamek /pol./, Veensberg /něm./ - běžunčanské hradiště nad řekou Nisou nedaleko vsi Bratkówa v Polsku /či Ostritz v Německu/.

Paladin - vzor rytířstva; hrdinný bojovník; silný podpůrce nebo obránce nějaké věci.

Povřísló - svazek slámy k vázání snopů.

Pšované - srbský kmen žijící v okolí Mělníka.

Rugier - opat kláštera ve Fuldě na počátku 9. století.

Saracénský - arabský

Semil - srbský kníže, předchůdce Miliducha.

Svojba - „Našinci“. Srbské pojmenování vlastní pospolitosti.

Svraka - Halstrów /hls./, Elster /něm./, řeka v Německu, pravostranný přítok Žulavy. Církevněslovanské jméno straky.

Theodulf - zvaný Pindaros, biskup orleánský za Karla Velikého, původem Vizigót /podle jiných Gót z Itálie/. Biskupem se stal r. 781. Byl pověřen úřadem královského missa.

Veles, Volos - slovanský bůh stád, uctíváný pro svou plodivou sílu. Zobrazován je jako silný muž s býčí hlavou nebo jako člověk se třemi hlavami nad sebou a dobytčími rohy.

Venedus - slovanský, Slovan

Venedský - slovanský

Vladyka - slovanský předák.

Záduha - velkorodina, alespoň třígenerační, jejíž členové společně žijí a hospodaří, přičemž majetek spravuje a hlavní rozhodovací právo mívá zpravidla její nejstarší člen

Žitava /č./ - Žitawa /hls./, Zittau /něm./ - okresní město ve východním Německu poblíž hranic s Českem a Polskem.

Žrec /z psl. žerti - přinášet obět, slavit/, pohanský kněz (zejména u starých Slovanů), který v období uctívání mnoha bohů plnil úlohu zprostředkovatele mezi lidmi a nadpřirozenými silami, prováděl náboženské obrady (oběti, modlitby), kouzelnické úkony, předpovídal budoucnost ap.

Žulava /č./ - Solava /hls./, Saale /něm./, řeka v Německu, levostranný přítok Labe.

Župan - vládce župy, územní jednotky kmene.

Seznam zkratk

Angl. - anglicky
 Č. - česky
 Hls. - hornolužickosrbsky
 Něm., n. - německy
 Psl. - praslovansky
 Pol. - polsky
 Ssrb. - starosrbsky

OBSAH

Volba vojvody	7
Miliduchův záměr	26
Věňkovo posláni	44
Božetěchova věštba	68
Poselství	88
Budyšínský sněm	107
Bitva	128
Běženci	144
Vysvětlivky	150
Seznam zkratek	154

Lubomír Jaroš

Vítr na věčnost

Historický příběh o Miliduchovi,
knížeti Lužických Srbů

Ilustrace a obálka Petra Šnokhausová.

Sazba a grafická úprava Odeta Císařová.

Vydalo RENECO, nakladatelství PhDr. René Hladíka

v Ústí nad Labem v roce 2009

v nákladu 500 výtisků.

Tisk Josef Hlávko v Novém Městě nad Metují.

ISBN 80-86563-19-7

AMDG